

KAMMARKOLLEGIET
UNDERDÅNIGA UTLÅTANDE

DEN 20 JANUARI 1905

ANGÅENDE

VISSA PRÄSTBOSTÄLLENS INDRAGNING TILL SVENSKA
KYRKANS GEMENSAMMA AFLÖNINGSTILLGÅNGAR.

STOCKHOLM
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.
1905.

Till Konungen.

Vid underdånig anmälan af prästlöneregleringskommitténs den 19 juni 1903 afgifna underdåniga betänkande och förslag angående reglering af prästerskapets aflöning och därmed sammanhängande frågor har Eders

Kungl. Maj:t — jämte det öfver de af kommittén framställda förslag infor-
drats underdåniga yttranden och utlåtanden, på sätt särskilda nådiga re-
mitter gåfve vid handen — tillika funnit godt genom nådigt bref den 12
februari 1904 anbefalla kammarkollegium att, efter hörande af samtliga
domkapitlen i riket och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i samt-
liga län, före den 1 juni 1905 till Eders Kungl. Maj:t inkomma med dels
underdånigt yttrande, huruvida icke, med hänsyn till ändrade tidsför-
hållanden, kunde anses lämpligt att åt kyrkoherdar samt komministrar och
med dessa likställda präster i stället för de nuvarande boställena, där dessa
ej vore af menighet inköpta eller af enskilda för ändamålet donerade,
upplåtes allenast bostad med nödiga ekonomi- och uthus samt trädgård
eller planteringsland äfvensom vedbrand, samt boställena och deras afkast-
ning i öfrigt inginge bland svenska kyrkans gemensamma aflöningstill-
gångar, dels ock underdånigt förslag å de grunder, enligt hvilka en sådan
anordning skulle kunna bringas till stånd; och hafva, för att af collegium
tagas i öfvervägande i sammanhang med afgifvande af omförmälda ytt-
rande och förslag, till collegium öfverlämnats prästlöneregleringskommitténs
den 20 december 1899 afgifna underdåniga betänkande och förslag till
förordning angående utarrendering af prästerskapets med jordbruk för-
enade bostadsboställen jämte inkomna yttranden och utlåtanden öfver samma
betänkande och förslag.

Till fullgörande af hvad sålunda blifvit collegium anbefalldt har
collegium till en början inhämtat underdåniga utlåtanden från samtliga
domkapitel och länsstyrelser i riket — af hvilka utlåtanden några åtföljts
af yttranden från prästerskapet, särskildt kontraktsprostarne, i vissa orter
eller från ett fåtal församlingar — och går nu att afgifva eget under-
dånigt utlåtande i ärendet.

Arten af det collegium gifna uppdrag medför helt naturligt en upp-
delning af samma utlåtande i två hufvudafdelningar, omfattande, den ena,
utredning angående lämpligheten af de ecklesiastika boställenas bibehållande
eller, med vissa undantag, deras indragning samt, den andra, förslag till
grunder för dessa boställens indragning till svenska kyrkans gemensamma
aflöningstillgångar. Emellertid har collegium trott, att det skulle bidraga
till belysningen af föreliggande frågor, om jämväl tidigare förslag till re-
formerung af det ecklesiastika boställsväsendet bragtes i erinran, och för-
utskickar därför en kort redogörelse för de viktigare af dessa förslag.

Tidigare förslag till reformering af det ecklesiastika boställsväsendet.

De äldsta prästboställen här i landet utgjorde, såsom bekant är, delar af den jord, socknemännen på grund af de gamla landskapslagarne skulle anskaffa till sin kyrka, och därå prästen skulle hafva sin bostad. Enär från början inom hvarje svensk kyrkoförsamling fanns allenast en präst, *kyrkoherden* — i samma lagar kallad sockenprästen eller endast prästen —, var alltså ordet prästgård ursprungligen beteckningen för kyrkoherdens bostad.

Under katolska tiden förökades ofta prästgårdarne genom gåfvor och testamenten af enskilda personer. Af de prästgårdar, som efter reformationen bildades i sammanhang med pastoratsdelningar, hafva åtskilliga blifvit upplåtna af kronan, andra åter inköpts af menigheter eller donerats af enskilda. Dessutom hafva, än före, än efter reformationen, vid sammanslagning af pastorat åt kyrkoherdarne, till förbättring i deras lönevillkor, stundom anslagits de hemman, som förut varit prästgårdar i sådana församlingar, hvilka inlagts under andra pastorat; och pläga dessa hemman kallas, i gamla Sverige, stomhemman samt, i nya Sverige, annexhemman.

Sedan efter katolicismens afskaffande anspråken på prästens verksamhet med predikan och undervisning blifvit större än tillförne samt kyrkoherdarne därför fått behof af medhjälpare, anställdes, i synnerhet i större och besvärligare gäll, till deras tjänstebiträden särskilda präster, benämnda *kapellaner* eller *komministrar*. Till en början voro dessa enskildt aflönade af kyrkoherdarne. Småningom lämnade emellertid socknemännen bidrag till komministrarnes aflöning, hvarförutom regeringen åt dem upplät antingen gamla klockarebol, mot förpliktelse för komministrarne att ansvara för klockaretjänsternas uppehållande, eller ock, särdeles sedan tillgången på kronohemman genom Carl den elftes reduktion blifvit rikligare, dylika hemman. Af församlingar och enskilda personer hafva väl ock någon gång anordnats boställen åt komministrar eller med dem likställda präster.

Ehuru samtliga åt prästerskapet upplåtna hemman och lägenheter — med en gemensam benämning kallade boställen — hafva till uppgift att bereda prästerskapet inkomst, vinnes dock denna förmån, såsom redan här

ofvan blifvit antydt, vid olika boställen på olika sätt. Med hänsyn härtill hafva de ecklesiastika boställena blifvit indelade i två hufvudgrupper: *bostadsboställen*, eller sådana som äro afsedda att af löntagare bebos och brukas, samt *löningsboställen*, eller sådana som äro afsedda endast att lämna bidrag till prästernas aflöning.

Omkring midten af förra århundradet började inom riksdagen röster höja sig mot det ecklesiastika boställsväsendet sådant det dittills utvecklats sig. Så anmärktes i motioner, väckta inom bondeståndet vid riksdagen 1844—45, att skötandet af prästbolen medförde betydlig tidsförlust för prästerskapet till men för dess egentliga befattning. Därför föreslogs dels af en motionär, att boställsjorden med därtill hörande hus skulle öfvertagas af församlingen, hvaremot ett passande boningshus med nödiga uthus och jord till en husbehofsträdgård borde tillhandahållas prästen, och dels af en annan motionär, att alla prästboställen borde genom kronans försorg utarrenderas till den högstbjudande, samt att prästen skulle, jämte disposition af boningshuset och öfriga till mangården hörande hus m. m., äga uppbära arrendet äfvensom af arrendatorn erhålla åtskilliga förnödenheter. Allmänna besvärs- och ekonomiutskottet yttrade i sitt betänkande öfver motionerna, bland annat, att genom upplåtande å arrende af prästerskapets boställen väl skulle till en del ernås det ändamål, som motionärerna åsyftat, nämligen att prästerskapet sålunda finge tillfälle att ägna en mera odelad tid och omtanke åt de många och viktiga åligganden, som tillhörde dess egentliga kall, men att det å andra sidan måste såsom ostridigt få antagas, att boställen i allmänhet, där de sköttes med behörig drift och omtanke af indelningshafvarne själfva, alltid lämnade större behållning, än när de vore å arrende upplåtna. Motionerna föranledde icke någon riksdagens åtgärd.

Inom såväl ridderskapet och adeln som bondeståndet väcktes vid påföljande riksdag åren 1847—48 motioner, i hvilka framställdes yrkanden om prästboställenas utarrendering på tjugu till trettio års tid. Med afseende å dessa motioner förklarade allmänna besvärs- och ekonomiutskottet sig icke kunna instämma i de åsikter, som uttalats i fråga om fördelarne af utarrenderingen af prästboställen i allmänhet. Oberäknadt den svårighet, som torde möta för förslagens bringande till verkställighet å ganska många ställen, hvarest prästboställena icke vore så bebyggda, att både boställshafvaren och arrendatorn därstädes kunde erhålla bostad, måste den föreslagna åtgärden, där den kunde tillämpas, ofelbart föranleda till en betydlig minskning i boställshafvarens inkomst, helst det torde kunna förutsättas, att, med de villkor och undantag, som komme att vid boställenas

utarrenderande äga rum, arrendesumman icke skulle uppgå till det belopp, som med afseende å boställets afkastning skäligen kunde väntas. Här förutom borde erinras, att genom den föreslagna utarrenderingen boställshafvaren finge vidkännas förlust af åtskilliga förmåner, hvilka med boställets innehafvande vore förenade och som, ehuru de icke kunde till bestämdt värde uppskattas, ändock måste, då de upphörde, genom kontanta uppoffringar ersättas. För öfrigt vore utskottet benäget att tro, det boställets bruk och skötsel af prästerna själfva i följd af de gemensamma intressen, som äfven i timligt afseende lärare och åhörare emellan sålunda väcktes och underhölles, i sin mån bidroge till åstadkommande af ett förtroligt förhållande emellan kyrkoherden och församlingen, hvilket äfven uppmuntrade och underlättade den förres bemödanden vid utföandet af det viktiga lärarekallet. Icke heller ifrågavarande motioner biföllos af riksdagen.

Sedan vid de båda närmast följande riksdagarne förslag om vare sig försäljning af prästerskapets boställen — naturligtvis med vissa undantag — eller dylika boställens obligatoriska utarrendering blifvit, utan att tillvinna sig vidare uppmärksamhet från vederbörande utskotts sida, af riksdagen afslagna, upptogs vid 1856—58 årens riksdag ånyo frågan om utarrendering af prästerskapets boställen och vann i viss mån understöd ej mindre af allmänna besvärs- och ekonomiutskottet än äfven af rikets ständer. I den underdåniga skrifvelse af den 6 juli 1857, som innehåller de grunder, enligt hvilka ordnandet af prästerskapets aflöning borde efter ständernas åsikt verkställas, tillstyrkte nämligen ständerna utarrendering af sådana till prästerskapets boställen anslagna särskilda hemman och lägenheter, som icke lämpligen kunde i förening med boställena brukas. Men någon vidsträcktare utarrendering funne ständerna icke böra äga rum, enär för prästen, likasom för hvarje annan å landet bosatt person, vore af icke ringa vikt att själf vara försedd med jordbruksalster, som eljest mången gång endast med största svårighet eller till höga priser kunde till fyllande af de dagliga lefnadsbehofven erhållas, jämte det att fortskaffningsmedlen vore för honom behöfligare än för mången annan och således icke borde blifva beroende af närboendes beredvillighet eller af stegrade foderpriser. Dessutom kunde skötandet af ett mindre landtbruk hvarken vara oförenligt med eller särdeles hinderligt för den andliga verksamheten.

Ständernas omförmälda skrifvelse besvarades af Kungl. Maj:t genom en till riksdagen 1859—60 aflåten proposition af den 4 november 1859, hvori till ständernas pröfning framlades tolf särskilda punkter, innefattande de grunder för en reglering af prästerskapets aflöning, som af Kungl. Maj:t

ansågos böra vinna efterföljd. Den sjätte af berörda punkter upptog följande förslag till stadgande:

»Prästerskapet anslagen jord, som icke utan olägenhet kan i förening med bostadsboställe brukas, — därifrån undantagna de i vissa orter befintliga änkesäten — utarrenderas efter de grunder, som kunna varda i nåder fastställda.

Är bostadsboställe af den storlek, att därifrån kan skiftas eller författningsenligt afsöndras en lägenhet tillräcklig att förse löntagaren med hans behof af jordbruksalster, må skifte eller afsöndring ske och återstoden af bostället i stadgad ordning utarrenderas, då församlingen på domkapitlets yrkande därtill samtycker och åtager sig bestridande af de med åtgärden förbundna kostnader.»

En belysning af omförmälda förslag innehålles i det vid den nådiga propositionen fogade utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden för nyssnämnda dag. Af detta protokoll framgår, hurusom föredragande departementschefen väl medgaf, att de af rikets ständer i förenämnda skrifvelse anförda skäl för bostadsbostälernas bibehållande i allmänhet ägde giltighet, men tillika anmärkte, att sådana boställen verkligen funnes af den betydenhet, att deras ändamålsenliga skötsel icke alltid visat sig stå väl tillsammans med den för prästerskapet vida angelägnare andliga verksamheten, till hvars försummande i någon mån en stor frestelse därför varit för handen. Dessa alltför stora boställen hade därjämte den olägenhet, att deras vederbörliga skötande fordrade inventarier och förlagskapital till ej obetydligt belopp, tvingande prästen att börja sin bana med skuldsättning, som, ju samvetsgrannare han vore, desto mera neddroge honom i ekonomiska bestyr, för hvilka han ursprungligen icke ägt böjelse. Det vore därför icke heller alldeles sällsynt, att präster såge sig föranlåtna att utarrendera jordbruket vid sina boställen, men då detta ej kunde ske för längre tid än deras innehafvande af tjänsten, blefve arrendatorns besittning oviss, afgifterna därefter lämpade och jordbruket mer eller mindre försummadt. Där sådana förhållanden ägde rum och där bostället vore så stort, att från detsamma författningsenligt kunde afsöndras en lägenhet, tillräcklig att förse pastor med hans behof af jordbruksalster, där torde ock en dylik afsöndring böra få ske och återstoden af bostället under vanliga villkor utarrenderas, åtminstone i alla de fall, då domkapitlet, vid inträffande ledighet, därom uttryckte sin önskan och församlingen åtog sig bestridandet af de med åtgärden förbundna kostnader.

Åtskilliga motionärer vid sistnämnda riksdag gingo längre än den kungl. propositionen samt yrkade, bland annat, att, sedan för indelningshafvarens räkning undantagits bostad jämte trädgårdsjord äfvensom förbe-

håll gjorts om vissa naturaprestationer till indelningshafvarens förmån, all prästerskapets jord skulle utarrenderas, enligt några motionärers förslag under en tid af trettio år.

I sitt öfver den kungl. propositionen och de väckta motionerna afgifna betänkande förklarade sig allmänna besvärs- och ekonomiutskottet anse de för prästboställenas utarrendering anförda skäl vara af synnerligen stor vikt, hvarför utskottet ej tvekade uttala sin åsikt om önskligheten af att prästerna blefve så litet som möjligt genom sättet för sin aflöning föranledda att ägna sig åt jordbruk. Men utskottet kunde tillika ej förbise de stora svårigheter, som mötte för ett fullständigt genomförande af en så beskaffad förändring, bland hvilka svårigheter — förutom de i rikets ständers skrifvelse den 6 juli 1857 anmärkta — kostnaden för ytterligare åbyggnader å prästboställena förtjänade afseende. Utskottet fann sig därför förhindradt föreslå någon allmän bestämmelse, hvarigenom skulle föreskrifvas, vare sig att prästboställena borde till hela sin vidd utarrenderas, eller att sådan utarrendering borde ske af återstoden, sedan så mycket af jorden blifvit för prästen undantaget, som erfordrades till ett mindre jordbruk. Däremot tillstyrkte utskottet bifall till sjätte punkten af den kungl. propositionen.

Emellertid yttrades vid öfverläggningen inom prästeståndet beträffande andra momentet af nämnda sjätte punkt åtskilliga betänkligheter, såsom att, när den ifrågasatta afsöndringen och utarrenderingen af en del af bostället kunde vidtagas mot prästens vilja, denne skulle komma under ett otillbörligt förmynderskap; att det icke vore med nödig tydlighet och bestämdhet uttaladt, hvem arrendet för den från bostället afsöndrade lägenhet skulle tillfalla; samt att då i första punkten af den kungl. propositionen bland medel, som i händelse af befogenhet kunde från en till annan församling öfverflyttas, räknades arrenden af lägenheter, som icke vore bostadsboställen, och då en från bostadsbostället afsöndrad utarrenderad lägenhet icke längre vore bostadsboställe, denna lägenhet kunde komma att inbegripas under bestämmelserna i åberopade första punkt och följaktligen afkastningen däraf att öfverflyttas till annan församling. Såsom det synes hufvudsakligen på grund af dessa betänkligheter blef andra momentet af sjätte punkten afslaget af ståndet, som emellertid godkände samma punkts första moment; och anmälde rikets ständer i den underdåniga skrifvelse af den 26 september 1860, som utgjorde svaret å förevarande kungl. proposition, att frågan om antagandet af oförmälda moment förfallit. Uti den sedermera utfärdade nådiga förordningen angående allmänt ordnande af prästerskapets inkomster den 11 juli 1862 upptogs också endast ett mot första momentet af omhandlade sjätte punkt i

1859 års proposition svarande stadgande, nämligen § 5, som blott till formen något afviker från berörda moment.

När under sista årtiondet af adertonhundratalet motioner vid riksdagen väcktes angående förändrade grunder för reglering af prästerskapets aflöning, upptogs vanligen i sammanhang därmed äfven frågan om förändrad disposition af prästerskapets boställen, särskildt i form af obligatorisk utarrendering af jordbruksboställena med undantag af bostadshusen och visst jordområde. Slutligen gjorde år 1897 riksdagen ett uttalande i frågan uti den underdåniga skrifvelse af den 5 maj nämnda år, som riksdagen till Eders Kungl. Maj:t aflät med anledning af väckta motioner angående ändring i prästerskapets aflöningsförhållanden. I denna skrifvelse anföres nämligen, hurusom riksdagen hade sig bekant, att mycket olika förhållanden på skilda orter i landet gjorde sig gällande beträffande prästboställena. Riksdagen ansåge därför, att några för hela riket gällande stadganden rörande sättet för deras brukande ej vore lämpliga. Det torde i somliga fall vara för prästen fördelaktigt, ja, kanske nödvändigt att själf sköta bostället, medan det däremot i andra fall vore för honom mycket olämpligt och ledande till stora olägenheter. En förbättring i nu anmärkta hänseende ansåge riksdagen kunna vinnas, i fall det medgäfves prästerskapet större frihet än hittills att få genom vederbörande myndigheters försorg för längre tid utarrendera sina boställen. Det skulle äfven kunna ifrågasättas, om det ej under vissa förhållanden skulle kunna medgifvas en församling att själf öfvertaga arrendet af prästgården under gällande regleringstid. En noggrann utredning om det lämpligaste förfaringssättet därutinnan ansåge riksdagen vara af behovet påkallad, och torde därvid tagas hänsyn till att boställena blefve väl häfdade samt såväl församlingens som prästerskapets bästa tillgodosåges. Prästen borde dock, enligt riksdagens åsikt, i hvarje fall bibehållas vid själfva bostaden samt trädgård. I enlighet härmed anhöll riksdagen, att Eders Kungl. Maj:t täcktes vid utredandet af de grunder, som ansåges böra blifva bestämmande för reglerandet af prästerskapets aflöning, sedan tiden för nu gällande lönekonventioner utlupit, taga särskild hänsyn därtill, huruvida icke förändrad ordning för prästboställenas utarrendering borde stadgas med fäst afseende därpå, att boställena måtte väl häfdas samt såväl församlingarnas som prästerskapets bästa tillgodoses.

Sedan Eders Kungl. Maj:t den 22 oktober 1897 uppdragit åt en kommitté att efter verkställd utredning afgifva förslag till grunder för reglering af prästerskapets aflöning, hvarvid kommittén jämväl borde tillse hvad i nyss angifna hänseende kunde åtgöras, har denna kommitté —

kallad prästlöneregleringskommittén — den 20 december 1899 afgifvit förut omförmälda underdåniga betänkande och förslag till förordning angående utarrendering af prästerskapets med jordbruk förenade bostadsboställen. Detta förslags hufvudsakliga bestämmelser äro följande:

Prästerskapets med jordbruk förenade bostadsboställen må kunna upplåtas på arrende utan inskränkning till boställshafvarens besittningstid; och kan utarrenderingen afse vare sig bostället i dess helhet — med undantag af bostad och visst jordområde — eller ock blott en del däraf. Initiativet till utarrenderingen kan tagas endast af boställshafvaren. Ansökan om tillstånd till sådan utarrendering göres hos vederbörande domkapitel, som, efter kontraktsprostens och pastoratets hörande, därom meddelar beslut. Afses en arrendetid af allenast högst tio år, må det sökta tillståndet ej vägras, såvida icke utarrenderingen kan visas medföra väsentliga olägenheter för boställets innehafvare i afseende å hans tjänsteutöfning eller personliga ställning. Å andra sidan kan i särskilda fall utarrendering medgifvas för en tid af ända till tjugu år.

På anmälan af boställshafvaren och i samråd med denne äfvensom med en af kontraktets präster uppgör kontraktsprosten förslag till arrendekontrakt. Sedan detta pröfvats af Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet, hålles auktion samtidigt inför Kungl. Maj:ts befallningshafvande och å plats i orten, som af Kungl. Maj:ts befallningshafvande bestämmes, inför vederbörande kronobetjänt. Men äfven före auktionen må till Kungl. Maj:ts befallningshafvande ingifvas skriftliga, förseglade anbud, hvilka öppnas, sedan det muntliga utropet blifvit med klubbslag afslutadt. Efter auktionens förrättande infordras boställshafvarens yttrande öfver anbudet, hvarefter Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet antaga arrendator, med fästadt afseende såväl å de afgifna anbudet och erbjuden säkerhet som å arrendatorns personliga lämplighet. Emellertid äger boställshafvare återkalla sin ansökning, såvida han därom gör anmälan hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande senast åtta dagar efter det han erhållit del af beslutet om arrendators antagande. För öfverlåtelse af arrende fordras dock medgifvande endast af Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet, men skola boställshafvaren och kontraktsprosten dessförinnan hafva blifvit hörda. Boställshafvare, som själf uppgjort kontrakt med arrendator om öfvertagande af bostället eller del däraf på arrende under högst tio år, kan få sådant kontrakt förklaradt för efterträdaren i tjänsten bindande, för den händelse de med afseende å bevarandet af efterträdarens rätt och bästa gifna föreskrifter finnas vara i kontraktet behörigen iakttagna, samt arrendeafgiften kan anses vara rätt afvägd, och tillräcklig säkerhet finnes för kontraktets fullgörande.

Vid utarrendering af boställe i dess helhet, med förut angifna undantag, skall i arrendekontraktet göras förbehåll därom, 1) att arrendatorn skall, utan särskild ersättning, antingen verkställa nödig ämbetskjuts, till den omfattning som i kontraktet närmare bestämmes, eller, om boställshafvaren önskar själf hålla hästar, bereda dessa stallrum och foder; 2) att arrendatorn skall, där bostället lämnar tillgång till bränsle, på anmodan mot bestämd ersättning hugga, framföra och bereda hvad däraf till boställshafvarens husbehof erfordras; samt 3) att arrendatorn skall på anmodan till bestämdt pris tillhandahålla söt oskummad mjölk dagligen för boställshafvarens hushåll. Afser utarrenderingen allenast en mindre del af bostället, ankommer det på Kungl. Maj:ts befallningshafvandes och domkapitlets pröfning, huruvida något eller några af dessa förbehåll böra i kontraktet intagas. Om utöfver den naturaprestation, hvarom stadgas i nyssnämnda mom. 1, arrendeafgift för bostället kan betingas, skall denna utsättas i viss penningssumma, men kan bestämmas till utgörande såväl i penningar som i naturapersedlar enligt de grunder, hvarom i kontraktet eller eljest aftal träffas. I fråga om de till arrendatorns begagnande öfverlämnade laga hus skall den boställshafvaren åliggande nybyggnads- och underhållsskyldighet fullgöras af arrendatorn. För öfverloppshusen åter skall arrendatorn, utöfver den betingade arrendesumman, erlægga särskild lösen på sätt mellan honom och boställshafvaren öfverenskommes; och äger arrendatorn därefter att, utan inskränkning till boställshafvarens besittningstid, innehafva dessa hus med den rätt och den skyldighet, som tillkom boställshafvaren.

Öfver prästlöneregleringskommitténs omförmälda förslag har kollegium den 21 juni 1901 till Eders Kungl. Maj:t afgifvit infordradt underdånigt utlåtande.

Lämpligheten af de ecklesiastika boställenas bibehållande eller deras indragning med vissa undantag.

Innan kollegium uttalar sin egen mening i denna fråga, torde det tillåtas kollegium att redogöra för det hufvudsakligaste af myndigheternas yttranden härutinnan.

Domkapitlens yttranden.

Domkapitlet i *Uppsala* framhåller, hurusom med det föreliggande förslaget utan tvifvel afsåges i främsta rummet, att prästerna skulle fritagas från de omsorger, det obehag och de förluster i ekonomiskt hänseende, för hvilka innehafvandet af jordbruksboställena utsatte dem. Från rent ekonomisk synpunkt torde det också icke förefinnas alldeles öfverstigliga hinder för den föreslagna förändringen i fråga om boställena. En ideell förmån under nuvarande förhållanden vore det visserligen, att på landsbygden prästen vore fastare rotad inom socknen och hans intressen i vissa hänseenden innerligare sammanväfda med sockenbornas, då han disponerade en landt gård inom socknen. Domkapitlet vågade dock icke tillmäta denna omständighet en så afgörande betydelse, att densamma ensam för sig skulle, ifall den ifrågasatta förändringen eljest vore förenad med förmåner, som afgjort öfvervägde olägenheterna, lägga hinder i vägen för förändringen. En annan hufvudsynpunkt än prästernas bästa hade utan tvifvel varit den, att den tilltänkta kyrkofonden skulle få ett större kapital att förfoga öfver och dess inkomster blifva större, då boställena för fondens räkning utarrenderades under längre perioder eller kanske till en del försålles. Dock torde ingenstädes eller endast i sällsynta undantagsfall den förmån kunna för fonden väntas, att ett bostadsboställe, som för fondens räkning utarrenderades, gäfvade fonden så stor inkomst, att därmed erhöles hela det belopp, hvarmed fonden skulle bidra till prästlönen i det pastorat, där bostället låge, och dessutom något öfverskott till bidragen, som kräfdes för löner i andra pastorat. Utan tvifvel skulle inkomsterna af boställena, om de bibehölles, kunna så noggrannt beräknas för särskilda tidsperioder, att det för fonden blefve väsentligen likgiltigt, om densamma erhöles afkastningen af boställena, eller om den i stället hade så mycket mindre bidrag att utgifva till de präster, för hvilka boställena

utgjorde en del af deras lön. Däremot syntes för fonden synnerligen afsevärda afbränningar komma att äga rum, då den öfvertog boställena. Skulle nämligen arrendatorn förpliktas att tillhandahålla mjölk och smör m. m. äfvensom skjuts åt prästen, minskade detta helt visst arrendebeloppet, äfven om priset å nämnda prestationer utsattes, och synnerligen stora blefve de afbränningar, som skulle föränledas däraf, att arrendatorn måste hafva bostad jämte ekonomi- och uthus, samt att i regel icke något af dessa hus torde kunna förblifva å den plats i prästgårdens omedelbara närhet, där det nu funnes. Då den blifvande kyrkofonden icke torde få någon väsentlig vinst af dispositionen öfver boställena, syntes det domkapitlet som om det, oaktadt olägenheterna, likväl vore afgjort bättre, att nuvarande förhållanden bibehölles. Dock borde förbättring åstadkommas genom en ny lag angående utarrendering på längre tid af boställena genom myndigheternas försorg. Visserligen komme en sådan utarrendering att för prästerna i flera afseenden medföra samma olägenheter, som om boställena öfvertoges af kyrkofonden. Den skulle dock i några viktiga afseenden vara för prästen fördelaktigare än indragningen. Boställshafvaren förlorade nämligen icke den ställning, han intog såsom innehafvare af en landtgård inom församlingen, och kunde före början af en arrendeperiod hafva inflytande på valet af arrendator, likasom utarrenderingen i första hand vore beroende af hans egen anhållan och han kunde undantaga så stor del af bostället, att därå kunde födas erforderligt antal kreatur. Om prästen genom innehafvande af boställe hade en fastare hemorts rätt inom församlingen, så hade ock den svenska kyrkan en i yttre måtto fastare grund i riket, då öfverallt i landet spridda prästgårdar såsom särskilda egendomar vore för henne bestämda. Visserligen påtänktes icke någon väsentlig förändring i detta förhållande, enär prästgårdarne skulle tillhöra kyrkofonden; och hade domkapitlet icke någon anledning att på minsta sätt misstro de nuvarande statsmakterna. Dock vore den möjlighet icke utesluten, att statskicket kunde i framtiden så gestalta sig, att statsmakterna blefve afvoga mot kyrkan. Sedan statsmakterna en längre tid förvaltats kyrkans egendom, kunde ock den föreställningen lätt uppkomma, att samma egendom finge af staten fritt disponeras för hvilka statsändamål som helst, således icke endast till kyrkans uppehållande. Vål kunde en stat af sådan karaktär som den antydda taga prästgårdarne i besittning och använda dem till andra ändamål än prästernas underhåll, äfven om de icke vore sammanförda till en gemensam egendom. Men detta vore uppenbarligen svårare, än om de vore i en enhet förenade. Det syntes därför domkapitlet vara tryggast för den svenska kyrkans framtid under oförutsedda förhållanden inom den svenska staten, att prästgår-

darne bibehölles såsom ingående i de särskilda ordinarie prästernas löneförmåner. Af anförda skäl syntes det domkapitlet icke lämpligt, att prästboställena och deras afkastning inginge bland svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar.

Domkapitlet i *Linköping* anser, att, då förevarande fråga på det närmaste berörde hela kyrkans och de enskilda församlingarnas rätt och ekonomiska intressen samt en indragning af boställena icke syntes böra eller kunna ske utan för kyrkan betryggande garantier för kyrkofondens användning och förvaltning, ingen sådan indragning borde förekomma utan i sammanhang med en hela svenska kyrkan omfattande lönereglering med ändrade grunder för prästerskapets aflöning. Hvad åter vidkomme förslaget att i stället för de nuvarande boställena allenast bostad med nödiga ekonomihus m. m. skulle upplåtas åt prästerskapet, måste erkännas, att därigenom vissa fördelar skulle vinnas, i det att prästerskapet befriades från de icke obetydliga olägenheter, som nu vore förenade med boställenas skötsel eller utarrendering; men då prästerskapet icke ägde möjlighet att hvar som helst välja bostad, skulle tvifvelsutän svårigheterna blifva vida större, om icke prästerskapet tillförsäkrades, jämte bostad, rätt till vissa naturaförmåner, särskildt ämbetsskjuts. Visserligen kunde det tänkas, att dessa förmåner kunde vinnas därigenom, att jämte bostadslägenheten ett mindre jordområde upplåtes; men oafsedt andra svårigheter, skulle ett mindre jordbruk säkerligen komma att ställa sig för prästerskapet alltför dyrt. Det syntes därför domkapitlet — som härvid stödde sig på uttalanden af det öfvervägande flertalet af stiftets kontraktsprostar — att den reform med hänsyn till boställena, som närvarande tidsförhållanden kräfde, icke borde gå i den riktning, som i det nådiga brefvet föresloges, utan i hufvudsaklig öfverensstämmelse med prästlöneregleringskommitténs förslag till förordning angående utarrendering af prästerskapets med jordbruk förenade bostadsboställen. Domkapitlet kunde därför icke tillstyrka det framställda förslaget.

Domkapitlet i *Skara* anför, att domkapitlet måste redan *principiellt* afstyrka ifrågavarande förslag och fastmera tillstyrka, att svenska kyrkans prästmän måtte oförändradt bibehållas vid sin i prästerskapets privilegier tillförsäkrade rätt att själfva disponera öfver sina bostadsboställen. Men domkapitlet ansåge tillikø, om ärendet betraktades från synpunkten af *ekonomisk* vinst eller förlust, att den ifrågasatta förändringen antagligen skulle för kyrkan och prästerskapet medföra en ekonomisk försämring, då det slutbelopp, som skulle komma kyrkan och prästerskapet till godo, syntes komma att genom förändringen betydligt förminska. Slutligen finge domkapitlet starkt betona de *praktiska svårigheter*, som genom den ifråga-

satta förändringen i mer än ett hänseende måste uppkomma, hvarvid särskildt framhölles frågan om nödig ämbets skjuts samt i allmänhet den ställning till boställets arrendator, som måste blifva en följd af förslaget. På grund däraf och med stöd af yttranden från prästerskapet, hvilka infor drats och bifogats domkapitlets underdåniga utlåtande, afstyrkte domkapitlet för sin del lifligt det föreliggande förslaget såsom för kyrkan och prästerskapet menligt.

Domkapitlet i *Strängnäs* — som lämnat stiftets prästerskap tillfälle att uttala sig i frågan och bifogat de inkomna yttrandena — förklarar sig icke förbise, att den föreslagna indragningen skulle afhjälpa den ofta öfverklagade olägenheten att omsorgen om boställets skötsel kunde upptaga en del af den tid och den kraft, som prästen borde ägna åt sin ämbetsgärning. Men det syntes alltför sannolikt, att denna fördel skulle komma att mer än uppvägas af de svårigheter, med hvilka prästen finge att kämpa, om icke ens så stor del af bostället stode till hans förfogande, att han kunde därifrån hämta de enklaste lifsförnödenheterna och där underhålla en häst, oundgängligen behöflig för hans resor inom församlingen. På grund af dessa svårigheter, som ju icke blott komme att medföra personliga obehag för prästen utan, hvad mera vore, skulle inverka i hög grad hämmande på hans arbete i församlingen, kunde domkapitlet åtminstone icke i den nu föreslagna formen tillstyrka de ifrågavarande bostälernas indragning. Skulle en indragning öfverhufvud befinnas rättvis och gagnelig, torde det enligt domkapitlets åsikt förtjäna att undersökas, huruvida icke de omtalade svårigheterna kunde häfvas genom den från flera håll föreslagna åtgärden att dela bostället i två delar, af hvilka den ena såsom boställsjord stode till innehafvarens förfogande, den andra utarrenderades.

Domkapitlet i *Västerås* förmäler, att ehuru från stiftets präster inga protester afhörts mot den ifrågasatta dispositionen af prästerskapets bostadsboställen, hade dock från andra håll betänkligheter yttrats däremot på grunder, som domkapitlet icke kunnat underkänna. Om nämligen ett allmänt genomförande af bostadsbostälernas indragning, på sätt ifrågasatts, till kyrkans gemensamma aflöningstillgångar icke vore möjligt redan på den grund, att en del af dem bevisligen vore af församlingen inköpta eller af enskilda personer donerade, så torde ytterligare undantag blifva af nöden på platser, där det uppenbart vore ändamålsenligt, att vederbörande prästerskap åtminstone tillsvidare hade dessa boställen under eget bruk. Huru ändamålsenligt det än i de flesta fall kunde vara, att prästerskapet helt befriades från omsorgen om bostälernas vård, syntes dock tidpunkten ännu icke vara inne för ett allmänt ordnande af denna angelägenhet, utan torde den tillsvidare böra regleras efter olika orters förhållanden. Det stode för

domkapitlet som visst, att vid de ojämförligt flesta prästerliga lägenheter det skulle befinnas önskvärdt att få boställsjorden utarrenderad, sedan tillräckligt område för trädgård och planteringsland undantagits. Vid en stor del af dessa lägenheter komme emellertid frågan om lämplig bostad åt arrendatorn att befinnas mycket svårlöst. Svårigheter vore ock förbundna därmed, att prästen skulle omedelbart af arrendatorn uppbära det stipulerade arrendet och med hänsyn till sina inkomster vara beroende af arrendatorns goda vilja icke blott att ordentligt betala sitt arrende utan ock att sköta den af honom arrenderade jorden. Dessa båda slag af svårigheter syntes försvinna, om så ordnades att, efter det bostad med nödiga ekonomi- och uthus samt trädgård eller planteringsland äfvensom vedbrand till tjänsteinnehafvaren öfverlåtits, boställena och deras afkastning i öfrigt öfverlämnades åt församlingarna att af dem genom deras kyrkoråd brukas och användas som medel till aflöning af deras respektive prästerskap, på sådant sätt att, sedan ett visst belopp af afkastningen efter vederbörlig uppskattning bestämts till denna aflöning, hvad i öfrigt kunde af boställena vinnas finge af församlingarna till kyrkliga ändamål nyttjas. Härmed skulle äfven den svårlösta frågan om byggnadsskyldigheten — hvilken skyldighet i detta fall, låt vara mot vederlag, helt naturligt skulle öfverflyttas på församlingarna — kunna få sin lösning. För sin del föresloge alltså domkapitlet i underdånighet, att afkomsten af prästerskapets bostadsboställen icke måtte, på sätt ifrågasatts, ingå till kyrkans gemensamma aflöningstillgångar; att det vid blifvande lönereglering inom hvarje särskildt pastorat måtte afgöras, huruvida bostadsboställe skulle i sin helhet upplåtas åt vederbörande tjänsteinnehafvare, eller blott ett mindre område åt honom förbehållas; samt att i senare fallet den öfriga jorden med tillhörande jordbrukshus skulle lämnas till nyttjande åt församlingen såsom bidrag till dess prästerskaps aflöning mot skyldighet för församlingen ej blott att svara för jordens vård och skötsel så, som för boställshafvare vore stadgadt, utan ock att till prästerskapets aflöning årligen utgifva det vid löneregleringen åsatta värdet af jordens afkastning.

Domkapitlet i Växjö anmärker, hurusom genom den föreslagna anordningen, enligt hvilken af menighet inköpta eller af enskilda för ändamålet donerade boställen skulle åt indelningshafvaren bibehållas men öfriga boställen ingå bland svenska kyrkans gemensamma tillgångar, en förut på landsbygden okänd skillnad mellan prästsysslor med och prästsysslor utan jordbruksboställen komme att införas. På samma gång detta enligt domkapitlets mening skulle medföra en föga gagnelig åtskillnad i aflönings-sätt, skulle det utan tvifvel ock komma att framkalla ändlösa stridigheter, då naturligtvis församlingarna skulle försöka så långt möjligt vore bevisa

sin rätt till boställena, en sak så mycket svårare och ömtåligare, som flertalet af prästboställen från äldre tider, om ock numera såsom kronohemman upptagna, uppkommit genom skötning och således rätteligen måste anses vara lokalförsamlingarnas prästerskap tillhöriga. Med afseende på prästerskapets sociala ställning komme boställenas indragning att medföra en väsentlig förändring. I stället för att nu på sina gårdar äga en själfständig ställning skulle prästerskapet, beröfvadt sitt inflytande vid arrendatorernas antagande, komma i beroende af dessa, hvilket, då i betraktande toges att arrendatorn komme att i regel bo i omedelbar närhet af prästen, ofta i samma gård, i otaliga fall skulle blifva för prästen olidligt och göra hans ställning föga bättre än deras, som nödgades att såsom inhyses bo på andras egendom. Den större inkomst, som beräknades kunna erhållas af de utarrenderade boställena, torde komma att visa sig betydligt understiga den förhöjning af prästerskapets kontanta löner, som måste blifva en nödvändig följd däraf, att prästerskapet skulle förskaffa sig nödiga lifsförnödenheter samt skjuts mot kontant ersättning, utan att som nu vara i tillfälle att antingen omedelbart af sina prästgårdar erhålla dessa förmåner eller ock att vid utarrendering allt efter behof betinga sig dem till ett pris, som vida understege hvad samma förmåner kostade, där man för deras åtnjutande vore hänvisad till nödvändigheten att betjäna sig af personer, som icke vore skyldiga att dem tillhandahålla. Men oafsedt dessa förökade lefnadskostnader, skulle i det stora flertalet fall befinnas omöjligt för prästen att i sin närhet erhålla hvad han behöfde af mjölk m. m. dylikt samt särskildt af skjuts vid alla de ständigt återkommande fall, då han måste för sitt ämbetes skull anlita sådan. Domkapitlet såge rent af en våda däri, att prästen icke som nu skulle kunna utan synnerligt men eller kostnad betjäna sina sockenbor vid sjukbäddarne och dödslägren, vid förrättningar i deras hem och så vidare, utan att han skulle sättas i den ställningen att antingen kräfva, att han af dem, som ville anlita honom, skulle hämtas, eller ock frestas att känna sig misslynt öfver att man påkallade hans ämbetsåtgärd, därför att hvarje sådan medförde för honom en dryg utgift, som han i många fall skulle känna sig knappast vara i stånd att med sina löneförmåner bära. I likhet med stiftets prästerskap, hvars yttranden bifogades, ansåge sig domkapitlet böra på det kraftigaste afstyrka prästboställenas indragning, och detta så mycket hellre, som de verkliga olägenheter, hvilka med desamma kunde vara förknippade, läte sig utan svårighet undanrödja genom en arrendelag, som lämnade tillfälle till att utarrendera boställena på bestämd tid, allteftersom för indelningshafvaren syntes fördelaktigast, men därvid han kunde både göra sitt inflytande gällande med afseende på hvilken person till arrendator

antoges och betinga sig de naturaförmåner, som efter hans särskilda behof syntes vara lämpliga.

Domkapitlet i *Lund* — som beredt kontraktsprostarne i stiftet tillfälle att yttra sig i ärendet och från dem mottagit vid domkapitlets utlåtande fogade yttranden — meddelar, att kontraktsprostarne enstämmigt på det bestämdaste afstyrkt förslaget om prästbostälernas indragning, samt att stiftets prästerskap å sammanträde med stiftsprästsällskapet enhälligt instämt i detta afstyrkande. Domkapitlet trodde sig därför kunna intyga, att hela stiftets prästerskap som en man på det bestämdaste önskade afböja det framkastade förslaget. Särskildt för stiftets präster skulle helt visst indragningen af prästboställena medföra en ekonomisk förlust, något hvaremot domkapitlet ansåge sig böra uttala sina allvarliga betänkligheter, hvilka vunne i styrka med hänsikt till möjlighet af framgång åt prästlöneregleringskommitténs förslag, hvilka innebure en mycket väsentlig löneförsämring för en stor del af Skånes präster. Någon utsikt till bättre afkastning från boställena på grund af den föreslagna anordningen ännu genom deras utarrendering på längre tid, exempelvis 20 år, torde ej finnas. I likhet med kontraktsprostarne ansåge äfven domkapitlet, att synnerliga svårigheter i vissa fall skulle möta för präster att erhålla de lifsförnödenheter, som vore oundgängliga. Och — något hvarpå domkapitlet lade en synnerlig vikt — den föreslagna åtgärden skulle komma att menligt inverka på själavården. Åtminstone i Lunds stift hade det kommit ur bruk att med skjuts hämta prästen till besök hos sjuka och ålderstigna. I stället hade man vants vid att prästen själf beredde sig sådan skjuts. Skulle han därtill ej äga tillfälle, blefve däraf följderna att de nämnda så angelägna besöken komme att väsentligen försvåras, för att ej säga omöjliggöras. Detta vore blott ett exempel på huru behöfligt det vore, åtminstone i Lunds stift, att prästen själf kunde bereda sig ämbets skjuts. Många andra exempel skulle kunna anföras. Någon väsentlig fördel af den föreslagna åtgärden kunde domkapitlet ej se, om icke därigenom lättare skulle kunna lösas frågan om prästerskapets och församlingarnas byggnadsskyldighet. Men om någon lättnad därutinnan skulle erhållas, hvilket domkapitlet ansåge mycket tvifvelaktigt, vore den helt visst alltför dyrköpt och vunnas på prästerskapets bekostnad. I alla händelser kunde ej sådant motiv hämtas från Lunds stift. På det bestämdaste och med all den kraft det förmodade ansåge sig domkapitlet därför böra afstyrka den ifrågasatta indragningen af prästboställen till svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar.

Domkapitlet i *Göteborg*, som öfverlämnat infortrade yttranden i ärendet från stiftets prästerskap, erinrar, att med högst få undantag detta präster-

skap uttalat sig mot förslaget och till stöd därför anfört så giltiga skäl, att domkapitlet ej kunde annat än instämma med prästerskapet och förty afstyrka indragning af prästboställena. Vål vore det sannt att, när en prästman saknade förmåga och intresse att själf bruka sitt boställe, han af detsamma ej droge den nytta och fördel, som med bostället afsetts, samt att han därför kunde blifva nödsakad att få det utarrenderadt; men då detta ej kunde ske på en längre bestämd tid utan endast på prästmännens ovissa tjänstetid, torde arrendebeloppet ofta blifva lägre än det skulle blifva, därest bostället kunde utarrenderas i öfverensstämmelse med prästlöneregleringskommitténs förslag af den 20 december 1899. Skulle sistnämnda förslag vinna bifall, så komme ej blott de svårigheter, som nu kunde åtfölja innehafvandet af boställe, att försvinna, utan äfven de olägenheter att förebyggas, som indragning skulle medföra, och behållningen af boställena att blifva större, enär några förvaltningskostnader ej förekomme.

Domkapitlet i *Kalmar* upplyser, att bland stiftets präster, likasom bland det svenska prästerskapet öfverhufvud, en bestämd opinion uttalat sig mot det föreliggande förslaget, och domkapitlet, som delade prästerskapets farhågor, kunde icke annat än i underdånighet afstyrka detsamma med hänsyn till såväl de enskilda församlingarnas och församlingslärnarnes intressen som det svenska kyrkosamfundets närvarande och framtida ställning. Obestridligt vore att ändrade tidsförhållanden påkallade en förändrad ordning för prästboställenas utarrendering, men domkapitlet kunde vid bedömandet af denna svårlösta fråga icke ansluta sig till något förslag, enligt hvilket innehafvare af prästerlig tjänst skulle beröfvas hvarje möjlighet att själf få öfvertaga skötseln af det vid hans tjänst fästade boställe. I öfverensstämmelse därmed ansåge sig domkapitlet böra intaga samma ståndpunkt som 1897 års riksdag och prästlöneregleringskommittén, till hvars förslag om utarrendering af prästerskapets med jordbruk förenade bostadsboställen domkapitlet under förhandenvarande omständigheter i allt hufvudsakligt tillstyrkte bifall.

Domkapitlet i *Karlstad* yttrar, att flertalet af de präster, hvilkas yttranden domkapitlet inhämtat och till Eders Kungl. Maj:t öfverlämnade, afstyrkt indragningen, under åberopande af de stora olägenheter, som vid sakens genomförande otvifvelaktigt komme att yppa sig. Af förhandlingarna vid 1897 års riksdag hade dessutom inhämtats, att riksdagen, långt ifrån att begära prästboställenas indragning, endast ifrågasatt, »huruvida icke förändrad ordning för prästboställenas utarrendering bör stadgas, med fäst afseende därpå att boställena må väl häfdas samt såväl församlingarnas som prästerskapets bästa tillgodoses». Uppenbarligen måste den om-

ständigheten, att hvarken prästerskapet i stiftet eller riksdagen tillstyrkt sådan rubbning som afsetts, för domkapitlet väga tungt i vågskålen, hvarförutom frågan vore för tidigt väckt, enär de flesta löneregleringar i stiftet icke upphörde att vara gällande före åren 1914—20, och dessförinnan någon förändring i boställsfrågan icke kunde äga rum. En sådan centralisation som föreslagits vore en nyhet, hvilken helt och hållet rubbade den traditionella uppfattningen, att prästerskapets löneförmåner hämtades ur församlingen och icke ur en för hela riket bildad så kallad kyrkofond. Domkapitlet hemställde därför, att prästerskapets boställen bibehölles för tjänstinnehafvarnes räkning, att afkastningen af desamma vid framtida lönereglering beräknades efter deras medelafkastning under ett lämpligt antal föregående år, samt att vid deras utarrendering större frihet lämnades åt boställshafvaren.

Domkapitlet i *Härnösand* finner förslaget afse förändring af förhållanden, som under århundraden ägt bestånd, samt alltså vara för svenska kyrkan och dess prästerskap en ytterst viktig och djupgående fråga. Det gällde då att tillse, om den genomgripande förändringen vore af behovet påkallad eller ens önskvärd. Enligt domkapitlets bestämda uppfattning vore hvarken det ena eller andra fallet. Om domkapitlet såge saken ur boställshafvarnes synpunkt, ville domkapitlet visserligen å ena sidan ej förneka, att prästbord kunde under särskilda förutsättningar och vid vissa tillfällen tillskynda sina innehafvare rätt afsevärda olägenheter, men kände sig å andra sidan öfvertygad därom att, för den händelse boställshafvarne själfva anställde en ingående och fullt opartisk granskning öfver boställernas fördelar och olägenheter, de förra skulle åtminstone i de flesta fall visa sig vida mer framträdande. De olägenheter, som verkligen kvarstode, skulle, syntes det domkapitlet, kunna i det väsentliga undanrödjas, såvida en af mera tillfredsställande lagbestämmelser än de nuvarande underlättad utarrendering af prästborden i författningssenlig ordning i vidsträcktare mån komme att tillämpas. Att landtprästererna öfver hela riket skulle lida en betänkelig förminskning i sin själfständiga ställning, om boställena indroges, framstode för domkapitlet som ett faktum. Men som ett ännu oafvisligare faktum måste domkapitlet framhålla, att det för prästerna i vissa delar af de nordliga stiftet, nämligen såväl där prästgårdarne låge isolerade, som där en liflig industri gifvetvis framkallade en stark prisstegring, skulle, för den händelse prästerna ginge förlustiga om sina boställen, blifva förbundet med stora svårigheter eller åtminstone högt uppdrifna kostnader att anskaffa dels hvad från ladugården behöfdes till lifvets uppehåll och dels nödiga skjutsar. Toge domkapitlet vidare hänsyn till församlingarnas intressen, så behöfde ej enligt domkapitlets uppfattning

församlingarnas berättigade kraf på själavårdande verksamhet af sina präster åtminstone i regel lida intrång däraf, att dessa hade jordbruk. Det torde tvärtom i sådant afseende kunna sägas, att en viss gemensamhet i intressen förde prästen närmare sina församlingsbor, och att den omständigheten, att prästen ej stode utanför hvad i församlingsbornas dagliga lif och verksamhet förekomme, måste utgöra ett godt underlag för deras förtroende för honom jämväl i högre och andliga frågor. För den händelse omvårdnaden särskildt om ett större jordbruk hotade att blifva till ett hinder vid utöfvandet af en prästs ämbetsgärning, kunde bot rådast därför antingen så, att han själf, där detta läte sig göra, utarrenderade sitt innehafvande boställe eller, såsom ofvan framhållits, under förutsättning af mera tillfredsställande lagbestämmelser i sådant hänseende, genom boställets utarrendering i författningsenlig ordning. Till sist måste ur kyrkans egen synpunkt det föreliggande förslaget om indragning af vissa prästboställena anses förbundet med stora betänkligheter. Därigenom skulle kyrkan beröfvas en af de fastaste grundvalarne för hennes styrka och själfständighet i yttre hänseende, och den möjligheten vore ej utesluten, att hon genom den ifrågasatta anordningen kunde, under ogynnsamma tidsförhållanden, af staten råka i ett beroende, som blefve allt annat än lyckobringande för hennes ställning och utveckling. Domkapitlet afstyrkte därför på det bestämdaste bifall till förslaget om vissa prästboställens indragning.

Domkapitlet i *Visby*, som med sitt utlåtande öfverlämnat infordrade yttranden från kontraktsprostarne och andra präster i stiftet, betonar att, om än olika sätt kunde tänkas för prästens befrielse från de ofta tynande näringsomsorger, som minskade möjligheten för honom att såsom sig borde ägna sig åt sitt kall såsom själasörjare, måste dock själfva behovet af sådan befrielse erkännas och tillgodoses. Domkapitlet funne därför lämpligt, att en ändring skedde i den riktning nådiga brefvet af den 12 februari 1904 angåfve. Denna sin åsikt grundade domkapitlet ytterligare därpå, att stora svårigheter för prästerskapet ofta mötte att få boställena utarrenderade till fullt vederhäftiga personer, samt att prästerna, då de själfva måste sköta sina boställena, till följd af sin i allmänhet ringa insikt i landtbruk och svårigheten att erhålla för jordbrukets ordentliga bedrivande nödiga arbetare äfvensom de nuvarande högt uppdrifna arbetslönerna merendels finge en ringa, stundom ingen inkomst af boställena.

Domkapitlet i *Luleå* gifver tillkänna, att, sedan domkapitlet satt det inom stiftet tjänstgörande prästerskapet i tillfälle att yttra sig uti ärendet, endast kontraktsprosten i Västerbottens fjärde kontrakt däraf begagnat

sig, samt att denne kontraktsprost, som efter samråd med prästerskapet inom sitt kontrakt kunnat afgifva sitt yttrande i hela kontraktets namn, afstyrkt den ifrågasatta indragningen. Den mening, som i detta, af domkapitlet bifogade, yttrande kommit till uttryck, delades, så vidt domkapitlet varit i tillfälle att på enskild väg inhämta, af flertalet bland stiftets prästerskap. Domkapitlet hyste ock för sin del stora betänkligheter mot prästbostälernas indragande. På många ställen i landsorten rådde nämligen fortfarande sådana förhållanden, att prästens både sociala och ekonomiska ställning skulle försämrast, om bostället afhändes honom. Det skulle ofta blifva svårt för honom att erhålla de för honom själf och hans familj nödiga landtmanna- och ladugårdsprodukter. I alla händelser skulle han för erhållande af sina lifsförnödenheter komma i ett visst beroende af sin omgifning, framför allt på orter, som låge mera aflägsset och där kommunikationerna vore mindre utvecklade. I de flesta landsförsamlingar torde prästen äfven behöfva hafva egen häst, särskildt för de ofta påkommande tjänsteresornas skull. Vore han själf i tillfälle att bruka sitt boställe — och det finnes många fall, där detta utan olägenhet kunde ske, isynnerhet då boställena vore af mindre omfång —, blefve han för erhållande af nödiga naturprodukter och skjutsar m. m. oberoende af andra. Kunde han däremot icke med fördel själf sköta bostället, utan måste utlämna det på arrende, torde han af sin arrendator utan svårighet kunna betinga sig just de naturaförmåner, af hvilka han vore i behof, emedan de i regel vore för arrendatorn lättast att utgöra. Det hade visserligen ofta klagats öfver svårigheten att på lämpliga villkor få prästerskapets boställen utarrenderade, men detta berodde nog i de flesta fall därpå, att en lämplig arrendelag saknades. Skulle boställena kunna utarrenderas på sådant sätt, att arrendekontraktet blefve bindande äfven för en efterträdare i tjänsten, och arrendatorn alltså visste sig sitta okvald under en viss tid, skulle indelningshafvaren säkerligen kunna betinga sig mycket fördelaktigare villkor, än hvad under nuvarande förhållanden kunde ske. En för tidsförhållandena afpassad arrendelag torde därför vara det som närmast behöfdes. Indragningen af vissa prästboställen syntes domkapitlet mindre lämplig äfven ur den synpunkten, att likformigheten i afseende på prästernas aflöningsätt och ställning därigenom skulle rubbas. Då de prästboställena, som tillkommit genom inköp af vederbörande församlingar eller ock genom donation af enskilda, i alla händelser icke kunde indragas, skulle följderna af de öfrigas indragning blifva, att vissa prästerliga tjänsterkomme att vara förenade med boställena, andra icke. Några tjänster finnes ju visserligen redan nu, som icke vore förenade med boställena, men dessa utgjorde, åtminstone hvad landsbygden beträffade, ett försvinnande fåtal

och spelade i berörda hänseende ingen roll. En synpunkt, som vid frågans skärskådande äfven borde komma i betraktande, vore den att det i ett stort antal fall torde blifva vanskligt att utreda, huru boställena tillkommit, och slitningar vore därför att förvänta med vederbörande församlingar, hvilka säkerligen icke skulle lämna sitt samtycke till den ifrågasatta indragningen, då de väl i regel hade fördel af prästboställena, i den mån de från boställenas skogar ägde taga kostnadsfritt virke till byggande och underhåll af kyrka och prästgård. Med åberopande af det anförda hemställde domkapitlet, att Eders Kungl. Maj:t täcktes låta frågan om vissa prästboställens indragning till svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar förfalla.

De nu återgifna yttrandena innefatta flertalets inom de särskilda domkapitlen åsikter i förevarande ämne. Emellertid hafva vid ärendets handläggning hos åtskilliga domkapitel särskilda meningar blifvit uttalade.

Sålunda finner en ledamot af *Uppsala* domkapitel de olägenheter för prästerskapets ställning och verksamhet, som åtföljde de nuvarande boställena och med besittningen af dem förbunden byggnadsskyldighet, så stora, att han måste förorda en förändring i den ifrågasatta riktningen trots de svårigheter, som yppade sig, när det gällde att närmare precisera sättet för dess genomförande. Med instämmande i tillämpliga delar af domkapitlets yttrande, såvidt anginge nödvändigheten att på ett fullt betryggande sätt tillgodose prästens behof ej mindre af skjuts och vissa naturprodukter, såsom mjölk och vedbrand, än äfven af att intrång på prästgårdens själfständighet och trefnad genom arrendators bostad och ekonomihus förhindrades, anför denne ledamot såsom sin åsikt, att berörda intresse bäst tillgodosåges dels genom afskiljande för tjänsteinnehafvarens räkning af tillräckligt jordområde — hvilket, om så önskades, kunde utarrenderas — för föda åt en eller två hästar och två till tre kor, dels därigenom att församlingen tillhandahölle det ekonomihus, som därför erfordrades; hvarförutom prästerna borde befrias från hvarje underhållsskyldighet af boställshus samt de öfverloppshus, som vore nödiga för prästgården, på lämpligt sätt för dess räkning inlösas, så att tjänsteinnehafvaren ej behöfde själf inlösa dem.

Af ledamöterna i *Linköpings* domkapitel anser en, att det med hänsyn till de ändrade tidsförhållandena vore lämpligt, att de nuvarande prästboställena disponerades på sätt i det nådiga brefvet ifrågasatts, hvarigenom prästen säkerligen skulle besparas många obehag, som förorsakades af hans mellanhafvande med boställsarrendator. Naturligen borde i sådant fall prästen befrias från all nybyggnads- och underhållsskyldighet

samt, utom bostadsförmånen från prästerskapets gemensamma aflöningskassa, erhålla en kontant lön, beräknad efter det honom åliggande arbetet. Bostället borde utarrenderas och arrendesumman inlevereras till berörda kassa, som hade att svara för den prästerskapet hittills åliggande byggnadsskyldigheten.

Två skiljaktiga meningar hafva uttalats inom *Skara* domkapitel, utan att dock beröra det slut, hvartill domkapitlet kommit. Den ene reservanten säger sig icke kunna finna att, utöfver de skäl af ekonomisk och praktisk art, som i motiveringen till domkapitlets utlåtande anförts, några principiella skäl talade emot det ifrågavarande förslaget. Såvida nämligen det principiella afstyrkandet grundade sig på omsorgen att icke borttaga eller minska det skydd, som genom prästerskapets privilegier vore svenska kyrkan tillförsäkradt med afseende på ifrågavarande del af prästerskapets aflöningsstillgångar, syntes någon anledning till sådana betänkligheter icke förefinnas, under förutsättning att bifall till den ändring i prästerskapets privilegier, som för förslagets genomförande erfordrades, gäfvades från kyrkomötets sida, med uttryckligt villkor att boställena och deras afkastning fortfarande skulle under hägn af privilegierna vara prästerskapet till dess aflönning förbehållna. Den andre reservanten finner ej i prästerskapets privilegier något principiellt skäl till förslagets afstyrkande. Ty om den föreslagna åtgärden vore en afgjord förbättring, borde den ej alltför väsentliga ändring i prästerskapets privilegier, som förslaget förutsatte, åstadkommas i den ordning lag stadgade.

Inom *Strängnäs* domkapitel förklarar sig en ledamot icke kunna finna några fördelar hos domkapitlets förslag om boställenas delning och indragning af den ena delen, i jämförelse med den af prästlöneregleringskommittén föreslagna anordning med utarrendering af boställena eller delar af dem. Men väl vore med domkapitlets förslag förbundna olägenheter, i främsta rummet de ökade kostnader för byggnaders uppförande och underhåll, som blefve nödvändiga. En fördel med prästlöneregleringskommitténs förslag vore framför allt den omständigheten, att enligt det samma hänsyn toges till de lokala förhållandena, ity att utarrendering skulle ske, endast då boställshafvaren sådant önskade, och denne, som kände förhållandena å orten, kunde ju också bäst afgöra, huruvida i hvarje särskildt fall utarrendering vore gagnelig eller icke. Då sålunda kommitténs förslag, äfven om det icke i oförändradt skick borde blifva lag, dock innehölle uppslag till en bättre lösning af boställsfrågan, än den domkapitlet antydt, kunde reservanten icke i denna punkt förena sig med domkapitlets pluralitet, utan måste helt och hållet afstyrka det föreliggande förslaget.

En reservant inom *Växjö* domkapitel påpekar, hurusom emot den af

Eders Kungl. Maj:t föreslagna omorganisation af vården om de ecklesiastika boställena, i ändamål att befria den enskilde prästen från risken och besväret med boställenas vård och utarrendering, hvarigenom prästerskapet skulle beredas en mera stabil och likformig ekonomi, Växjö stifts prästerskap i infordrade utlåtanden ställt sig helt afvisande, förnämligast af fruktan för att prästen icke skulle kunna komma öfverens med arrendatorn, särskildt om denne hade en annan religiös uppfattning än han själf. Frånsedt skjutsfrågan vore samtliga argument emot det nådiga förslaget af den art, att de icke syntes förtjäna det allra ringaste beaktande. Prästerskapet hade visat sig alldeles sakna blick för förslagets praktiska sidor och för hvad till ett tidsenligt ordnande af en statsämbetsmans löneinkomster hörde. Reservanten yrkade därför bifall till Eders Kungl. Maj:ts förslag, med det tillägg att vid förslagets verkställande nödig hänsyn toges till prästerskapets behof af skjuts.

Vid domkapitlets i *Lund* utlåtande hafva fogats två skiljaktiga meningar. Enligt den ena af dessa vore det ej i alla afseenden fullt tidsenligt att prästerskapet aflönades äfven genom boställen, som de själfva brukade eller utarrenderade. Olägenheterna däraf torde vara flera än fördelarna. Bland olägenheterna nämnde reservanten, att prästen genom jordbruksangelägenheterna kunde dragas bort från sin egentliga gärning, och att bostället kunde skötas så, att det ej gifve vederbörlig afkastning. Särskildt borde framhållas, att den ekonomiska vinsten af små boställen med föga fruktbar jord torde vara mycket tvifvelaktig. Emellertid borde betonas, att prästen hade den förmån af boställena att han af dem finge allehanda naturaprestationer, som det vore svårt att å landet på annat sätt erhålla. Dock torde det vara möjligt att rädda dessa prestationer åt prästerskapet, äfven om det befriades från boställena. Prästlönerregleringskommitténs förslag syntes bereda väg för tanken om en boställenas indragning på lämpligt sätt. Om tionden indroges mot det att ersättning därför lämnades till en allmän fond, syntes det ligga en viss konsekvens i att boställena också indroges till samma fond. Den tanken att de befordrade prästerna skulle hafva bestämda löner med olika grader syntes göra det lämpligt, att så mycket som möjligt af prästerskapets inkomster samlades i den allmänna fonden. Denne reservant tänkte sig saken så, att prästen erhöle bostad, vissa naturaförmåner, däribland äfven skjuts, och att boställena af någon myndighet utarrenderades på viss tid (20 år). Därvid torde ej finnas något hinder att ålägga arrendatorerna att förse präster med de nödiga naturaprestationerna. Den invändningen att indragning af boställena mot ersättning till kyrkofonden skulle vålla en minskning i prästerskapets egendom torde kunna bemötas därmed, att om bo-

ställda utarrenderades för tillräckligt höga priser och de kontanta arrende-medlen inginge till kyrkofonden, så hade ej kyrkan lidit någon förlust. Skulle det däremot kunna uppvisas, att den nämnda minskningen blefve en följd af indragningen, borde den ej komma till stånd, ty kyrkan kunde ej förlora något af sina tillgångar. Den andre reservanten, som framhåller behovet af en mycket mer genomgripande förändring af prästerskapets löneförhållanden, än som nu öfverhufvud ifrågasatts, ansluter sig dock för det närvarande till domkapitlets majoritet.

En ledamot af *Göteborgs* domkapitel, hvilken uttalat en skiljaktig uppfattning i frågan, har därvid anfört, att det måste vara en afsevärd fördel för prästerskapet och dess egentliga verksamhet, om det blefve befriadt från skötseln af de ej sällan rätt stora jordbruk, som vore förenade med de nuvarande boställena. Skulle nämligen indelningshafvaren själf sköta det landtbruk, som tillhörde hans boställe, kunde hans intresse, isynnerhet om landtbruket vore af större omfattning, lätt dragas ifrån den verksamhet, som framförallt borde taga hans tid och krafter i anspråk. Å andra sidan mötte för honom själf ofta stora svårigheter att få jordbruket med fördel utarrenderadt på en kortare tid. Lämpligast torde därför vara, om den föreslagna anordningen genomfördes och boställena utarrenderades på längre tid, hvarvid mycket väl i arrendekontrakten kunde intagas sådana bestämmelser, som tillförsäkrade präst, där så ansåges behöfligt, nödiga naturprodukter samt skjuts i ämbetsärenden. Vid hvarje ny utarrendering borde dåvarande indelningshafvare beredas tillfälle att yttra sig. Såsom svenska kyrkans gemensamma egendom skulle dessa boställen naturligtvis icke kunna fränhändas kyrkan utan hennes eget bifall.

Från det af domkapitlet i *Karlstad* afgifna utlåtande var en ledamot såtillvida skiljaktig, att han ansåg stora boställen ej böra bibehållas åt prästerskapet. I stället borde anvisas mindre bostadsboställen, för komministrar och med dem likställda prästmän af den storlek, att de kunde föda en häst och två till tre kor, samt för kyrkoherdar så stora, att två hästar och fem till sex kor därå kunde framfödas.

Länsstyrelsernas yttranden.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Stockholms* län erinrar, hurusom tanken att omorganisera ecklesiastikstatens boställsväsen i sådan riktning, att prästerskapet komme att erhålla allenast bostadsboställen utan något därmed förenadt jordbruk, icke vore ny. Vid flera tillfällen tillförne hade så inom som utom riksdagen framhållits, att väsentliga olägenheter vore förenade med det nuvarande systemet, hvilket tvingade prästen att vid sidan af sin tjänstebefattning drifva jordbrukarens yrke. Den nyutnämnde kyrkoherden eller komministern hade sällan eller aldrig någon förmögenhet, oftast skuld åsamkad under studietiden. Han nödgades ändock, för att kunna drifva jordbruket å sitt boställe, anskaffa kreatur och inventarier, och, för att erhålla medel därtill, måste han ytterligare skuldsätta sig, hvarigenom han redan från början komme i en bekymmersam ekonomisk ställning, ur hvilken det icke blefve honom lätt att sedermera höja sig, helst han väl i allmänhet icke, åtminstone ej i början, själf vore kunnig i jordbruk och således måste blifva beroende af sina tjänare, förhållanden, som ganska säkert ledde till förlust i stället för vinst af jordbruket. Intresserade han sig för jordbruket, kunde han väl efter någon tid förvärfva kunnighet däri, men då yppade sig en annan fara, den nämligen att jordbruket komme att så upptaga prästens tid och intresse, att han bringades att eftersätta eller försumma de åligganden, som hörde till hans tjänst. Man hade ock trott sig kunna säga de fall vara få, då en präst förstode att på samma gång på ett tillfredsställande sätt vårda sin församling och väl sköta jordbruket å sitt boställe; oftast finge ettdera stå tillbaka. Visserligen stode det boställshafvaren öppet att genom jordbrukets utarrenderande befria sig från olägenheterna med dess skötande för egen räkning. Men detta pekade ju i själfva verket på möjligheten och lämpligheten att ersätta jordbruket med kontanta löneinkomster, och utom det att utarrendering på tjänstetid vore ägnad att nedtrycka arrendevärdet och minska arrendatorns intresse att hålla den arrenderade jorden i behörig häfd, hade man ansett erfarenheten visa, att utarrenderingssystemet för pastor medförde mångfaldiga obehag och konflikter med arrendatorn, som kunde skada hans anseende såsom ämbetsman och präst. Ett noggrannt öfvervakande af att arrendatorn fullgjorde sina skyldigheter med hänsyn till boställets häfd och utgörande af de prestationer, han vanligen

åtagit sig gentemot arrendegifvaren, uppfattades ofta af arrendatorn såsom närighet å prästens sida, och ville denne undvika sådant, nödgades han ofta visa sig mer än skäligen efterlåten emot arrendatorn till förlust för sig själf och skada för bostället. De skäl, som sålunda under föregående debatteringar af den föreliggande frågan anförts mot det nu rådande systemet, ansåge länsstyrelsen icke kunna fränkännas giltighet, och betydelsen af dessa skäl hade under senare tider väsentligen vunnit i styrka. Jordbruksnäringen hade numera utvecklats därhän, att densamma hos sina utöfvare kräfde vida större kunskaper och intensitet i arbetet än förr; den toge dem och deras intresse helt i anspråk, om eljest ett godt resultat skulle vinnas, och svårigheten att förena jordbruksdriften å ett prästboställe med ett behörigt utöfvande af prästens ämbetsåligganden framträdde numera i vida högre grad än för några tiotal af år tillbaka. Prästerna torde ock själfva hafva insett detta, då de, enligt hvad länsstyrelsen ansåge sig hafva skäl att antaga, nu mera allmänt än förr utarrenderade jordbruket å sina boställen och sålunda på sätt och vis själfva inslagit på den väg, nu ifrågasatta reform åsyftade att bereda. För en sådan reform torde ock kunna anföras den omständighet, att församlingsprästen till följd af de genom nyare tidens talrika järnvägsanläggningar väsentligen lättade kommunikationerna icke så allmänt som förr vore nödsakad att hålla hästar, hvartill ju jordbruksboställena beredde honom tillfälle. Visserligen torde ännu i åtskilliga fall, där pastoraten, såsom i de norra delarna af riket, vore stora och järnvägsförbindelserna glesa, få anses önskvärdt, att pastor bereddes tillfälle hålla hästar, men i det stora hela torde sådant icke kunna sägas vara en nödvändighet. Länsstyrelsen ansåge sig därför böra i princip uttala sig för en reform i det syfte, som i nådiga brefvet den 12 februari 1904 omförmälles.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Uppsala* län anför, att med hänsyn till de alltmera ökade fordringar, som ställdes på prästmännen, det syntes vara högeligen önskvärdt, att de befriades från de för deras utbildning och befattningar helt och hållet främmande bestyren med skötande af mer eller mindre vidlyftiga jordbruk. Vare sig boställena sköttes af löntagarne själfva eller genom arrendatorer, som af dem för kortare tider antoges, vore denna aflöningsform icke heller ägnad att tillförsäkra boställshafvarne en jämn och under alla förhållanden påräknelig inkomst, hvarför denna aflöningsform ock utdömts beträffande nästan alla öfriga tjänstemän i riket. Därtill komme att då, enligt hvad en i prästlönereglingskommitténs betänkande angående reglering af prästerskapets aflönning införd öfversiktstabell utvisade, taxeringsvärdet å prästerskapets med jordbruk förenade boställen år 1897 utgjorde 56,246,400 kronor eller omkring

$\frac{1}{40}$ af all bevillningsskyldig jordbruksfastighet i riket, det syntes vara en afsevärd misshushållning att fortfarande bibehålla en anordning, som snart sagdt omöjliggjorde ett fullgodt och tidsenligt häfdande af en så stor del af rikets jord. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande tvekade förden-skull icke att för sin del tillstyrka hvad som blifvit ifrågasatt angående de ecklesiastika jordbruksbostälernas indragning till svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Södermanlands* län anser utvecklingen helt visst gå i den riktningen, att aflöning medelst jordbruksbostälerna komme att visa sig alltmer olämplig, och att frågan om indragande äfven af prästernas jordbruksbostälerna därför också kunde antagas med tiden fordra sin lösning. De skäl, som talade för en sådan indragning såväl i boställshafvarnes intresse som äfven med hänsyn till bästa möjliga tillgodogörande af boställsjorden, hade förut blifvit alltför många gånger offentligen framdragna, för att Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande skulle anse nödigt att nu vidare ingå på någon redogörelse därför. A andra sidan hade dock äfven bland dem, hvilka denna fråga närmast rörde, många uttalanden, såsom det ville synas på goda grunder, framkommit till försvar för bibehållande af prästernas jordbruksbostälerna. Särskildt hade i detta afseende framhållits, hurusom förhållandena inom skilda delar af vårt vidsträckta land gestaltade sig högst olika, så att hvad på ett ställe lämpligen borde ordnas på ett sätt, i en annan landsända lämpligast anordnades helt annorlunda. Ännu finnes också bland våra präster ett betydligt antal, som antingen själfva med intresse och framgång skötte sin boställsjord eller ock, ehuru de hade densamma utarrenderad, dock ansåge densamma medföra för dem så stora förmåner, att de icke gärna skulle vilja afstå därifrån. Under sådana förhållanden dristade sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ifrågasätta, huruvida icke det nu framställda förslaget lämpligen borde ännu någon tid uppskjutas, och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ansåge för sin del ett sådant uppskof vara så mycket lämpligare, som för frågans afgörande helt visst vore i högsta grad önskvärdt att afvakta resultatet af den undersökning, som för närvarande påginge till utredande af frågan, hvilka bostälerna blifvit af kronan till prästerskapets eller församlings understöd anslagna. Ett sådant uppskof syntes så mycket lämpligare, som tillfälle därigenom kunde vinnas att genom tillämpning af den utaf prästlöneregleringskommittén föreslagna, af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande förut förordade möjligheten till utarrendering af prästerskapets med jordbruk förenade bostadsbostälerna för tid oberoende af boställshafvarens tjänstetid pröfva en medelväg uti nu ifrågavarande afseende, en medelväg, som syntes väl lämpad att tillgodose

de skilda intressen, som i denna fråga gjort sig gällande. Skulle emellertid frågan om jordbrukets skiljande från prästboställena redan nu böra upptagas till pröfning, ansåge Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande denna pröfning icke böra inskränkas till de boställen, som blifvit af kronan upplåtna, utan att då jämväl borde tagas i öfvervägande, huruvida icke äfven innehafvare af andra prästboställen lämpligen kunde få sina aflöningsförhållanden ordnade på enahanda sätt.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Östergötlands* län framhåller, att så länge tidsförhållandena voro sådana, att innehafvaren af en jordbruksfastighet kunde af gårdens afkastning och de alster utaf hemslöjd, som af gårdens folk frambragtes, erhålla sina och sin familjs hufvudsakliga lefnadsbehof tillfredsställda samt det för landtbrukets skötande icke erfordrades någon mera ingående sakkunskap eller större driftkapital, det utan tvifvel varit en mycket lämplig anordning att åt en tjänsteman, som hade sin verksamhet förlagd på landsbygden, anvisa ett med jordbruk förenadt bostadsboställe. I den mån tiderna förändrades därhän, att penningen kom att utgöra nästan det enda bytesmedlet samt ett framgångsrikt drifvande af jordbruk fordrade ej mindre goda teoretiska insikter och praktisk erfarenhet än äfven ett icke alltför begränsadt kapital för anskaffande af tidsenliga maskiner och redskap samt hvad i öfrigt hörde till en fullgod uppsättning, måste det anses vara mindre tjänligt att med idkande af jordbruksnäring betunga prästerskapet, hvilket dessutom allt mer och mer blifvit upptaget af en mängd tidsödande expeditionsgöromål, men framförallt borde få ägna sin tid och omtänka uteslutande åt själavården, som, utöfver den allmänna gudstjänsten, ställde mångahanda kraf på dess utöfvare. För att vinna befrielse från de med ett jordbruks skötsel förenade olägenheterna samt förskaffa sig ett städse beräkneligt kontant tillskott för bestridandet af nödiga utgifter för sig och familj hade boställshafvarne under senare tider ofta nog utarrenderat boställena under förbehåll om bostad och nödiga uthus jämte trädgård och en del naturaprestationer. Då tiden för utarrenderingen ej utan särskildt nådigt tillstånd kunde utsträckas utöfver innehafvarens tjänstetid, uppnåddes ej alltid det bästa möjliga ekonomiska resultat, hvarjämte arrendatorn icke vågade på jordens förbättring nedlägga sådana kostnader, som betalade sig först efter en längre följd af år, utan måhända snarare sökte att med minsta ekonomiska uppoffring afvinna jorden så stor afkastning som ske kunde. Därjämte föranledde i många fall bristen på bostad åt arrendatorn, att icke andra än närboende personer kunde uppträda såsom spekulanter på arrendet, hvarigenom arrendeafgiften än ytterligare nedtrycktes. En bestående och icke minst betungande olägenhet för boställshafvaren vore den bygg-

nadsskyldighet, som under nuvarande förhållanden i större eller mindre grad ålåde honom, och det gäfvos icke få fall, då så stora utgifter af dylik anledning drabbat boställshafvare, att hans ekonomiska ställning därigenom blifvit helt och hållet undergräfd. Dessutom nödgades ofta en tillträdande prästman att af sina företrädare tillösa sig en del så kallade öfverloppshus, hvilka i själfva verket vore för bostället behöfliga. De nu rådande förhållandena vore förenade med så många och så stora olägenheter, att ett afhjälpande af dessa måste anses såsom en synnerligen trängande angelägenhet. Åtskilliga förslag därtill hade också bragts å bane, men intet af dessa hade hittills krönts med framgång. För sin del kunde Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande icke finna någon mera tillfredsställande utväg än att, samtidigt med tilldelandet af tillräckliga kontanta löneförmåner, upplåta åt prästerskapet allenast bostad med nödiga ekonomi- och uthus samt trädgård eller planteringsland äfvensom vedbrand.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Jönköpings* län finner det vara tidsenligt samt fördelaktigt både för prästernas tjänsteverksamhet och för prästboställets skötsel, att prästerna befriades från bestyret med landbruk, och att åt dem upplåtes endast bostad med nödiga ekonomi- och uthus samt trädgård eller planteringsland äfvensom vedbrand. Genom utarrendering på längre tid af prästboställena i öfrigt skulle äfven den största möjliga afkastning kunna afvinnas dem, och på sådant sätt ökade medel erhållas till prästerskapets skäliga aflöning. Det skulle kunna ifrågasättas, huruvida icke prästerna äfven borde beredas fria resor i tjänsteärenden, antingen så att jord undantoges från prästboställe för hästs underhåll, eller så att vid utarrendering af bostället stadgades skyldighet för arrendatorn att lämna vare sig foder till häst eller nödigt antal skjutsar vid tjänsteresor. Flera olägenheter skulle emellertid däraf uppstå. I de bägge förstnämnda fallen skulle prästen nödgas hålla häst och karl, hvilket ofta skulle blifva så dyrt, att prästen föredroge att vid behof lega skjuts. Ej heller torde i allmänhet tjänsteresorna förekomma i sådan myckenhet, att hästen och karlen därmed hade full sysselsättning. Om åter tjänsteskjuts betingades bland arrendevillkoren, som ofta skulle gälla under flera prästers tjänstetid, kunde arrendet komma att betydligt nedsättas af fruktan för att ett högt antal skjutsar skulle komma att utgå. Prästen borde därför vid ny lönereglering åläggas skyldighet att själf bekosta sina tjänsteresor, därest icke skjuts därtill frivilligt erbjödes honom. Huruvida prästboställena, med ofvannämnda undantag, skulle upphöra att stå under något bestämmande af vederbörande församling och ingå bland svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar, samt om arrendeafkastningen af prästboställena utom trädgård och planteringsland skulle tillfalla prästen eller ock inräknas

bland sagda tillgångar, vore en svår och ömtålig fråga att besvara. Under förutsättning att en för de olika församlingarna likformig och lika betungande beskattning till prästerskapets aflöning infördes i hela riket, syntes sammanförandet af prästbostälernas afkastning till en gemensam kassa vara ett lämpligt sätt att utjämna de nu, äfven i förhållande till arbetet, mycket olika höga prästlönerna. Därigenom skulle äfven fördel tillskyndas de svagast aflönade prästerna, och således säkerligen flertalet kyrkoherdar och komministrar i Jönköpings län. Dessutom skulle en sådan förändring minska det nu brukliga och föga gagnande transportsökandet till prästerliga befattningar. En sådan ändring af de bestående förhållandena komme nog emellertid att på många håll väcka oro och motstånd, särskildt hos de församlingar, där prästboställena vore af bättre beskaffenhet, emedan dessa församlingar hittills haft större utsikt att få mera framstående prästmän och sannolikt komme att betrakta förändringen såsom ett ingrepp i sina rättigheter. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande tillstyrkte det i förevarande nådiga bref framställda förslag i dess helhet.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Kronobergs* län gör till en början det uttalande, att den ecklesiastika boställsinstitutionen i vårt land, sådan den för närvarande funnes inrättad, enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes uppfattning vore behäftad med åtskilliga brister, hvilka gjorde densamma i vissa afseenden olämplig och föga öfverensstämmande med tidens kraf, samt att det därför skulle lända till mycken såväl allmän som enskild båtnad, därest gällande stadganden angående densamma kunde på lämpligt sätt bringas i bättre öfverensstämmelse med rådande tidsförhållanden. Den snabba utveckling på snart sagdt alla samhällslifvets områden, som särskildt under de senaste årtiondena gjort sig gällande, hade icke kunnat undgå att äfven på den prästerliga tjänsteutöfningen trycka sin prägel: området för prästens ämbetsverksamhet hade därunder i icke ringa mån utvidgats såväl inom som utom församlingen, och på hans tid och krafter hade ställts och torde alltjämt komma att ställas betydligt ökade anspråk. Skötseln af bostälernas jordbruk, som under förutvarande förhållanden kunnat af honom själf omhändertagas och utan eftersättande af ämbetsgöromålen skäligen tillfredsställande besörjas, påkallade däremot i våra dagar mera omtanke, tid och fackkunskap, än den prästerlige tjänstemannen i regeln förmådde ägna däråt, och detta själfallet i högre grad, där bostälernas jordbruk vore mera vidtomfattande. Den fara för försummelse af vare sig församlingsvården eller boställshäfdens, som vid antydda förhållanden och då gällande föreskrifter icke medgäfvade bostälernas utarrendering annorledes än på innehafvares tjänstetid

— hvarigenom bostälленas grundförbättring förhindrades och deras arrendeafkastning kringskures — kunde tänkas uppstå, innebure enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes åsikt fullgiltig anledning till reformering af den nuvarande boställsinrättningen. Vid denna reformering torde emellertid, såsom Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i fortsättningen af sitt utlåtande framhåller, en så lindrig rubbning som möjligt af nu bestående uråldriga och i allmänna folkmedvetandet rotfästade boställsförhållanden böra åstadkommas, utan att likväl en förbättring af boställshäfdens därigenom förhindrades eller onödigt uppehöles. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ansåge sig därför icke böra förorda obligatorisk utarrendering och arrendeafkomstens redovisning till en allmän kyrkofond. Detta hade sina orsaker äfven i förhållandena med dels den ännu outredda frågan om äganderätten till boställena, dels den otillfredsställande, föråldrade och otydliga lagstiftningen om nybyggnads- och underhållsskyldigheten därstädes, särskildt hvad anginge pastorsbostälленas hus, dels de påtagliga, dryga kostnaderna för anskaffande åt arrendatorerna af nödiga bostads-, ekonomi- och andra hus samt af utarrenderingen föranledande dyrbara förvaltningskostnader, genom hvilka alla utgifter det ekonomiska utbytet af en sådan förändring komme att lida afsevärd begränsning, dels den sannolikheten att församlingar med värdefulla boställen icke komme att finna sig i däraf härfluten arrendeafkomsts användande för aflöning af i detta afseende sämre lottade församlingars prästerskap, dels de på många ställen för prästerna uppkommande stora svårigheterna att mot skälig betalning och af tillfredsställande beskaffenhet åt sig anskaffa för de dagliga lefnadsbehofven erforderliga jordbruksalster jämte skjuts i ämbetsärenden. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som tillika hyste den öfvertygelsen, att någon allmännare opinion inom församlingarna icke förefunnes för vidtagande af en så vidtgående reform som prästbostälленas indragning, och att en sådan reform icke heller af prästerskapets flertal för närvarande önskades, ansåge sig på sålunda anförda grunder så mycket mindre kunna ansluta sig till det ifrågaställda förslaget, som Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande trodde sig äga grundad anledning antaga och i redan afgifvet underdånigt utlåtande uttalat, att det, till undanrödjande af boställsinstitutionen nu vidlådande olägenheter, af prästlöneregleringskommittén framlagda underdåniga lagändringsförslag skulle, om det efter undergången granskning upphöjdes till lag, komma att vederbörligen främja boställshäfdens, utan att på samma gång framkalla de olägenheter, som med bostälленas indragning blefve oundvikliga.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Kalmar* län förklarar sig anse de skäl, hvilka sedan mer än femtio år tillbaka såväl inom som

utom riksdagen anförts för en reform af det ecklesiastika boställsväsendet i den riktning, att prästerskapet skulle befrias från all befattning med bostälлена skötsel, fortfarande äga full giltighet och väga tyngre, än hvad som å andra sidan anförts för bibehållande af bostälлена med jordbruk såsom löneförmån för prästerskapet. Numera torde nämligen förhållandena å landsbygden vara så utvecklade, att prästen, likasom hvarje annan å landet bosatt person, som icke idkade jordbruk, lätt kunde till rimligt pris anskaffa de jordbruksalster, som erfordrades för fyllandet af de dagliga lefnadsbehofven, och ej heller torde det i allmänhet möta synnerlig svårighet för prästen att kunna till skäligt pris lega skjuts för sina resor såväl i tjänsten som i enskilda angelägenheter. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande funne sig därför böra tillstyrka, att, då prästerskapets löner ånyo skulle regleras, förmånen af med jordbruk förenadt boställe ej måtte ingå bland löneförmånerna för prästerna, utan den åsyftade reformen då blifva genomförd.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Gotlands* län erinrar, att fordom ingick icke blott i prästernas utan äfven i de flesta andra tjänstemäns aflöningsförmåner bostälлена, hvilka ofta voro förenade med större jordbruk. Om än detta aflönings sätt under forna enkla förhållanden varit lämpligt, så vore detta icke numera fallet. Det vore ock öfvergifvet i fråga om de flesta andra tjänstemän, hvilkas bostälлена, efter hand som löneregleringar ägt rum, i regel indragits till statsverket. Endast i fråga om prästerna hade boställshemmanen bibehållits. Men erfarenheten, åtminstone där på orten, hade visat, att den ekonomiska förmån för prästerna, som med bostälлена afsetts, alltjämt minskats. Man kunde också icke i regel förutsätta, att en präst, som hade en helt annan liffsuppgift och sysselsättning, skulle kunna sköta sitt jordbruk på ett rationellt sätt. Med den utveckling jordbruket tagit fordrades nu äfven vida betydligare kapital för anskaffande af kreatur och redskap för jordbrukets bedrivande, än förr varit förhållandet, och den nyutnämnde prästen kunde oftast icke anskaffa ett dylikt kapital utan motsvarande ökning af den skuldbörda, som han i allt fall merendels finge ikläda sig för uppsättande af hushåll och möblering af bostadslägenheten. Icke heller funnes i prästgårdarne utrymme för en arrendators hushåll, så att utarrendering af bostället i sin helhet kunde äga rum. Att erhålla arrendator till all ett boställes jord mötte för öfrigt svårighet, redan därför att en sådan utarrendering endast kunde äga rum för en boställshafvares tjänstetid och en arrendator helt naturligt ej ville nedlägga kostnader för förbättringar på en egendom, om hvars bibehållande så länge, att han af förbättringarna kunde draga full nytta, han ej kunde vara förvissad. För att erhålla någon afkast-

ning af bostället hade en boställshafvare därför ofta icke annan utväg än att utarrendera boställsjorden styckevis, hvaraf följden blefve, att det å jorden vuxna fodret blefve på annat håll uppstilladt. Eders Kungl. Maj:t hade i många fall meddelat nådigt tillstånd till dylik åtgärd mot skyldighet för boställshafvaren att tillse och ansvara för att viss, mot det afbärgade fodret svarande, kvantitet gödningsämnen blefve den arrenderade jorden tillförd, och det finge väl antagas, att i regel äfven så skett, men kontrollen därvidlag vore svår att utöfva, och oantagligt vore icke att i många fall jordens häfd lidit genom en dylik åtgärd. Men äfven mot utarrendering styckevis kunde emellanåt hinder möta, så att en präst med eller mot sin vilja själf måste bruka sitt boställshemman, ofta med ringa ekonomisk fördel, en och annan gång kanske med ren förlust, helst arbetslönerna numera vore högt uppdrifna och stor svårighet förefunnes att erhålla ordentliga arbetare för jordens brukande. Då dessutom ett sysslande med jordbruket, synnerligen ett omfattande sådant, måste vara ägnadt att rycka prästen från hans egentliga verksamhet, måste Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande på det lifligaste tillstyrka en ändring af förhållandena i den uti det nådiga brefvet angifna riktning.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Blekinge* län åberopar, att, om än i äldre tider det kunde anses lämpligt, att prästmännens aflöningar hufvudsakligen utginge i naturaprodukter, och att de sålunda jämväl erhöles boställen, hvilkas jordbruk de skötte och af hvilka de drogo afkastning — på sådant sätt själfva deltagande uti landtmannens arbeten och lefnadsvanor samt följaktligen mera i tillfälle att sätta sig in uti församlingsbornas ställning och förhållanden —, dock senare tidsförhållanden i mångt och mycket därutinnan verkat ändring. Prästerskapet hade genom den utsträckning i dess verksamhetsområde, som icke minst genom de ökade expeditionsgöromålen ägt rum, allt mera nödgats ägna sin tid utslutande åt tjänsten. Hos nutida prästmän torde därjämte naturligt nog i allmänhet saknas nödiga förutsättningar för att de skulle kunna, åtminstone ekonomiskt fördelaktigt, själfva förestå och sköta jordbruket å sina boställen. I regel torde därför de prästerliga boställsinnehafvarne vara hänvisade till nödvändigheten att utarrendera det till boställena hörande jordbruket. Som emellertid arrendetiden i de flesta fall icke kunde bestämmas längre, än den tid boställsinnehafvaren kvarstode i sin tjänst, kunde det för boställshafvaren ofta stöta på svårighet att erhålla lämplig arrendator och skäligt arrende, hvarförutom ovissheten beträffande arrendetiden lätt lockade arrendatorn att af boställsjorden uttaga största möjliga valuta med minsta möjliga kostnader, hvarigenom jordens fortfarande växtkraft på betänkligt sätt äfventyrades. En efterträdare kunde alltså genom bo-

ställets vanhäfd eller åtminstone mindre goda skötsel tillfogas icke allenast minskning i den beräknade inkomsten utan äfven mången gång ekonomiskt betryck, därest han nödgades vid tillträdande af bostället å detsammaståndsättande nedlägga afsevärda belopp, som han måhända icke hunne att af bostället åter tillgodogöra sig. Tendensen i allmänhet vid senare tiders löneregleringar hade varit, att tjänstemannen borde göras i möjligast största mån oberoende af tillfälliga inkomsters växlande belopp, en tendens, som väl med fog borde kunna göras gällande äfven vid en förändring i sättet för prästerskapets aflöning.

Med upplysning att endast ett kyrkoherdeboställe inom *Kristianstads* län vore af menighet inköpt eller af enskild doneradt, andrager Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i samma län vidare, att af den utredning, som inom länet verkstälts, framginge, hurusom af öfriga 80 kyrkoherdar och komministrar, hvilka innehade boställen, 63 hade sina boställen utarrenderade, utan angifvande att de själfva brukade någon del däraf, samt 9 brukade mindre delar men hade hufvuddelen utarrenderad. Endast 8 präster eller 10 procent kunde alltså anses själfva bruka sina boställen, och i ett par af dessa fall framginge af utredningen, att det vore endast brist på arrendatorsbostad eller saknad af lämplig sådan, som gjorde att icke äfven i dessa fall utarrendering kommit till stånd; och hvad som redan på förhand kunnat antagas, nämligen att prästerna, på grund af hvad som numera fordrades af jordbrukaren och på grund af ändrade förhållanden och kraf i flera afseenden, icke lämpligen kunde i regel själfva sköta sina jordbruk, det bekräftades af de faktiska förhållandena i länet, som redan vore sådana, att det öfvervägande flertalet präster hade för sin egen räkning undantagit bostad med nödiga ekonomihus och trädgård, men utarrenderat det öfriga. En lagstiftning, som ginge i samma riktning, torde kunna afhjälpa en del olägenheter, som vore oskiljaktiga från den nuvarande ordningen för prästgårdarnes utarrendering, och måste därför — oberoende af huru löneregleringsfrågan i öfrigt löstes — anses önskvärd och lämplig. Bland de nämnda olägenheterna torde böra särskildt framhållas svårigheten att sköta prästgårdarne på ett fullt rationellt sätt, så länge prästerna själfva eller af dem på oviss tid antagna arrendatorer skulle bruka dem, ty hvarken de förra eller de senare vågade, annat än möjligen i undantagsfall, att nedlägga de, ofta icke obetydliga, kostnader, som nu för tiden måste nedläggas på såväl jord som byggnader, om jordbruk och kreatursskötsel skulle gifva den afkastning, som de kunde och borde. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande funne det därför lämpligt, att åtgärder vidtoges för ändring i sättet för prästbostälernas utarrendering. Hvad därefter anginge lämpligheten af att

boställena och deras atkastning skulle ingå bland svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar, vore frågan därom i och för sig svår att besvara och torde icke kunna slutligen afgöras förr, än det blifvit bestämdt, huru det vid den föreslagna löneregleringen komme att ordnas med aflöningstillgångarne i allmänhet. Af de i frågan närmast intresserade, prästerskapet och församlingarna, torde det förra, åtminstone i Skåne, tämligen enhälligt anse den föreslagna åtgärden olämplig, särskildt med hänsyn till svårigheten att få frågan om ämbets skjutsen på tillfredsställande sätt ordnad, därest prästerna ställdes alldeles utanför boställenas utarrendering. Om de skånska församlingarnas ställning till det föreliggande förslaget vore det svårt att bilda sig ett fullgiltigt omdöme, emedan dessa församlingar icke tagit befattning med prästgårdarnes byggande och underhåll, hvilket åläge prästerskapet själf, men med hänsyn därtill att de skånska prästgårdarne torde lämna i medeltal högre afkastning än prästgårdarne i rikets öfriga delar och deras indragande till svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar torde få antagas hafva till följd, att de skånska församlingarnas direkta bidrag till sina prästers aflöning blefve högre, än om afkastningen af hvarje pastorats boställe såsom hittills användes till dess prästerskaps aflöning, torde kunna antagas, att icke heller de skånska församlingarna skulle finna den ifrågakämda åtgärden lämplig. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande hyste därför tvekan om lämpligheten af prästboställenas indragning under den närmaste framtiden, men ansåge dock fördelaktigt, att med hänsyn till ändrade tidsförhållanden åtgärder vidtoges, hvilka å ena sidan vore ägnade att undanrödja de olägenheter, som onekligen vore förenade med den nuvarande ordningen för prästboställenas utarrendering, och å andra sidan kunde bereda väg för en åtgärd framdeles af föreslagen art; och vore fördenskull önskvärdt och lämpligt, att åtgärder vidtoges för lagstiftning i syfte: att möjliggöra prästboställenas utarrendering för boställshafvarens räkning på bestämd tid och med undantagande jämväl för boställshafvarens räkning af bostad, ekonomihus, trädgård eller planteringsland samt rätt till ämbets skjuts; att kostnaden för större jordförbättringar kunde fördelas till ersättning under vissa år; att arrendatorsbostad till lämplig storlek upptoges bland de hus, som borde finnas å prästgård, och att med anledning däraf öfverbyggnadssummans maximibelopp å de skånska prästgårdarne höjdes; samt att synerätt ålades dels att vid bestämmande af plats för nybyggnad å prästgård uppgöra sådan plan för boställets bebyggande, att boställshafvarens bostad och ekonomihus blefve så fullständigt som möjligt skilda från öfriga hus, och dels att fördela den på prästgård i Skåne hvilande öfverbyggnadssumman på de särskilda till gården hörande byggnaderna.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Malmöhus* län anmärker, att, såvidt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande kände, prästerskapet i länet alldeles icke torde vara benäget för att afstå sina boställen, och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande kunde icke heller finna, att »ändrade tidsförhållanden» påkallade en sådan åtgärd, hvilken för öfrigt medförde alltför stora svårigheter att på en gång genomföra. Däremot syntes prästlöneregleringskommitténs förslag innefatta en lämplig öfvergångsform till indragning af dessa boställen. Så småningom torde, om detta förslag blefve lag, allt flera af boställena komma att utarrenderas; och då vid dessa utarrenderingar bostadshus samt nödiga ekonomi- och uthus äfvensom trädgård eller planteringsland blefve för boställshafvarnes räkning undantagna, torde boställena efter hand blifva försedda med nödiga åbyggnader för arrendatorerna af boställsjorden. Denna omständighet torde i sin mån underlätta en framtida indragning af boställsjordarne, hvarförutom prästerskapet genom dessa utarrenderingar alltmer hunne vänja sig vid tanken att helt afstå från sina boställen. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som alltså icke ansåge sig böra för närvarande tillstyrka en omedelbart skeende indragning af boställena, skulle emellertid icke finna olämpligt, att på ofvan anmärkta sätt sådana bestämmelser komme att meddelas, som vore ägnade att förbereda en sådan indragning.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Hallands* län yttrar, att huru fördelaktigt det än skulle vara för såväl staten som kommunen och den enskilde, om nu gällande stadganden angående skyldighet att tillhandahålla boställe åt präst kunde ersättas med ett kontant lönebidrag, dock alltför stora praktiska svårigheter syntes möta för en i prästernas sociala och ekonomiska ställning så djupt ingripande åtgärd. Landsbygdens präster skulle icke, såsom en del andra tjänstemän, kunna, om boställena helt och hållet indroges, flytta till städerna eller andra centrala platser inom större distrikt, utan måste i regel kvarbo i den aflägsna trakt, där bostället vore beläget, för att kunna på ett tillfyllestgörande sätt fullgöra sina prästerliga skyldigheter inom församlingen; men äfven om en sådan förflyttning kunde utan olägenhet för församlingen äga rum, skulle säkerligen högst betydande svårigheter i många fall möta för prästen att för sig och sin familj förhyra en lämplig bostad. I mer än ett hänseende syntes det Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande därför vara af vikt, att de präster, som måste bo på landet, fortfarande liksom hitills finge sig tillförsäkrade icke blott ett eget hem med trädgårdstappa utan jämväl ett efter familjens behof från det gamla bostället ägostyckadt jordbruksområde med nödiga ekonomi- och uthus jämte vedbrand. Blefve prästen under sådana förhållanden befriad från skötseln af bostället i öf-

rigt, hade han icke förlorat allt ansvar och intresse för prästgårdens vård och skötsel, ehuru gifvet vore att äfven en dylik anordning skulle medföra icke obetydliga svårigheter och särskildt för församlingen en icke oväsentligt ökad byggnadsskyldighet. Skulle åter boställena, med de undantag Eders Kungl. Maj:ts nådiga bref afsåge, och dessa boställens arkastning i öfrigt ingå bland svenska kyrkans gemensamma aflöningsstillgångar, skulle väl somliga präster genom fördelningen af den gemensamma arrendesumman få betydligt högre kontanta löneförmåner, än de kunnat beräkna från arrendet för sina egna boställen, men på samma gång kunde med fullt fog ifrågasättas, om de icke genom mistade förmåner komme att förlora mera än de vunnit, helst genomförandet af den afsedda förändringen, bland annat, skulle medföra en för landtprästen betydande utgiftspost, nämligen skjutsen, som icke komme att ingå bland förslagets vederlag för boställsjorden. Vid boställets sålunda ifrågasatta utarrendering skulle prästen väl kunna på det sätt tillförsäkras skjuts, att arrendatorn förpliktades åtaga sig skjutsningsskyldighet mot stadgad skjutslega, men utan tvifvel skulle arrendeanbudet till följd af ett dylikt villkor nedsättas och såväl vid fråga om skjutsens utgörande som vid tillhandahållande af mjölk och andra för prästfamiljen erforderliga förnödenheter skulle tvister och förvecklingar mellan prästen och arrendatorn lätteligen uppstå. Vid sådant förhållande och i liflig öfvertygelse därom, att de klagomål prästerna nu ofta anförde öfver svårigheten att sköta boställena, icke skulle blifva mindre med hänsyn till de svårigheter, som för dem skulle uppstå, om boställena indroges, ansåge sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande icke kunna tillstyrka en sådan anordning med vissa prästboställens indragning, som den nu ifrågasatta. Föreliggande boställsfråga syntes icke kunna under nuvarande förhållanden på ett naturligare och bättre sätt vinna sin lösning, än att boställshafvaren berättigades att, när han funne sådant ändamålsenligen kunna ske och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, efter församlingens hörande, därtill lämnade bifall, utarrendera sitt boställe efter anbud å offentlig auktion med de förbehåll om skjuts, som kunde erfordras, och det undantag af jord, som han önskade hafva under eget bruk, jämte erforderliga bostads- och uthuslägenheter.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Göteborgs och Bohus* län — som lämnat länets församlingar och andra intresserade tillfälle att yttra sig i frågan samt bifogat från några församlingar inkomna yttranden — förklarar sig vara af den åsikt, att indragning af prästboställena med förbehåll af vissa nödiga ansedda naturaförmånens utgående till prästerskapet och fastslående af kontant aflöning i öfrigt vore åtgärder, som kunde anses påkallade af ändrade tidsförhållanden. Den utredning, prästlöneregle-

ringskommittén lämnat i boställsfrågan, syntes Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ock gifva vid handen, att, om än vissa fördelar för prästerskapet kunde vara förenade med innehafvande af boställen, de olägenheter, boställsrätten medförde, likväl vore vida öfvervägande, och det måste följaktligen också anses lämpligt att indraga boställena. Men nödigt blefve dock därvid, att för tillgodoseende af såväl prästerskapets intressen som det allmänna bästa de af Eders Kungl. Maj:t angifna naturaförmånerna förbehölles prästerskapet att utgå från boställena, och torde till dessa förmåner läggas tillhandahållande af ämbetsskjuts, hvaraf prästerskapet mer än andra statens funktionärer hade behof, som på annat sätt knappast skulle kunna tillfredsställas. Ett särskildt talande skäl för prästboställenas indragning syntes ligga i den omständighet att, efter hvad förenämnda kommitté inhämtat, vederbörande boställshafvare i mycket stor omfattning ansett med sina fördelar förenligt att genom enskilda aftal utarrendera sina boställen, churu arrendevillkoren, då aftalen endast kunnat göras bindande för indelningshafvarens tjänstetid, ju icke kunnat blifva vidare förmånliga för indelningshafvaren. Skulle i enlighet med ett af prästlöneregleringskommitténs framställt förslag indragning till statsverket af prästerskapets tionde komma att äga rum mot ersättning, som skulle ingå till kyrkofonden eller prästerskapets gemensamma aflöningstillgångar, för att disponeras till prästerskapets aflöning inom de olika pastoraten efter vederbörligen fastställda bestämmelser, syntes prästboställena och deras afkomst äfven böra indragas till dessa gemensamma aflöningstillgångar, för att likasom tiondeersättningen lämna medel till prästerskapets aflöning i de skilda pastoraten, oberoende af hvilket pastorat bostället förut tillhört. Därmed skulle också det väsentliga hinder vara undanröjdt, som boställsväsendet inneburit för en jämnare afvägning af skattskyldigheten till prästerskapet de olika pastoraten emellan och för en rättvisare fördelning emellan de prästerliga tjänstemännen af lönetillgångarna.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Älfsborgs* län uttalar den åsikt, att prästernas boställen fortfarande borde bibehållas för tjänsteinnehafvarnes räkning, och att vid framdeles skeende löneregleringar afkastningen af boställena borde beräknas efter deras medelafkastning under ett lämpligt antal föregående år, samt att vid boställes utarrendering större frihet än för närvarande borde lämnas åt boställshafvaren i enlighet med prästlöneregleringskommitténs förslag rörande utarrendering af prästboställen.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Skaraborgs* län förmenar, att indragning af prästboställena tillsammans med öfriga åtgärder, som prästlöneregleringskommittén ifrågasatt, skulle leda därtill, att prästerskapet indirekt blefve eller åtminstone ansåges och kände sig vara af staten

aflönade tjänstemän. Visserligen skulle bostälленаs afkastning ingå bland kyrkans gemensamma aflöningstillgångar, men bostälлена skulle dock genom statens försorg utarrenderas och de därigenom åstadkomna aflönings-tillgångar förvaltas af statsmyndighet. Om bostälлена indroges och genom offentlig myndighet utarrenderades, komme de nog att i allmänhet skötas och häfdas väl. Men afkastningen torde säkerligen icke komma att motsvara sammanräknade värdet af de förmåner, prästerskapet nu åtnjöte genom nyttjanderätten till bostälлена. Redan förvaltningskostnaden skulle utan tvifvel i icke oväsentlig mån minska den behållna afkastningens belopp. Därtill komme att, enligt hvad allmänt erkändes, offentlig myndighet vid upprättande af nyttjanderätts- eller andra aftal sällan eller aldrig kunde betinga sig lika goda villkor som enskilda medborgare. Arrendefgifterna torde därför ofta komma att understiga beloppet af den behållna afkastning, som borde kunna af hvarje boställe påräknas. Prästerskapet skulle dessutom icke blott förlora möjligheten att genom boställets brukande för egen räkning bereda sig ersättning för därå af prästen själf eller hans familjemedlemmar nedlagdt personligt arbete och omsorg, än äfven gå alldeles miste om de flerahanda mindre fördelar, som innehafvare af en jordbruksfastighet kunde genom klok hushållning och omtanke bereda sig, men som icke vore af beskaffenhet att skäligen kunna tagas med i beräkning vid uppskattning af boställets afkastning. Mot genomförandet af den ifrågasatta anordningen syntes dessutom böra anmärkas, att svårigheter och förvecklingar utan tvifvel skulle därigenom framkallas. Prästbostälлена torde i allmänhet icke vara bebyggda på sådant sätt, att husen lämpligen kunde delas mellan prästen och arrendatorn, hvilken senare, utom de för landthushållningen nödiga husen, måste komma i åtnjutande af bostad för sig och sin familj. Väl hade en sådan delning ofta nog kunnat åstadkommas, då boställets utarrenderande hade berott af frivilligt aftal. Men därför borde ingalunda förutsättas, att vid en tvungen utarrendering delningen kunde utan allt för stora svårigheter verkställas. För prästen kunde det i hvarje fall medföra och skulle säkerligen mången gång föranleda obehag och betänkliga olägenheter att vara så att säga sammanboende med en arrendator, som icke i någon mån vore af honom beroende. Då prästen måste vara och äfven förutsattes vara boende inom boställets område, borde han ju i de flesta fall, då sådant vore för honom fördelaktigt, kunna själf sköta boställets jordbruk utan att därför nödgas i någon mån eftersätta honom åliggande högre plikter. Men Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande medgäfvde villigt, att sysslandet med jordbruk nog i vissa fall kunde taga i anspråk nit och krafter, som borde användas uteslutande för fullgörandet af det prästerliga

kallet, äfvensom att de med skötandet af jordbruk förenade omsorger och särskildt byggnadsskyldigheten kunde föranleda olägenheter och kännas betungande för prästen. Dessa svårigheter och olägenheter torde dock kunna i väsentlig mån afhjälpas, om det medgäfves prästerskapet större frihet än hittills att få genom vederbörande myndigheters försorg för längre tid utarrendera sina boställen. På grund af det anförda funne sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande icke kunna förorda den ifrågasatta anordningen.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Värmlands* län håller före, att det icke torde kunna förnekas, att frågan om utgåendet af prästerskapets aflöning delvis i form af dispositionsrätt under tjänstetiden af bostadsboställe i förening med större eller mindre jordbruk numera befunne sig i ett helt annat läge än exempelvis vid tiden för nu gällande lönekonventioners ingående, det vill säga för omkring fyrtio år sedan. Jordbruket betraktades då såsom ett yrke, hvilket kunde utöfvas utan föregående studier eller praktisk erfarenhet af snart sagdt hvem som helst. Helt annorlunda vore förhållandena nu. Jordbruket hade blifvit en vetenskap, hvars utöfvare icke hade den ringaste utsikt att bestå i den hårda ekonomiska kampen för tillvaron och med nutida produktions- och försäljningspris bereda sig en dräglig utkomst, om de icke erhållit en fullt ändamålsenlig teoretisk och praktisk utbildning. Att den unge från universitetet utexaminerade prästmannen i allmänhet icke vore i besittning af denna utbildning vore själfklart, men, hvad mer vore, han torde näppeligen kunna förvärfva sig densamma, såvida icke hans kräfvande prästerliga kall skulle eftersättas, andliga utveckling hämmas och tidsödande ämbetsmannaafliganden af rent världslig beskaffenhet försummas. Visserligen stode honom ofta till buds den utvägen att bortarrendera sitt boställe, men oafsedt att arrendator, enligt hvad det vid upprepade arrendeauktioner där i länet visat sig, icke alltid stode att få, inledde utarrenderingen boställsinnehavaren mången gång i affärstransaktioner, hvaraf understundom uppstode tvister och missförhållanden, ägnade att rubba det förtroende, hvilket vore oeftergifligt, om själasörjaren skulle blifva i ordets vackraste mening församlingens herde, den till hvilken befolkningen under såväl soliga dagar som mulna skulle med odelad tillförsikt kunna vända sig. Dessutom syntes det mera följdriktigt att, då utarrenderingens syfte i allt fall vore att i penningar omsätta en naturaprestation, denna prestation indroges och, utan den omgång, som utarrenderingsproceduren onekligen innebure, ersattes med reda penningar. I allmänhet torde det vara önskvärdt, att de ekonomiska mellanhafvandena mellan prästen och församlingen inskränktes till det minsta möjliga och ikläddes de enklaste former, för att i möjligaste

mån tvister af ekonomisk natur skulle undvikas. Med boställsinstitutionen följande ekonomiska spørsmål och förrättningar, såsom syner, besiktningar, byggnads- och reparationskyldighet, utsyning af vedbrand och byggnadsvirke m. m., vore lika många anledningar till obehagliga friktioner, och denna institution måste till stor del bära skulden för det beklagliga förhållande, som i en eller annan församling vore rådande och som på sina ställen äfventyrade den höga ställning, kyrkan måste intaga, om land och folk icke skulle taga obotlig skada. Nu anförda synpunkter skulle visserligen följdriktigt leda till att som önskemål uppställdes, det prästerskapets aflöning utginge uteslutande i reda penningar, och således icke ens bostad med planteringsland inginge i dess aflöningsförmåner. Enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes mening skulle ock betydande fördelar därmed vinnas, och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande skulle icke tveka att eventuellt tillstyrka en sådan reform för tätare bebyggda delar af landet, där lämplig bostad till skäligt pris kunde med någon säkerhet för prästerskapet påräknas, och det vore svårt att inse, hvarför icke prästerna i likhet med till exempel de af landsstatens tjänstemän och domare med flera, som måste vara bosatta å landet, skulle kunna därstädes förskaffa sig lämplig bostad. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande uttalade därför önskvärdheten af att den i det nådiga brevet föreslagna anordningen måtte vara genomförd.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Örebro* län finner väl, att genom ifrågavarande boställens indragning prästen skulle blifva i tillfälle att ägna mera tid och kraft åt sin ämbetsgärning, än nu vore förhållandet, då hans verksamhet måste delas mellan omsorgen om boställets skötsel och hans arbete i församlingen, men då åt prästen endast skulle upplåtas bostad med nödiga ekonomi- och uthus jämte trädgård eller planteringsland äfvensom vedbrand, samt svårigheter därigenom å flera trakter helt säkert komme att uppstå för prästen att skaffa sig lifsförnödenheter och underhålla för hans resor i församlingen erforderliga hästar, hvilket förvisso komme att verka störande på hans verksamhet, ansåge sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, endast under förutsättning att så stor del af boställsjorden undantoges och ställdes till prästens förfogande, att de af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande nu antydda olägenheter därigenom häfdes, kunna tillstyrka nådigt bifall till ifrågavarande boställens indragning i öfrigt.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Västmanlands* län betonar, att den aflöningsförmån med boställen, som af ålder tillkommit det svenska prästerskapet, utan tvifvel haft en ej obetydlig uppgift att fylla. Förutom den ekonomiska trygghet och den trefnad, som ett boställe, väl skött, med-

förde för dess innehafvare, utgjorde det tillika en kraftig häfstång till höjande af prästens sociala ställning och kunde erbjuda rika resurser i en tid, då arbetet vid den egna härden på landsbygden så högt skattades, i hvilket hänseende ock de gamla prästhemmen torde hafva inlagt ej ringa förtjänster. Därigenom framstode äfven de forna prästgårdarne å landet ofta såsom mönstergårdar, och de insikter på det praktiska livets områden, som därmed följde, kunde af prästerskapet i dess verksamhet lätteligen omsättas i väckande impulser för en befolkning, van att i sitt prästerskap se ej blott vårdare af deras andliga intressen utan äfven och kanske i ej mindre grad rådgifvare och hjälpare i mångfaldiga spörsmål af rent timlig art. Den betydelse i nu antydda och andra dylika afseenden, som de i prästerskapets aflöningsförmåner ingående boställena haft, torde emellertid i våra dagar icke längre kunna anses vara för handen. Betingelserna för ett rätt förhållande mellan prästen och den församling, hvars andliga vård blifvit honom anförtrodd, vore icke numera desamma som förr, och på hans verksamhet ställdes i vår tid otvifvelaktigt större och viktigare kraf. De mångskiftande rörelser på det religiösa området och de viktiga sociala spörsmål, som utmärkte vår tid, samt icke minst den allt större utveckling, vårt folkskoleväsen eftersträfvade, gjorde det helt säkert för den prästman, som nitälskade för sitt kall, till en bjudande nödvändighet att såvidt möjligt däråt ägna alla sina omsorger. Att ett rätt lifaktigt och fruktbarande arbete såsom själasörjare och församlingsvårdare sålunda näppeligen kunde vara förenligt med de intressen och bestyr, som alltid vore och måste vara förenade med skötseln af ett med jordbruk förenadt boställe, syntes Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ligga för öppen dag. Vål stode ju alltid för den på sitt kall aktsamme prästmannen den utvägen öppen att öfverlämna sitt boställe i en arrendators händer, men icke ens därigenom torde han kunna så som önskvärdt vore frigöra sig från bekymmer och omtanke rörande boställets skötsel och däraf härledd ogynnsam återverkan på det ansvarsfulla arbete, som vore hans egentliga lifsuppgift. Vår tids prästmän torde ock med den bokliga utbildning, som deras studier vore ägnade att gifva dem, vara mindre än förr danade till jordbrukare, och från erfarenheten torde äfven kunna påvisas ej få fall, då innehafvare af prästerlig beställning redan under sin tjänstetid eller efter hans frånfalle hans efterlevande haft att vidkännas stora ekonomiska svårigheter förorsakade genom bristande insikter i hvad till ett jordbruksboställes skötande hörde, och särskildt komme därtill svårigheterna att jämsides med den starkt tillväxande industrien vinna arbetskrafter för jordbruket, hvaröfver ock från jordbrukarnes sida allmänt klagedes. Då de skäl, som varit bestämmande vid den för längesedan skedda

indragningen af öfriga civila samt militiestaters boställen, måste anses i fullt lika, om ej i högre, grad äga tillämpning jämväl å ecklesiastikstatens med jordbruk försedda boställen, syntes det Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som om tiden vore inne att i sammanhang med åvägbringande af en ny reglering af prästerskapets löneförhållanden införa ett aflöningsssystem, hufvudsakligen grundadt på aflönings utgående i kontant. På grund af det anförda förordade Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande den disposition af vissa prästboställen, som i det nådiga brevet blifvit ifrågasatt, att genomföras i mån af nu gällande löne regleringars tilländagående vare sig genom boställets försäljning eller, där de vore af större betydelse, genom deras utarrendering efter förut skedd behörig salu- och arrendevärdering.

Enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes i *Kopparbergs* län mening skulle den föreslagna anordningen utan tvifvel vara ur många synpunkter ganska tilltalande. I synnerligen många fall skulle det emellertid visa sig, att fördelarna motvägdes af betydande svårigheter. Församlingen finge gifvetvis en högst betydligt ökad byggnadstunga. Skjuts skulle prästen väl kunna på det sätt erhålla, att vid boställets utarrenderande vederbörande arrendator förpliktades åtaga sig skjutsningsskyldighet mot gällande skjutslega. Ofta måste emellertid praktiska skäl föranleda till att prästen hade några kor. Man kunde väl äfven tänka sig, att arrendatorn förpliktades att tillhandahålla mjölk för prästens behof; men därigenom skulle otvifvelaktigt i många fall uppkomma personliga konflikter och svårigheter. Det skulle sålunda snart visa sig, att å en del boställen nya byggnader måste uppföras af vare sig församling eller präst eller båda gemensamt samt lösningstvister frammanas. Bostad för arrendator torde i många fall behöfva särskildt byggas. Prästerna klagade visserligen nu ofta öfver svårighet med boställets skötsel, men enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes mening skulle klagomålen efter inträde af de nya förhållandena blifva än högljuddare, under i öfrigt lika ställning. Hvad som mycket bidragit att hittills göra klagomålen berättigade hade varit det lägre prästerskapets synnerligen sorgliga aflöningsförhållanden och däraf föranledda svårigheter för boställstillträdare att af afträdare utbekomma tilldömd husröteersättning. Bästa sättet att under nu varande förhållanden lösa boställsfrågan syntes Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande vara, att präst finge för de fall, han själf ansåge det ändamålsenligt och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande efter församlingens hörande funne det kunna äga rum, obegränsad rätt att utarrendera sitt boställe antingen till församlingen eller enskild person efter anbud på offentlig auktion; därvid prästen ägde för sin del, efter ompröfning i hvarje särskildt fall, förbe-

hålla sig skjuts samt undantaga hvad han önskade själf bruka jämte bostad och uthus eller delar däraf. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande vore af den uppfattningen, att sådan utarrendering icke skulle så ofantligt ofta förekomma, utan prästen i många fall finna med sin ekonomiska fördel förenligt att själf eller genom annan bruka bostället. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande kunde för sin del sålunda icke tillstyrka hvad Eders Kungl. Maj:t i det nådiga brefvet ifrågasatte. Skulle emellertid en sådan anordning genomföras, funne Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ingen anledning, hvarför boställen af menighet inköpta eller af enskilda för ändamålet donerade skulle undantagas från de allmänna förvaltningsreglerna, allenast iakttoges att de från hvarje sådant boställe inflytande medlen oafkortade tilldelades prästerskapet i den församling, till hvilken bostället hörde.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Gäflborgs* län erinrar, att åt olika stater af rikets ämbets- och tjänstemän upplåtna boställen under senare tider indragits till statsverket och lönerna reglerats till kontanta belopp. Det torde väl äfven få anses utrönt, att dessa åtgärder ländt till fördel såväl för det allmänna som i hufvudsak äfven för tjänsteinnehafvarne, alldenstund, oberoende af mer eller mindre gifvande boställen, en jämn och likformig fördelning af lönevillkoren vunnits, tjänstemännen befriats från det för mången, som därför ej haft särskild fallenhet, besvärliga jordbruket med tillhörande binäringar, samt mer odelad tid kunnat ägnas åt tjänstens utöfvande. En anordning i motsvarande syftemål beträffande innehafvare af prästerliga tjänster, med bibehållande likväl, på sätt nu vore ifrågasatt, af bostad med nödiga ekonomi- och uthus samt öfriga förmåner, skulle, ville det synas, af enahanda skäl medföra liknande fördelar, ehuru en så genomgripande lönereglering otvifvelaktigt komme att från månget håll uppkalla beaktansvärda invändningar. En dylik förändring i det sedan aflägsna tider häfdvunna sättet för prästerskapets aflöning vore äfven af alltför stor betydelse för att icke i utförandet möta svårigheter och torde ej kunna försiggå utan motsvarande ändring i de för prästerskapet gällande privilegier. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ville såsom sin mening förmåla, att ändrade tidsförhållanden vid löneregleringar i allmänhet syntes föranleda till vidtagande af en anordning i syfte, som uti ofta omförmälda nådiga bref angifvits.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Västernorrlands* län åberopar, att för en indragning af de nuvarande prästboställena tid efter annan framförts många tungt vägande skäl. Boställshafvaren tillträdde bostället i de flesta fall fullkomligt okunnig om en jordegendoms skötsel, hvartill nu för tiden fordrades både särskilda kunskaper och erfarenhet samt synnerlig omtanke

och mycken tid, om egendomen skulle blifva vårdad som den borde och gifva inkomster. I allmänhet meddellös kunde boställshafvaren endast genom skuldsättning förskaffa sig den för jordbruket erforderliga uppsättning af kreatur och redskap; också blefve redan från början hans ekonomiska ställning svag, ja, mången gång bekymmersam. I många fall nödgades han utarrendera bostället, därvid, då arrendatorn jämväl skulle hafva sin utkomst, inkomsten från bostället för boställshafvaren betydligt reducerades. Att det för den prästerliga tjänstens utöfning, och det icke minst i Norrland med dess vidsträckta och folkrika församlingar, skulle vara till väsentlig nytta både för prästen och för församlingen, att prästen finge odeladt ägna sig åt sitt egentliga kall, hvilket svårigen vore möjligt, om prästen därjämte skulle handhafva boställets skötsel, syntes vara uppenbart. Det anförda gifve Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande anledning uttala sig för lämpligheten af den i det nådiga brevet föreslagna anordning.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Jämtlands* län anser det icke kunna förnekas, att landtbruk, som vore förenadt med ett ecklesiastiskt boställe, i många fall, långt ifrån att vara till förmån och gagn för boställshafvaren, beredde honom svårigheter och obehag, ja, till och med kunde åsamka honom förlust. Bristen på arbetskrafter för jordens rationella skötsel och de till följd däraf högt uppdrifna arbetspriserna ställde i våra dagar betydligt högre kraf på innehafvare af landtbruk än förr, då tillgång till arbetskrafter stod lätt till buds. Därför måste ock en prästman, som af ett med större landtbruk förenadt boställe skulle kunna draga den förmån i ekonomiskt hänseende, som med innehafvandet af bostället vore åsyftad, i vår tid vara en i landtbruks skötande praktiskt förfaren man, hvilket emellertid helt naturligt ej alltid kunde vara förhållandet. Men om boställshafvaren vore med landtbruksgöromål förtrogen, hände lätt att han genom den tid och omtanke, landtbruket kräfde, blefve dragen från och komme att försumma sina plikter som präst och församlingsherde. Att i många fall talande skäl finnes för upplåtande åt präster af allenast en del af de ecklesiastiska boställena, syntes Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande alltså tydligt nog. Å andra sidan åter torde ett bibehållande såsom hittills i prästernas vård af de ecklesiastiska boställena i många fall vara önskvärdt och mest lämpligt. Ofta nog vore nämligen det landtbruk, som med ett ecklesiastiskt boställe vore förenadt, af mindre vidlyftig beskaffenhet och vållade därför ej heller vederbörande boställshafvare synnerliga svårigheter eller toge för mycket af hans tid i anspråk. Mångenstädes skulle det därtill i orter, som vore mindre väl tillgodosedda med kommunikationer, blifva förenadt med vissa svårigheter för en präst-

man, om det landtbruk han innehade frantoges honom och han hänvisades att från annat håll för sitt och sin familjs uppehälle förskaffa sig det, hvarmed hans boställe förut försett honom. Framhållas borde ock, att det i många fall skulle blifva nästan en omöjlighet att få de andelar, som från boställena skulle frånskiljas, på någorlunda förmånligt sätt bortarrenderade. Att i förevarande ämne om lämpligheten eller olämpligheten af ett helt bibehållande i prästernas besittning af de ecklesiastika boställena göra något för alla fall gällande uttalande torde vara hart när omöjligt. Beträffande ett boställe talade omständigheterna för lämpligheten af detta bibehållande, beträffande ett annat för motsatsen. Bäst hade det därför syntes Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande vara, att för hvar särskildt boställe gjordes undersökning, hvilketdera för detta på grund af omständigheterna vore mest lämpligt. I sådant afseende hade Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande tänkt sig, att åt de nämnder, som enligt prästlöneregeringskommitténs förslag angående reglering af prästerskapets aflöning skulle tillsättas, uppdroges att i sammanhang med sådan reglering för hvar och ett ecklesiastiskt boställe verkställa undersökning öfver lämpligheten eller olämpligheten af boställets bibehållande och, om en del af bostället ansåges bära ej vidare under boställshafvarens vård bibehållas, uppgöra förslag öfver hvad af bostället borde i stället ingå bland svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar. De sålunda frånskilda delarne skulle sedermera ställas under domänstyrelsens vård och förvaltning. Hvad slutligen anginge sådant boställe, som allt framgent komme att förblifva i boställshafvarens vård, borde det vara honom obetaget att på grund af särskild framställning få detta utarrenderadt.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Västerbottens* län förordar helt allmänt den ifrågasatta åtgärden.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Norrbottens* län framhåller, hurusom det icke torde kunna med fog bestridas, att med hänsyn till nu gällande förhållanden och aflöningssättet för statens tjänstemän i allmänhet många och stora olägenheter vore förenade med att i prästerskapets löneförmåner till en betydlig del inginge boställen, som vore förenade med jordbruk. Utom den omständigheten, att boställenas årliga afkastning vore mycket växlande, medförde den med innehafvandet af boställena förenade skyldigheten af underhåll och nybyggnad, att det för de prästerliga boställshafvarne vore svårt, ja, nästan omöjligt att kunna beräkna de förpliktelser, som de vid tillträddandet iklädde sig och hvari de vid afträddandet ansåges häfta, hvarför boställets nettoafkastning vore synnerligen svår att uppskatta. Vid de boställen, där skyldigheten af nybyggnad ålåge boställshafvaren, torde denna skyldighet ofta vara så stor, att afkastningen knap-

past räckte till för uppfyllandet af nybyggnadsskyldigheten och underhållsskyldigheten, om icke frivilligt åtagen hjälp erhöles från församlingarna. De dryga kostnader, som numera erfordrades för anskaffande af de för ett landtbruks skötsel erforderliga lefvande och döda inventarier, tvingade merendels den prästerlige boställsinnehafvaren till en skadlig skuldsättning. De insikter och den ständiga intresserade omtanke, som kräfdes för att ett nutida jordbruk skulle gifva tillfredsställande afkastning, kunde icke förutsättas hos hvarje prästman å landet och kunde ej heller med lätthet förvärfvas, hvarför ofta innehafvandet af ett boställe komme att af innehafvaren betraktas som ett nödvändigt ondt. Därtill komme att många, måhända de flesta, prästmäns tid blifvit så upptagen, att skötseln af bostället kunde anses för mycket taga deras tid och intresse i anspråk, till skada för deras egentliga uppgift. Dessa och många andra olägenheter hade på många ställen klart och skarpt framträdt, hvarför önsksningar framkommit, att prästerskapet skulle, likasom många andra tjänstemän, hvilka förut innehaft boställen, befrias från dessa och i stället erhålla vederlag i andra löneförmåner. Ehuru väl således många och viktiga skäl talade för indragningen af prästerskapets jordbruksboställen, kunde det dock icke å andra sidan förnekas, att nämnda boställens bibehållande för prästerskapet medförde afsevärda fördelar i såväl ekonomiskt som socialt afseende, hvilka icke borde underskattas. Genom jordbruksboställenas utarrendering torde icke lika hög arrendeinkomst kunna erhållas som den summa, hvartill den nuvarande afkastningen med hänsyn till direkta och indirekta förmåner borde skattas. Den hjälp i underhållskostnaden och nybyggnadskostnaden, som församlingarna frivilligt åtog sig i förhållande till sitt prästerskap, torde icke lämnas blifvande arrendatorer. Prästerskapet torde såsom icke innehafvare af jordbruksfastighet få vidkännas en högre beskattning för sina förmåner af bostad än de nuvarande. Skulle allt till boställena hörande jordbruk skiljas från prästerna, torde desamma svårigen blifva i tillfälle att utan alltför betungande kostnader kunna hålla den häst, som syntes vara nödvändig för deras resor i ämbetsärenden inom församlingarna. Svårigheter skulle på många ställen uppstå för prästerna att, då boställsjorden tagits ifrån dem, kunna året rundt till skäligen pris erhålla en del ladugårds- och landtmannaprodukter, som vore oundgängligen behöfliga för deras hushållning. Det torde ock kunna förtjäna nämnas, att genom boställsjordens indragning prästerskapets ställning på landsbygden skulle mycket förändras därigenom, att prästerskapet säkerligen skulle blifva mera främmande för det stora flertalet af församlingsborna eller jordbrukarne och deras angelägenheter. De gemensamma intressena och gemensamma sträfvandena att erhålla bästa afkastningen af

jorden skulle upphöra. Vid ett noggrant afvägande af de olägenheter och de fördelar för prästerskapet, som vore förknippade med att prästerna skulle innehafva boställsjord såsom löneförmån, syntes det Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande dock som om de ändrade tidsförhållandena, hvilka så småningom inträdt på de allra flesta ställen inom riket, öfvervägande talade för att prästerskapet befriades från att bland sina löneförmåner inräkna boställsjordens afkastning. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande hölle före, att en dylik indragning af prästerskapets boställsjord skulle medföra öfvervägande gagn för prästerskapet samt vid många tillfällen äfven bereda detsamma behöfliga större löneinkomster. Denna uttalade allmänna uppfattning, som hade sitt stöd i ett försök att bedöma förhållandena sådana de tedde sig på de flesta platser inom landet, kunde dock icke gälla alla orter inom riket, utan torde man vid densammas tillämpning göra inskränkningar. På många ställen inom landet, särskildt norrut, vore prästboställena belägna i trakter med relativt liten befolkning, dåliga kommunikationer och ringa utvecklade handels- och omsättningsförhållanden. Å dylika platser torde det icke vara tillrådligt eller lämpligt att framtaga prästerna det jordbruk, hvarifrån de kunde hämta de för ett hushåll behöfliga ladugårdsprodukterna och andra landtmannavaror. Möjlighet att kunna städse erhålla dessa produkter och varor från andra personer förefunnes ej. Särskildt inom Norrbottens län torde förhållandena vara sådana, att de allra flesta prästbeställningar vore så belägna, att det icke funnes möjlighet eller åtminstone mötte stora svårigheter för prästerskapet att i saknad af boställsjord kunna under hela året förskaffa sig förutnämnda nödvändiga ladugårdsprodukter och landtmannavaror. Undantag därifrån utgjorde de prästerliga befattningar, som funnes i städerna och å några få andra ställen, där förhållandena med afseende å tillförsel blifvit ordnade såsom till städerna. Af de från prästerskapet inkomna yttrandena — hvilka bifogades Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes utlåtande — syntes det, att det vore allenast två kyrkoherdar å landsbygden samt en vice pastor därstädes, som tillstyrkte boställsjordens indragning. Samtliga öfriga prästmän å landsbygden samt en kyrkoherde i stad hade med stor klarhet och tydlighet framhållit, att de å landsbygden i Norrbottens län boende prästerna hade behof af att, för att kunna behörigen verkställa de med de prästerliga befattningarna förenade tjänsternas samt vinna trygghet att ständigt erhålla för deras hushållning nödvändig mjölk och smör, få bibehålla boställsjord till sådan utsträckning, att de åtminstone kunde föda en eller två hästar samt tre eller fyra kor. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande vitsordade de af flertalet präster framhållna svårigheter och olägenheter af att all boställsjord skulle

frånskiljas boställena och särskildt utarrenderas. Därvid förutsatte Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, att vid den föreslagna utarrenderingen af den indragna boställsjorden arrendeafgiften måste utgå i penningar, samt att icke några naturaförmåner skulle kunna förbehållas boställshafvaren, hvilket senare helt säkert också skulle medföra mycken oreda samt gifva anledning till en mängd tvistigheter. Skulle det därför anses lämpligt, att bestämmelser utfärdades, att den till de prästerliga boställena hörande jorden i allmänhet skulle indragas, ansåge Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande det vara en tvingande nödvändighet, att flertalet af prästerna i Norrbotten finge behålla sin boställsjord eller åtminstone så mycket åker och äng, att de kunde föda en eller två hästar samt tre eller fyra kor. Undantoges så mycket åker och äng, syntes det dock som om det öfriga af boställsjorden bäst och mest ekonomiskt kunde skötas i sammanhang med bostället, detta särskildt med hänsyn till att nya ekonomibyggnader skulle behöfva uppföras. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ansåge sig för den skull icke kunna, hvad Norrbottens län beträffade, tillstyrka indragning af den ecklesiastika boställsjorden. Emellertid torde många af de anförda olägenheterna kunna till betydlig grad minskas, för den händelse ändrade bestämmelser träffades angående boställsjordens utarrendering, därvid större frihet borde lämnas boställsinnehafvaren dels att för längre eller kortare tid på arrende upplåta de jordägor, hvilkas belägenhet gjorde deras brukande besvärligt, dels att kunna till flera upplåta boställets jord, dels att vid utarrendering för längre tid få förbehålla sig och sina blifvande efterträdare vissa naturaprestationer. Olägenheterna med boställsjorden skulle ock förminskas, om boställshafvarnes underhålls- och nybyggnadsskyldighet kunde fixeras till vissa årliga belopp, som skulle innehållas af löneförmånerna och ingå till en kassa, hvilken skulle ansvara för nämnda skyldigheters fullgörande.

Vid Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes i *Värmlands* län underdåniga utlåtande är fogadt ett särskildt yttrande af föredragande landskamreraren, däri denne uttalar den uppfattning af den föreliggande frågan, att skäl för ändring af prästerskapets dispositionsrätt öfver boställena saknades, men tillägger, att enligt hans öfvertygelse ett snart förverkligande af prästlöneregleringskommitténs förslag angående utarrendering af prästerskapets jordbruksboställen skulle lända prästerskapet till afsevärdt gagn.

Kollegii yttrande.

Af den lämnade redogörelsen för myndigheternas yttranden framgår, att bland de *kyrkliga myndigheterna* endast domkapitlet i Visby uttalat sig för en reform af det ecklesiastika boställsväsendet i den riktning nådiga brevet af den 12 februari 1904 angifver. Öfriga domkapitel gifva uttryck åt sina betänkligheter i fråga om det framställda förslaget, hvilket särskildt af domkapitlen i Skara, Växjö, Lund och Härnösand på det lifligaste afstyrkes.

Däremot hafva de flesta *länsstyrelser* i hufvudsak tillstyrkt förslaget. Endast Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kronobergs, Hallands, Älfsborgs, Skaraborgs och Kopparbergs län förklara sig ej kunna tillstyrka detsamma. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län, som är af den mening, att en indragning af prästerskapets boställsjord skulle medföra öfvervägande gagn för prästerskapet å de flesta platser inom landet, anser sig dock icke kunna tillstyrka indragningen af sådan jord inom Norrbottens län. Äfven Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Södermanlands län finner de skäl, som tala för en indragning af prästerskapets boställen vara af den betydelse, att denna fråga skall med tiden få sin lösning, men ifrågasätter, huruvida icke det nu framställda förslaget bör tillsvidare uppskjutas. Likaledes hyser Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kristianstads län tvekan om lämpligheten af prästboställenas indragning under den närmaste framtiden; och icke heller anser sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län böra för närvarande tillstyrka en omedelbart skeende indragning af dessa boställen.

Då kollegium nu går att för egen del yttra sig i föreliggande fråga, torde till en början få erinras, huruledes under det meningsutbyte, som föregick indragningen på 1870- och 1880-talen af flertalet utaf de till civil- och militiestaterna anslagna boställen, till stöd för den åsikten att *i regel jordbruksboställen icke borde ingå bland tjänstemäns löneförmåner* anfördes, utom annat, att innehafvet af dylika boställen vore menligt ej mindre för tjänsternas behöriga utöfning än ock för tjänstemännen själfva afven som för staten. När tjänstemän, hvilka hade trägnat tjänstegöromål, måste dela sin tid mellan dessa och skötseln af ett icke sällan vidsträckt jordbruk, komme nämligen därigenom tjänstegöromålen att i större eller mindre mån eftersättas. Äfven vore det klart att om tjänstemannen, såsom ofta torde vara fallet, vid boställets emottagande saknade erforderliga insikter

i landtbruksskötsel, samt då han dessutom nödsakades att förskaffa sig de för jordbruket behöfliga inventarier, han därigenom lätteligen kunde, såvida han icke ägde enskild förmögenhet, bringas på ekonomiskt obestånd, ett förhållande, som åter i sin mån måste hafva ett skadligt inflytande på tjänstens handhavande. Att slutligen det allmänna skulle vinna på bostälernas indragning vore en naturlig följd däraf, att genom deras utarrendering desamma antagligen komme att skötas af personer, som ägde större insikter i jordbruk och tillika kunde däråt ägna en mera odelad uppmärksamhet, hvarförutom, då boställena utarrenderades på längre tid, arrendatorerna bättre vore i tillfälle att nedlägga kostnader på jordens uppodling och förbättring samt därigenom bringa bostället till högre värde, än då det utarrenderades af boställshafvaren på några få år eller under hans ovissa tjänstetid eller ock innehades af honom själf under eget bruk.

Giltigheten af de anförda skälen läser ej kunna bestridas. Dessa skäl torde under senare tider till och med hafva vunnit icke oväsentligt uti styrka i betraktande af å ena sidan den större personliga och ekonomiska kraft, som jordbruket numera tager i anspråk, om dess idkare skall kunna vänta någon framgång, samt å andra sidan de ökade svårigheter af olika slag — särskildt bristen på jordbruksarbetare och oron å arbetsmarknaden —, som göra sig kännbara inom landthushållningen.

Men om också den satsen att tjänstemän icke böra aflönas medelst jordbruksboställen, enligt kollegii mening, hvilat på goda grunder och jämväl i allmänhet torde böra göras gällande, vill det likväl synas, som om *särskilda omständigheter påkallade en inskränkning i tillämpningen af den allmänna regeln*. I ett land af den utsträckning och med den ojämnas odling, som utmärka Sverige, måste förhållandena å skilda orter gestalta sig helt olika. Den tjänsteman, hvars verksamhet blifvit förlagd till en mera bebyggd och odlad trakt, läser ingalunda för sin person eller tjänstetöfning hafva behof af ett jordbruksboställe. Omfattar däremot tjänstgöringsdistriktet en glest befolkad, fattig bygd, skulle tjänstemannen helt visst råka i stor förlägenhet ej blott vid fyllandet af åtskilliga viktiga lefnadsbehof än äfven med hänsyn till ämbetsförvaltningen, i den mån denna är beroende af tillgång till de för tjänsteresor erforderliga hästar, för den händelse icke ett boställe med jordbruk vore honom beredt.

Hvad nu beträffar särskildt *prästerskapet*, som ju måste hafva sin bostad inom vederbörande tjänstgöringsområde, torde det icke kunna bestridas, att dess personliga ställning mångenstädes i vårt land skulle blifva nästan outhärdlig, om prästerskapet för anskaffande af de dagliga lifsförnödenheterna skulle vara beroende af sina, måhända aflägsna, grannars vilja och förmåga att tillhandahålla hvad af sådana förnödenheter erfor-

dras. Det är äfven uppenbart, att ett beroende af andra såväl i nu angifna hänseende som särskildt i fråga om de viktiga, ofta förekommande tjänsteresorna skulle på ett högst ofördelaktigt sätt återverka på prästens förmåga af en fruktbringande ämbetsutöfning. Uti sitt i ärendet afgifna utlåtande har särskildt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län utförligt framhållit nu antydda omständigheter, och tillåter sig kollegium jämväl hänvisa till där förekommande utredning i ämnet.

Endast i angifna fall af *svårighet för prästerskapet att af närboende bereda sig tillgång till vissa naturaprestationer* synes det kollegium vara nödvändigt, att undantag göres från ofvan åberopade grundsats. Kollegium finner således — i motsats mot domkapitlet i Skara — icke några betänkligheter af principiell art vara att anföra mot ett förslag om prästbostälernas indragning.

Såsom *skäl af mera ideell natur*, på hvilka man velat grunda lämpligheten af de ecklesiastika jordbruksbostälernas bibehållande, anföres ej sällan, att prästens »samlif med en jordbrukande befolkning blifver fastare och innerligare, då han kan känna, glädjas och sörja med dem, hvilkas jordiska villkor han delar», samt att — såsom det heter uti domkapitlets i Härnösand utlåtande — »den omständigheten att prästen ej står utanför hvad i församlingsbornas dagliga lif och verksamhet förekommer måste utgöra ett godt underlag för deras förtroende för honom jämväl i högre och andliga frågor». Kanhända måste en viss betydelse tillmätas dessa skäl. Emellertid synes berörda med landthushållningen å prästgårdarne förbundna ideella moment icke hafva utöfvat någon kraftigare inverkan på prästerna själfva med hänsyn till den ställning, de intaga till jordbruket å sina boställen. Ty, på sätt framgår af en i prästlöneregleringskommitténs betänkande angående utarrendering af prästerskapets med jordbruk förenade bostadsboställen å sid. 18 intagen tabell, var mer än hälften af samtliga dylika boställen under ecklesiastikåret 1896—97 utarrenderad på grund af enskilda med indelningshafvarne träffade aftal. I fråga om de olika stiftens växla emellertid de siffror, som angifva procenttalen för utarrenderade och af innehafvarne själfva brukade boställen, ganska betydligt. Huru förhållandena i oförmälda hänseende ställa sig särskildt inom Kristianstads län, inhämtas af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes i nämnda län utlåtande, hvilket gifver vid handen, att år 1904 endast tio procent af prästgårdarne därstädes brukades af indelningshafvarne själfva. Äfven om nu framhållna synpunkter af prästerskapet beaktats i högre grad, än förhållandet i själfva verket varit, äro de uppenbarligen icke af någon afgörande betydelse för den föreliggande frågans bedömande, desto mindre som — vid en jämförelse med förhållandena i

städerna — man icke förspört några ofördelaktiga följder däraf, att prästerskapet i stadspastoraten ej på grund af sitt ämbete drifver borgerlig näring såsom en motsvarighet mot landsprästernas jordbruk.

Den omständighet att prästerskapet i så stor omfattning, som nyss blifvit nämndt, utarrenderar sina boställen lär emellertid få anses såsom ett ojäfaktigt bevis på obenägenheten hos flertalet präster att själfva bruka boställena. Denna obenägenhet åter synes i sin ordning utgöra ett tungt vägande skäl för en reformering af det ecklesiastiska boställsväsendet.

I hvilken riktning och huru långt en dylik reform bör gå, därom hafva, enligt hvad af den historiska framställningen och redogörelsen för myndigheternas utlåtanden framgår, meningarna alltjämt varit mycket delade.

För egen del har kollegium här ofvan förklarat sig icke hysa några principiella betänkligheter mot *prästboställenas afskiljande från prästernas eget innehaf*. Däremot kan kollegium icke obetingadt tillstyrka hvad uti nådiga brevet af den 12 februari 1904 i öfrigt ifrågasattes, nämligen att dessa boställen och deras afkastning skulle, med vissa undantag, *ingå bland svenska kyrkans gemensamma aflöningsstillgångar*.

En sådan anordning skulle ur *löneregleringssynpunkt* helt visst medföra afsevärda fördelar. Därigenom skulle nämligen till kyrkans förfogande ställas medel, genom hvilka kunde i större omfattning än nu är möjligt åstadkommas å ena sidan utjämning af de alltför stora skiljaktigheterna i olika prästers löner samt å andra sidan — något som ju är ännu viktigare — förbättring i det lägst aflönade prästerskapets ekonomiska villkor. Men sedd ur synpunkten af *åtskilliga församlingars intressen*, skulle åsyftade anordning, jämte det den medförde en alltför skarp brytning med bestående förhållanden, innebära en obillighet mot de församlingar, som måste *afstå sina boställen*, i synnerhet om dessa äro af något betydligare värde, för att *medelst skatter helt eller delvis utfylla hvad därefter brister* i aflöningen till vederbörande prästerskap. Väl är det sant, att vid den ifrågasatta indragningen af boställena skulle undantagas de boställen, som vore af menighet inköpta eller af enskilda för ändamålet donerade. Erfarenheten har emellertid till fullo ådagalagt, huruledes i allmänhet oföfvervinneliga svårigheter mött, då församling, som åberopat dylik omständighet med afseende å tillkomsten af det till dess präst upplåtne boställe, sökt förebringa den erforderliga bevisningen därom. I många fall, då bevisningen ej varit fullständig, har den i allt fall gifvit tillräckligt stöd för påståendets sannolikhet.

Härvid torde böra erinras om den gamla kyrkliga grundsats som bjuder, att hvarje *församling* skall själf aflöna sitt prästerskap. På denna grundsats har från äldsta tider den ekonomiska kyrkliga lagstiftningen

äfvén i vårt land byggt, såsom framgår af hvad strax i början af detta utlåtande blifvit yttradt om de första prästboställes tillkomst. Visserligen har *staten* understundom trädt hjälpande emellan, i allmänhet dock endast när en församling ej mäktade att med egna tillgångar bereda den lön, som skäligen kunde erfordras. Dessa förhållanden gifva stöd åt den farhågan, att många församlingars verkliga, om än ej bevisliga, rätt skulle trädas för nära, därest samtliga ecklesiastiska boställen — med undantag af dem, hvilkas tillkomst genom församlingens eller enskildas bemedling kunde nöjaktigt uppvisas — blefve indragna och förvandlade till lönetillgångar för prästerskapet i gemen.

Genom en dylik åtgärd skulle äfvén för icke få församlingar, hvilkas boställen ostridigt anslagits af kronan, gå förlorad en dem under längesedan förgångna tider tillförsäkrad, högst väsentlig, hjälp vid fullgörandet af den ofta ganska betungande aflöningsplikten gentemot det egna prästerskapet. Kollegium antager nämligen, att endast de medellösaste församlingarna skulle från de gemensamma aflöningsstillgångarna erhålla anslag, i det minsta motsvarande hvad afkastningen af respektive församlings boställe tillfört lönefonden. Eljest vore ju — i stället för en dylik omgång med boställes indragning och arrendemedlens återbetalning till församlingen — att föredraga en utarrendering af boställena direkt för vederbörande församling eller prästerskaps räkning; ty äfvén med ett sådant förfarande som det sistnämnda skulle prästerskapet lika säkert som genom indragningen befrias från de med boställes skötsel förenade besvär och äfventyr.

Om det ansåges lämpligt, att gällande former för prästerskapets aflöning på det sätt omgestaltades, att skattebördan fördelades lika på alla församlingar i förhållande till skattekraften, skulle väl i allmänhet icke någon berättigad invändning vara att göra mot den föreslagna åtgärden med boställena. Endast den församling kunde hafva anledning till klagan, hvars boställe vore af den storlek att, för den händelse afkastningen finge användas till bestridande af det egna prästerskapets aflöning, beloppet af de afgifter, som erfordrades till lönefyllnad, skulle understiga det belopp, som borde utgöras på grund af den för alla församlingarna lika skattskyldigheten; ty eljest måste den utjämning af skatter, som skulle blifva en följd af prästboställes indragning i förening med åvägabringandet af likformighet i beskattningen, uppenbarligen vara till fördel åtminstone för de mest betungade löngifvarne. Men det torde knappast kunna antagas, att vare sig församlingar eller präster vore beredda att nu vidtaga en förändring af så ingripande betydelse. I allt fall föreligger icke för det närvarande fråga därom. Kollegium kan alltså ej på förutsättningen af bifall till en dylik förändring bygga ett tillstyrkande af nu ifrågavarande förslag.

Därest grunderna för skattskyldigheten till prästerskapets aflöning i hufvudsak bibehållas orubbade, lärer alltså icke heller någon inskränkning böra göras i den hvarje församling nu tillkommande rättighet att för aflöningen af dess prästerskap beräkna hela afkastningen af det hittillsvarande *bostadsbostället*.

Hvad som, från de skattskyldigas synpunkt, ytterligare torde tala mot indragning till en gemensam lönefond af särskildt de åt *kyrkoherdar* upplåtna bostadsboställen, är den omständighet att *nybyggnads- och underhållsskyldigheten* vid dessa boställen i regel är delad mellan indelningshafvarne och församlingarna. Sätetsbyggnad, brygghus, bod, visthus samt fähus och stall skola nämligen i allmänhet nybyggas af församlingen, men källare, drängstuga, svinhus, vagnshus eller redskapslider, hemlighus, fårhus, sädeslada med loge och två golf äfvensom torkhus eller badstuga och ett ytterligare fähus, när dessa två senare hus finnas, af kyrkoherden. I fråga om underhållsskyldigheten gäller, att beträffande de hus, hvilka det åligger församlingen att nybygga, kyrkoherden skall vara »skyldig att hålla dem vid makt med egen kostnad», dock att, »när de af ålder och bruk och ej af prästens vanrykt förfalla», socknemännen skola dem »bättra på deras kostnad», hvaremot de öfriga husen skola underhållas af kyrkoherden ensam. Delningen är alltså icke genomförd på det sätt, att alla hus, som erfordras för kyrkoherdens bostadsbehof, skola nybyggas och underhållas af församlingen och de öfriga — för boställets skötsel erforderliga — husen af kyrkoherden. Vore förhållandet sådant, skulle det för visso ej möta betänklighet att öfverlämna de så kallade ladugårdshusen till en för den gemensamma fondens räkning antagen arrendator. Någon tvist mellan denne och församlingen angående fullgörandet af en till sina gränser icke alltid så noga bestämd byggnadsskyldighet behöfde då ej uppkomma. Icke heller skulle församlingen då nödgas utföra byggnadsarbeten å hus, som hvarken nyttjades eller vore till något gagn för dess egen präst.

Enär emellertid fördelningen af nyssberörda skyldighet ej är uppgjord efter den grundsats, att samtliga bostadshusen skola nybyggas och underhållas af församlingen samt alla ladugårdshusen af indelningshafvaren, skulle vid en indragning till de gemensamma aflöningstillgångarne af bostadsboställets jord uppenbarligen komma att medfölja en del för indelningshafvaren — sedan denne upphört att drifva jordbruk — icke vidare erforderliga hus, beträffande hvilka nybyggnads- och underhållsskyldigheten emellertid skulle fortfarande åhvila den församling, hvars präst tillförne åtnjutit boställets afkastning.

En dylik anordning, enligt hvilken *vissa församlingar skulle göra ut-*

gifter, som blott för andra församlingars prästerskap medförde nytta, lär dock ej kunna godkännas. För öfrigt skulle ett sådant sakernas tillstånd alldeles strida emot en af de hufvudgrunder, i enlighet med hvilka nu gällande löneregleringar blifvit uppgjorda. I sådant afseende tillåter sig kollegium erinra, hurusom i § 9 mom. 1 af nådiga förordningen angående allmänt ordnande af prästerskapets inkomster den 11 juli 1862 stadgas, att »afgifter, som af en församling till dess prästerskap utgöras, må ej till aflönande af annan församlings präst användas». Denna grundsats, som ju endast tillgodoser den enklaste rättvisa, lär näppeligen komma att med afseende å framtida löneregleringar förlora giltighet.

Måhända göres mot det anförda den invändning, att olägenheten af en församlings fortsatta byggnadsskyldighet beträffande boställshus, som skulle användas vid ett jordbruk, hvares afkastning inginge till en för hela prästerskapet gemensam fond, kunde varda afhjälpt därigenom, att antingen ifrågavarande skyldighet *på annat sätt fördelades* eller ock församlingarnas andel af byggnadstungan *i någon mån lindrades*. De under mer än fyrtio år fruktlöst bedrifna försöken att åstadkomma en rationell fördelning af nybyggnads- och underhållsskyldigheten å kyrkoherdarnes boställen gifva emellertid icke stöd åt ett antagande, att det förra alternativet skulle kunna — åtminstone icke under den närmaste framtiden — förverkligas. Å andra sidan lider det intet tvifvel, att ett förslag om eftergift i församlingarnas byggnadsskyldighet skulle röna afgjordt motstånd från kyrkans målsmän. Det kan nämligen icke med skäl förväntas, att dessa skulle, utan vederlag, afstå från utkräfvandet af en rätt, som — då hänsyn toges till alla församlingar i riket — helt visst måste anses representera ett högst betydande värde.

Enligt kollegii förmenande böra alltså *bostadsboställena* — komministrarnes ej mindre än kyrkoherdarnes — *bibehållas vid de beställningar, åt hvilka de upplåtits*, oberoende af sättet hvarpå boställena tillkommit. Helt naturligt böra härvid under bostadsboställen inbegripas äfven sådana hemman och lägenheter, som, ehuru i själfva verket af löningsboställes natur, brukas i förening med bostadsboställena »antingen på grund af närbelägenhet eller af andra till styrka för prästgårdsbruket bidragande förhållanden», såsom det heter i § 10 punkt 6 af nådiga skrifvelsen till kammarkollegium angående utarrendering af prästerskapets annex- och mensalhemman i Skåne, Halland och Blekinge den 12 november 1858.

Mot en indragning till svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar *af samtliga löningsboställen* i öfrigt — alltid dock med undantag af dem, som af menighet inköpts eller af enskilda donerats — finner kollegium ej något att erinra.

På grund af 1862 års förordning hafva många löningsboställen redan införlivats med de gemensamma ecklesiastika löne-medlen, hvilka medel såsom bekant för närvarande uppsamlas i prästerskapets lönerogleringsfond. De flesta dylika boställen äro emellertid anslagna åt vissa prästerliga befattningar. Dessa senare boställen brukas dock i regel icke af tjänsteinnehafvarne själfva, utan skola jämlikt § 5 af återopade förordning, när de icke lämpligen kunna förenas med bostadsboställe, utarrenderas efter därom särskildt meddelade föreskrifter. Sådana innehållas i nyssnämnda 1858 års skrifvelse samt i nådiga skrifvelsen till kammarkollegium den 11 juli 1862.

Då kollegium ansett sig böra tillstyrka samtliga löningsboställens indragning till de gemensamma kyrkliga aflöningstillgångarna, har kollegium ingalunda förbisett, att, äfven med en sådan begränsning, den i nådiga brefvet af den 12 februari 1904 åsyftade reform skulle komma att för mången församling medföra en ganska kännbar förlust.

I förhållande till löningsboställena intaga emellertid församlingarna en helt annan ställning än till bostadsboställena. Genom 1862 års förordning ställdes ju i utsikt, att löningsboställe kunde skiljas från en beställning. Sålunda medgifver § 9 möm. 2 och 3, att, då församling för sitt prästerskaps anständiga bärgning är i behof af understöd, vissa medel, däribland arrendeinkomst af de utaf kronan upplåtna stom-, annex- och mensalhemman och lägenheter, som icke äro bostadsboställen, må öfverflyttas från en församling till en annan. Icke heller hafva församlingarna att utföra några nybyggnads- och reparationsarbeten å löningsboställenas, såsom å vissa bostadsboställens, hus. Härtill kommer att jämväl prästerna äro mera främmande för hvad som rör löningsboställena, då ju dessa boställen, på sätt redan blifvit anmärkt, i regel skola vara i författningens ordning utarrenderade.

En indragning af prästerskapets boställen i den mera inskränkta omfattning, som tillstyrkes af kollegium, skulle i allt fall *tillföra de gemensamma aflöningsmedlen ett ganska afsevärdt årstillskott*. Huru stort detta ungefärligen kan blifva — för den händelse nu bestående kyrkliga indelning och organisation bibehållas — framgår af en i inledningen till prästlönerogleringskommitténs tabeller, serien D, sid. IX införd tablå, hvilken uppgjorts under samma förutsättningar som dem, till hvilka kollegium här ofvan anslutit sig, nämligen att med hvarje prästerlig beställning ej skulle komma att förenas annan jord än bostadsboställe samt hemman eller lägenhet, som redan nu brukas i förening med dylikt boställe, äfvensom att alla öfriga löningsboställen skulle skiljas från de beställningar, med hvilka de hittills varit förenade, och afkastningen däraf upptagas såsom en för hela kyrkan gemensam lönetillgång. I enlighet härmed gjorda beräkningar gifva vid handen, att till den kyrkliga lönefonden årligen

skulle inflyta ett belopp af 329,473 kronor. Berörda tablå utvisar, huru detta belopp fördelar sig på de särskilda stiften.

* * *

Ehuru enligt kollegii mening *bostadsboställen* icke böra indragas till någon gemensam lönefond, utan afkastningen af dem fortfarande tillkomma vederbörande indelningshafvare, öfverensstämmet det naturligtvis bäst med kollegii åsikt angående olämpligheten af jordbruksskötselns förenande med tjänstebefattning, om jämväl dylika boställen blefve i så stor omfattning som möjligt utarrenderade. Kollegium har därför intet att erinra mot ett sådant reformerande af det ecklesiastika boställsväsendet, att *utarrendering af bostadsboställernas jordbruk göres obligatorisk* i alla de fall, där hinder icke möter af sådana omständigheter, som skäligen böra föranleda jordbrukets bibehållande vid tjänstebefattningen.

Dylika omständigheter kunna naturligtvis förekomma af olika slag. Kollegium har förut framhållit, huruledes ett boställe kan vara beläget i en glest befolkad och föga kultiverad bygd, så att svårighet skulle uppstå för en präst, som ej själf drifver jordbruk, att af närboende förskaffa sig vissa oundgängliga lifsförnödenheter och tjänstbarheter. Boställsjorden kan äfven vara så obetydlig att, sedan däraf undantagits hvad indelningshafvaren behöfver till trädgård eller planteringsland, ett alltför litet område skulle återstå för att kunna af en arrendator öfvertagas med utsikt att därå erhålla sin försörjning. Den omständighet att för en arrendator erforderliga åbyggnader saknas eller äro så belägna, att intrång å prästens själfständighet och trefnad från en af honom oberoende arrendator måste befaras, skall i många fall visa sig såsom ett afgörande hinder för obligatorisk utarrendering af boställernas jordbruk. Däremot kan kollegium icke till hinder af sådan art hänföra den omständighet, att boställe blifvit af menighet inköpt eller af enskild för ändamålet doneradt, då ju i allt fall arrendeafgiften skulle komma pastoratets prästerskap till godo.

Huruvida en obligatorisk utarrendering må i verkligheten komma till stånd eller icke, bör naturligtvis i hvarje särskildt fall göras till föremål för en mycket omsorgsfull pröfning. Under den tid, nu uppgjorda löne-regleringar äga giltighet, läser någon förändring i sättet för de ecklesiastika bostadsboställernas tillgodonjutande af vederbörande tjänsteinnehafvare ej kunna ifrågasättas, utan måste därmed anstå, intill dess prästerskapets löner i ett pastorat skola ånyo regleras. Till vederbörande löne-reglerings-nämnd borde då hänskjutas — såsom ett bland nämndens öfriga uppdrag — att verkställa utredning angående alla de omständigheter, som med afseende å ett visst bostadsboställe kunna antagas utöfva inflytande på frå-

gan, om det till samma boställe hörande jordbruk lämpligen bör utarrenderas eller icke, samt att själf däröfver yttra sig och tillika afgifva förslag å de villkor, som för en eventuell utarrendering böra uppställas. Sedermera skulle, efter det vederbörande myndigheter blifvit hörda, frågan om utarrenderingen helt naturligt pröfvas i sammanhang med själfva löne-regleringsärendet. Ett afgörande af utarrenderingsfrågan i den ena eller andra riktningen torde nämligen — änskönt afkastningen af bostadsbostället skulle bibehållas för tjänsteinnehafvaren — uti de flesta fall icke blifva utan inflytande på lönebestämningen, hvartill kommer att alla med en tjänst förenade villkor af ekonomisk innebörd tydligtvis böra genom löne-regleringen fastställas till kännedom och efterrättelse för dem, som söka ifrågavarande beställning.

Som resultat af en lagstiftning i antydda riktning torde emellertid icke kunna förväntas några mera ingripande förändringar i nu bestående förhållanden med bostadsbostälernas brukande. Ty otvifvelaktigt komme — äfven om andra omständigheter skulle visa sig gynnsamma — frågan om den obligatoriska utarrenderingen att, åtminstone under en närmare framtid, i många fall stranda på omöjligheten att bereda lämplig bostad äfvensom andra för en arrendator erforderliga hus, utan att intrång af ett eller annat slag gjordes i tjänsteinnehafvarens personliga ställning.

Genom en lagstiftning om obligatorisk utarrendering af prästerskapets bostadsboställen i enlighet med omhandlade grunder skulle ingalunda den af prästlöneregleringskommittén föreslagna arrendelagstiftning, för hvars hufvuddrag kollegium i det föregående redogjort, blifva öfverflödig. Helt säkert skulle nämligen i flera af de fall, då *obligatorisk* utarrendering icke syntes tillrådlig, den *fakultativa* utarrenderingen kunna med fördel bringas till stånd, enär för densamma förutsattes godkännande från boställshafvarens sida af såväl arrendator som arrendevillkor, och hos boställshafvaren helt säkert torde finnas större benägenhet att dela boställshus med en arrendator, på hvars val han kan utöfva inflytande, än när detta icke är förhållandet. Denna senare form för utarrendering torde för öfrigt böra främjas såsom beredande väg för den förra, hvars genomförande i allt större omfattning synes kollegium böra vara slutmålet. Det kan nämligen antagas, hvad äfven Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län framhållit, att, om prästlöneregleringskommitténs ifrågavarande förslag blefve lag, allt flera boställen komme att utarrenderas, samt att dessa boställen skulle efter hand blifva försedda med nödiga åbyggnader för arrendatorerna af boställsjorden.

Förslag till grunder för de ecklesiastika bostälernas indragning till svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar.

En redogörelse för hvad myndigheterna i ofvan angifna hänseende yttrat torde lämpligen böra inleda äfven denna del af kollegii utlåtande.

Domkapitlens yttranden.

Af de kyrkliga myndigheterna — hvilka alla, med blott ett undantag, mer eller mindre bestämdt uttalat sig mot den ifrågasatta reformen — hafva endast domkapitlen i Uppsala, Göteborg och Visby afgifvit förslag till grunder för reformens genomförande, dock att en eller annan antydning härutinnan förekommer äfven i de öfriga domkapitlens förut återgifna yttranden i själfva principfrågan om de ecklesiastika bostälernas bibehållande eller indragning.

Domkapitlet i *Uppsala* framhåller nödvändigheten af att, om prästerna utan sina jordbruksboställen skulle på landsbygden kunna hafva sin utkomst, ej lida förlust i ekonomiskt hänseende samt icke erfara alltför stora obehag, ej allenast den i nådiga brefvet af den 12 februari 1904 nämnda förmån af vedbrand, utan äfven vissa andra för uppehållet och ämbetsutöfningen erforderliga förmåner tillförsäkrades dem. Så borde det tillses, att präst, som icke komme att hafva jordbruksboställe, kunde vara tillförsäkrad att på den plats, där han för sin tjänsts utöfvande måste bo, till rimligt pris erhålla vissa ladugårdsprodukter, såsom mjölk och smör. Vid den utveckling, som mejeriväsendet toge genom de så kallade andelsmejerierna, skulle det kunna blifva rent af omöjligt för prästerna att utan alltför stora kostnader erhålla nämnda produkter, såvida det ej genom uppsättande af villkor vid bostälernas utarrendering eller på annat sätt sörjdes därför. Ett liknande förhållande ägde rum med skjuts. Sådan måste prästen för utöfvande af sin tjänst samt för anskaffande af lifsmedel

och läkarevård i sjukdomsfall äfvensom i andra enskilda angelägenheter nödvändigt hafva. Men det skulle mången gång blifva för honom mycket svårt, kanske alldeles omöjligt, att erhålla skjuts, om sådan ej vore honom tillförsäkrad såväl i tjänsteärenden som för andra ändamål. På det att icke brukandet af trädgård eller planteringsland skulle blifva för prästen alltför dyrt, vore det nödvändigt, att föreskrift meddelades om sättet hvarpå han kunde erhålla gödningsämnen, hvarförutom erfordrades, att bland de till prästgården hörande byggnaderna också funnes bostad för ogift eller gift dräng. Lämpligast torde vara, att bestämdt pris å varorna och skjutsarne i förväg för en viss tidsperiod intoges bland arrendevillkoren, och att vid bestämmandet af det penningbelopp, prästerna skulle erhålla i lön, så noggrant som möjligt uträknades, huru mycket ämbetskjuts för år kunde komma att kräfva. Synnerlig vikt låge på beskaffenheten af det som skulle tillhandahållas. En ogin och egennyttig arrendator skulle kunna gifva mjölk af dålig beskaffenhet, dålig och sur ved samt skjuts med olämpligt åkdon äfvensom opålitlig häst och körsven. En annan omständighet, hvarå vid bostälernas indragning ovillkorligen borde fästas vederbörligt afseende, vore prästens trefnad och den med hans ämbetsvärdighet öfverensstämmande ställning, han borde intaga i förhållande till grannarne och församlingen i det hela. Hans lott skulle kunna blifva synnerligen svår, om han skulle bo på en gård, där en arrendator, af honom fullkomligt oberoende, vore den egentlige husbonden. Prästen skulle, såsom det sagts, blifva likasom en torpare eller ett fördelshjon å bostället och arrendatorn skulle helt visst känna det som en olägenhet att hafva prästbostaden samt därtill hörande hus och jord å arrendegårdens område. Tillika skulle en arrendator, till hvars personliga karaktär det knappast vore möjligt att taga hänsyn vid utarrenderingen och vid hvars antagande prästen ej hade någon rätt att yttra sig, kunna, om hans karaktär vore mindre god och ett dåligt lefnadssätt fördes i hans hus, välla prästen snart sagdt dagligen stora svårigheter. Om boställena fråntoges prästerna och undandrogenes allt inflytande från deras sida, blefve det därför nödvändigt, att arrendatorerna hade sina bostäder samt de till dessa och till jordbruket hörande byggnader på lämpliga afstånd från prästbostäderna. Många präster, som yttrat sig i ärendet, hade påyrkat att, om boställena indrogenes, så mycken jord borde undantagas, att därå kunde födas en à två hästar samt två à tre kor, äfvensom att nödiga ekonomihus för ett sådant jordbruk tillhandahölles prästen. Oaktadt det säkerligen vore mindre fördelaktigt att hafva ett sådant mindre jordbruk, syntes det dock vara det säkraste sättet att vinna visshet därom, att prästerna kunde erhålla de för sin och sina familjers utkomst nödvändiga naturaförmånerna och skjutsarne, samt att dessa

blefve af tillfredsställande beskaffenhet. I de fall, då det skulle utöfva en menlig inverkan på det hela eller i väsentlig grad minska värdet af återstoden, för den händelse en sådan del af bostället undantoges, skulle sannolikt icke heller kyrkofonden hafva stor förmån af prästgården.

Domkapitlet i *Göteborg* förklarar, att en indragning af boställena ej syntes kunna eller böra företagas, utom i den mån tiden för nu gällande löneregleringar utginge, samt att efter skedd indragning det borde tillkomma vederbörande domkapitel och länsstyrelser att, såsom nu skedde med mensal- och stomhemman, gemensamt utarrendera boställena, hvarvid borde tillses, ej blott att bostad med nödiga ekonomi- och uthus samt trädgård eller planteringsland äfvensom vedbrand upplätes, utan äfven att ämbetsskjuts tillhandahölles prästerna.

Domkapitlet i *Visby* finner i likhet med flertalet af stiftets prästerskap det vara nödvändigt, att förbehåll gjordes därom, att prästerna äfven måtte bekomma af boställets åker, äng och betesmark hvad som kunde anses vara behöfligt för underhåll af ett par hästar och några kor, enär det eljest skulle blifva ytterst svårt och understundom rent af omöjligt för dem att erhålla nödiga ämbetsskjutsar och erforderlig mjölk till hushållet. Domkapitlet hade visserligen icke kunnat undgå att hysa en viss fruktan, att genom en dylik anordning tillräcklig sysselsättning till äfventyrs skulle komma att saknas för en manlig tjänare, men då stiftets präster icke härutinnan syntes haft några betänkligheter samt en ledamot af domkapitlet förklarar, att han, som under en lång följd af år haft endast en sådan mindre del af sitt boställe under egen skötsel, därvid gjort den erfarenheten, att äfven vid en dylik anordning full sysselsättning funnits för en dräng, hade domkapitlet ansett sin farhåga därutinnan böra fara. Hvad anginge de återstående delarne af boställena, ansåge domkapitlet att med dem borde förfaras på olika sätt. Principiellt funne domkapitlet riktigast och tryggast, att desamma blefve utarrenderade, i hvilket fall styckevis utarrendering borde endast undantagsvis äga rum. Domkapitlet, som från början afstyrkt nådigt bifall till enskild boställshafvares underdåniga anhållan om rätt till styckevis utarrendering af ecklesiastikt boställe, hade visserligen, sedan sådant tillstånd en gång lämnats, ej ansett sig böra motsätta sig nådigt bifall till dylika ansökningar, men måste dock bestämdt afstyrka, att detta utarrenderingssätt finge allmänt gällande kraft genom en lagbestämmelse. Detta skulle nämligen i de flesta fall lända till stor skada för boställena på den grund, att dels mindre samvetsgranna arrendatorer därvid skulle känna sig starkt frestade att utsuga boställena, dels skogen till följd af det ökade behovet af stängselvirke illa medfaras, dels understundom stora svårigheter möta att vid arrendetidens utgång åter få

en sådan liten del af bostället utarrenderad, då de förutsättningar, som förut gjort detta möjligt, kanske ej vidare finnes, dels det slutligen skulle vara förenadt med stora omkostnader och besvär att åter bringa ett sålunda sönderstyckadt boställe till ett helt och återinföra ett ordnad cirkulationsbruk. Skulle ett medgifvande till dylik utarrendering ske, vore i alla händelser önskvärdt, att det lämnades åt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet att i hvarje särskildt fall pröfva lämpligheten däraf. Där utarrendering lämpligen kunde ske, borde således enligt domkapitlets mening boställena i regel i sin helhet utarrenderas, och hvad tiden för sådan utarrendering anginge, syntes denna lämpligen kunna bestämmas till 20 år. I åtskilliga fall torde dock utarrendering icke med någon fördel kunna ske. Särskildt inom Visby stift finnes nämligen ett flertal prästboställen, som ej lämpade sig därför, alldenstund de vore så små, att deras afkastning lämnade föga eller intet öfverskott utöfver de för tjänsteinnehafvaren oundgängliga naturaförmåner, eller hvilkas läge och bostadsförhållanden väsentligen försvårade en utarrendering. I sådana fall ansåge domkapitlet, att en försäljning borde ske, hvarvid den erhållna köpeskillingen — likasom inflytande arrendeafgifter — reserverades såsom en den svenska evangelisk-lutherska kyrkans oförytterliga egendom.

Länsstyrelsernas yttranden.

Ehuru det öfvervägande flertalet af de världsliga myndigheterna tillstyrkt en anordning i det syfte, som uti nådiga brefvet den 12 februari 1904 omförmäles, hafva de flesta länsstyrelser dock icke afgifvit särskildt förslag å de grunder, enligt hvilka en sådan anordning skulle kunna bringas till stånd. Denna del af ämnet behandlas nämligen icke uti de yttranden, som afgifvits utaf Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms, Uppsala, Kronobergs, Malmöhus, Hallands, Älfsborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Några af omförmälda länsstyrelser hafva emellertid utsträckt sina principuttalanden till ett angifvande af synpunkter jämnväl för den äsyftade reformens genomförande.

Det hufvudsakliga af öfriga länsstyrelser yttranden i nu berörda hänseende återgifves här nedan.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Södermanlands* län anser visserligen, att vid en eventuell indragning af prästboställena deras afkast-

ning borde ingå bland svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar, men är icke viss om att äfven bostälernas inbegripande i samma tillgångar skulle vara lika välbetänkt. Genom sistnämnda anordning ville det nämligen förefalla, som skulle förvaltningen af dessa tillgångar blifva alltför vidlyftig och kostsam, då därunder jämväl skulle innefattas tillsyn öfver och utarrendering af ett betydligt antal jordbruksfastigheter. Denna tillsyn och utarrendering syntes lämpligast kunna i fråga om de från kronan upplåtna boställena öfverlämnas till domänstyrelsen att handhafvas i öfverensstämmelse med hvad som funnes stadgadt för kronans öfriga jordbruksdomäner, en anordning, som väl torde låta sig genomföra utan betydligare ökning af vare sig arbetskrafter eller omkostnader i öfrigt. Afkastningen af dessa nytillkomna domäner skulle då likväl icke redovisas tillsammans med öfriga arrendemedel, utan i kronoräkenskaperna upptagas särskildt för sig såsom »kyrkofondens medel» eller under annan sådan benämning samt af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande redovisas till samma fonds förvaltning. Af dessa medel skulle ock bestridas de för boställena erforderliga kostnader, motsvarande dem som för de nuvarande domänerna utginge under titel resekostnader vid domänförvaltningen, äfvensom de tilläggsarfvoden, som kunde blifva nödvändiga på grund af ökade göromål i domänstyrelsen, å landskontoren och för domänintendenterna. Det syntes ej heller vara ur vägen att jämväl på de sålunda uppkommande nya domänerna tillämpa i öfrigt gällande bestämmelser om mindre hemmans försäljning och lägenheters upplåtande, i hvilka fall köpesskillingar naturligtvis skulle tillfalla den fond, som här ofvan kallats kyrkofonden. Beträffande däremot de boställen, som af enskilda upplåtits eller af församling eljest enskildt förvärfvats, torde icke kunna ifrågasättas, att dessa skulle förvaltas af annan än deras ägare — församling eller särskild stiftelse — med skyldighet att med kontant lön hålla vederbörande prästman skadeslös för förlusten af boställets jordbruk. Till sist tilläte sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande fästa uppmärksamheten därå, att en indragning af prästboställena torde böra föregås af grundlig utredning angående kostnaderna för deras förseende med för utarrenderingen erforderliga byggnader, hvilka kostnader under åtskilliga år skulle betydligt reducera den afkastning, som kunde tillkomma kyrkofonden. En annan sak, som äfven stode i närmaste sammanhang med nu förevarande fråga, vore den om nybyggnads- och underhållsskyldigheten å de bostadsboställen, som skulle för prästerskapet bibehållas; och syntes det Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande att, om jordbruken frånskildes boställena, denna skyldighet med ännu mindre skäl än nu kunde bibehållas olika för kyrkoherdar å ena sidan samt komministrar och kapellpredikanter å den an-

dra. Enklast och rättvisast vore väl då, att ifrågavarande skyldighet för alla boställena öfvertoges af församlingarna.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Östergötlands* län förmenar det icke vara erforderligt att i detalj angifva de grunder, enligt hvilka den nya anordningen skulle bringas till stånd, utan inskränker sig till några uttalanden. Så borde all nybyggnads- och underhållsskyldighet åligga pastoratet, med skyldighet dock för boställshafvare att vårda husen, så att de ej fördärfvades eller af vårdslöshet förfölle. Anskaffandet af ämbetsskjuts vore för prästerskapet en ganska viktig och svårlöst fråga, som möjligen skulle kunna lösas genom åläggande för arrendatorn af det från bostadsbostället afskilda jordbruket att, därest boställshafvaren så påfordrade, utgöra ämbetsskjuts mot en i arrendekontraktet bestämd ersättning per mil, så afpassad att den icke blefve för tjänsteinnehafvaren alltför betungande. Genom en sådan anordning vore det därjämte tjänsteinnehafvaren obetaget att åt sig anskaffa erforderlig ämbetsskjuts på annat sätt, om han funne sådant för sig mera bekvämt eller fördelaktigt. Sedan från de nuvarande boställena undantagits hvad som ansåges vara för prästerskapets behof erforderligt, borde återstoden utarrenderas, därvid hvarje arrendeperiod borde i allmänhet sättas till 20 år. Grunderna för förvaltningen torde kunna i hufvudsak blifva desamma, som gällde för kronans jordbruksdomäner, hvarjämte nu rådande mindre tidsenliga former för utarrendering af ecklesiastika hemman och lägenheter komme att upphöra. Hvad som i gällande författningar angående utarrendering af kronans jordbruksdomäner tillhörde domänstyrelsens afgörande borde jämväl beträffande de ecklesiastika boställena uppdragas åt nämnda myndighet, förstärkt med erforderliga arbetskrafter. Mot det att boställena, till den del de icke toges i anspråk för beredande af bostäder åt prästerskapet, och den däraf härflytande afkastningen skulle ingå till svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar hade Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande icke något att erinra.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Jönköpings* län hemställer, att det skulle åligga vederbörande församling att för såväl kyrkoherde som komminister nybygga och underhålla bostadshusen med tillhörande ekonomi- och uthus, enär prästerna efter förändringens genomförande icke längre skulle äga tillgång till eget arbetsfolk och hade en knappt tilltagen kontant lön; att antalet och storleken af dessa hus blefve i lag bestämda; att boställena i öfrigt — helst genom domänstyrelsens försorg — utarrenderades på 20 år, därvid bestämdes den myckenhet ved, som arrendatorn skulle hugga och framföra åt prästen; att därest boställets skog ej lämnade tillfälle till vedbrand åt präst, denne skulle därför åtnjuta

motsvarande ersättning från den kassa, dit boställets såväl arrende som skogsafkastning skulle ingå; *samt att* undantag från dessa bestämmelser gjordes för församlingar, som själfva ägde sina prästboställen och icke vore villiga att afstå dem till nämnda kassa, utan önskade själfva helt och hållet aflöna sina präster.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Kalmar* län framhåller, *att* domkapitlen torde böra hafva inseendet öfver bostadslägenheterna; *att* den till prästen ej upplåtna del af bostället däremot syntes kunna ställas under Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes omedelbara vård och förvaltning, hvilken anordning tydligtvis komme att afsevärdt öka arbetet hos länsstyrelserna samt därför ock förde med sig ökning af länsstyrelsernas arbetskrafter; *att* prästen torde böra beträffande de byggnader, som till honom upplättes, få sig ålagd enahanda underhållsskyldighet, som nu tillkomme kyrkoherden i fråga om församlingens hus å kyrkoherdebostället; *att* församlingen borde få till skyldighet att i öfrigt underhålla och jämväl nybygga nämnda byggnader med rätt att å boställets ägor taga därför erforderlig skog, därest sådan finnes; *att* boställena borde genom Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes försorg utarrenderas under tjuguariga arrendeperioder; *att* förslag till arrendevillkor jämte arrendevärde torde böra före utarrenderingen uppgöras af vederbörande kronofogde med biträde af två nämndemän; *att* arrendatorn torde böra tillförbindas underhålla och nybygga alla för boställets brukande erforderliga byggnader och således jämväl uppföra den eller de byggnader, som kunde erfordras utöfver dem, vederbörande boställshafvare eller församling vore skyldig lämna, då bostället afträddes; *att* bestyret med hållande af syner å boställslägenheterna och de utarrenderade boställena torde böra i sammanhang därmed öfverflyttas från häradsrätterna till kronofogdarne; *att* de ekonomiska besiktningarna däremot torde kunna verkställas af vederbörande kronolänsmän; *att* arrendeafgifterna syntes lämpligen debiteras af häradsskrifvarne samt indrifvas och redovisas i sammanhang med krono-uppbörden för att af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande levereras till kyrkans aflöningstillgångar; *samt att* i öfrigt de grunder, hvarpå det af prästlöneregleringskommittén den 20 december 1899 afgifna förslag till förordning angående utarrendering af prästerskapets med jordbruk förenade bostadsboställen vore byggdt, torde böra tillämpas vid ifrågavarande utarrendering.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Gotlands* län erinrar, att det torde blifva nödvändigt att prästerna finge sig tillförsäkradt — förutom de i det nådiga brefvet ifrågaställda förmåner — äfven så stort jordområde, att därpå kunde erhållas föda för ett par kor och en eller

två hästar. På många ställen torde det nämligen vara svårt, för att icke säga omöjligt, för prästen att få köpa för hans hushåll erforderlig mjölk eller anskaffa nödiga ämbetsskjutsar, och i hvarje fall skulle sådant ställa prästen i ett beroende af enskilda församlingsmedlemmar, som helst torde böra undvikas. I afseende på sättet för realiserande af det här ifrågasvarande förslaget skulle man väl kunna tänka sig, att de nuvarande ecklesiastiska boställshemmanen utarrenderades eller försålles, och åt prästerna i stället anskaffades bostad jämte öfriga lägenheter, men detta torde, förutom andra svårigheter, medföra en högst betydlig kostnad. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande funne det därför vara mest ändamålsenligt, om af de nuvarande boställshemmanen bostadstomt med därå uppförda byggnader jämte trädgård och i öfrigt så stort område, som erfordrades för underhåll af några kor och en eller två hästar, undantoges och upplättes åt prästerna. Att de å prästgårdarne befintliga ladugårdshusen, hvilka vore afsedda för brukande af hemmanen i sin helhet, skulle blifva för stora för det ringa jordbruk, som sedermera skulle af prästerna bedrifvas, vore tydligt. Men antingen kunde af nuvarande ladugårdshus så stor del rivas, att återstoden blefve för det nya ändamålet tjänlig, eller också kunde ett befintligt ladugårdshus åtfölja återstoden af egendomen och nytt sådant för prästernas behof uppföras. Hvad beträffade den till boställena hörande jord, som icke åtginge för ofvan angifna ändamål, kunde väl ifrågasättas, att densamma borde utarrenderas. Men då denna jord icke komme att vara försedd med bonings- och ekonomihus samt i regel ej heller med något ladugårdshus, torde utarrenderingen medföra stora svårigheter och ställa sig ekonomiskt ofördelaktig, därest ej bortförande af fodret tillätes, hvilket åter ej vore tillrädligt. Att uppföra åbyggnader skulle likaledes medföra stora kostnader och måhända ej lämna motsvarande ökade inkomst. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ansåge därför, att de kvarvarande områdena af boställena borde försäljas och af de för desamma inflytande köpeskillingarne bildas en gemensam fond, som icke skulle få användas för annat ändamål än till aflöning af svenska kyrkans prästerskap. Om styckning i smärre parceller af dylika boställsområden finge, där sådant låte sig göra, äga rum, skulle sannolikt högre försäljningssumma ernås och dessutom befordras uppkomsten af smärre jordbruk.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Blekinge* län betonar, att planteringsland kunde vara af värde för tjänsteinnehafvaren icke allenast såsom köks- och fruktträdgårdar utan måhända än mera på grund af den möjlighet, som genom foderafkastningen därifrån bereddes honom att hålla egen häst. I landspastorat med två eller flera gudstjänstlokaler äfvensom

vid sockenbud och en del andra förrättningar måste prästen ofta begagna sig af skjuts, och utan egen sådan kunde svårighet uppstå att hos befolkningen på orten erhålla dylik, särskildt vid de tider på året då dragarne mer än annars vore upptagna i jordbruket. I fråga om grunderna för åstadkommande af den föreslagna anordningen ansåge Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, att, i den mån boställshafvare afginge från tjänsten, från bostället först borde undantagas bostaden med nödiga ekonomi- och uthus samt erforderlig trädgård eller planteringsland till blifvande tjänsteinnehafvaren; att återstoden af till bostället hörande jord borde antingen utarrenderas på sätt och under villkor, som funnes stadgade för kronan tillhöriga jordbruksdomäner, eller ock — särskildt där densamma vore af mindre betydelse såsom jordbruksfastighet eller icke kunde anses på grund af riklig tillgång på skog böra såsom allmän egendom bibehållas — varda försäld; samt att blifvande köpeskilling eller arrendeinkomst borde ingå bland svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar. I stället för sålunda mistade förmåner af bostället torde tjänsteinnehafvaren böra tilläggas ersättning i penningar.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Kristianstads* län anför, att den ifrågasatta anordningen måste till en början medföra en utskiftning af de hus, som skulle ställas till prästerskapets disposition, och de hus, som skulle upplåtas åt den arrendator, till hvilken prästjorden komme att utarrenderas. Af verkställd utredning framginge, att endast vid tio af länets kyrkoherde- och komministersboställen funnes tillräckliga, till bostället hörande bostäder för arrendator; vid de öfriga funnes antingen ingen arrendatorsbostad, eller vore den enskild tillhörighet, eller ock funnes sådan visserligen, inredd i någon af prästgårdens åbyggnader, men vore uppenbarligen af sådan beskaffenhet, att den efter utskiftningen icke kunde vara tillfredsställande. Därför torde få antagas, att i regel arrendatorsbostad måste anskaffas, om prästboställena skulle indragas och afkastningen ingå bland svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar. Om denna åtgärd skulle genomföras på en gång eller under en kortare tidrymd, kunde det säkerligen icke ske utan en betydlig minskning i hvad från boställena skulle komma dessa tillgångar till del. Den erfarenhet, som inom länet vunnits vid militieboställenas indragning och utarrendering för statsverkets räkning, gjorde det mer än sannolikt, att en liknande åtgärd med prästboställena skulle medföra mycket stora kostnader, innan hus och jord kommit i sådant skick, som en arrendator nu kräfde, och detta desto mera i fråga om prästboställena, som dessa kräfde dubbel uppsättning af bonings- och ekonomihus. Då kostnaderna ytterst måste drabba de gemensamma aflöningstillgångarne, skulle åtgärdens ge-

nomförande otvifvelaktigt hafva till följd, att den påräknade afkastningen under en afsevärd tidrymd blefve jämförelsevis liten eller på vissa ställen medförde förlust. Utom denna betänklighet, som väl i större eller mindre mån torde göra sig gällande i hela riket, mötte äfven svårigheter beroende på särskilda förhållanden vid de skånska prästgårdarne. Skånska prästerskapets byggnadskassa, som inlöst prästgårdsbyggnaderna efter deras af synerätt fastställda värden, måste gifvetvis i en eller annan form hållas skadeslös för sina fordringar i de hus, som skulle upplåtas till arrendatorn. Redan en utskiftning af den skuld till byggnadskassan, som borde påhvila de särskilda byggnaderna, kunde blifva svår nog. Vidare skulle vid en utskiftning under den närmaste tiden icke ringa svårigheter vållas genom det inom länet af ålder brukade sätt att bygga boningshuset sammanhängande med eller tätt invid de inbördes sammanbyggda uthusen, ett byggnadssätt, som visserligen försvunne, i den mån prästgårdarne nybyggdes, men dock ännu förekomme vid ett mycket stort antal prästgårdar. Utarrendering af sådana prästgårdar förekomme väl redan nu, men förhållandet vore tydligtvis helt olika, då boställshafvaren själf valde arrendator och bestämde arrendetiden, än då han blefve utan inflytande i båda dessa afseenden. Det vore knappast tänkbart, att det skulle aflöpa utan slitningar, om två utaf hvarandra oberoende husbönder med familjer och tjänare skulle sammanbo i samma gård. Om emellertid den föreslagna indragningen af prästboställena komme till stånd, torde bestyret med bostälernas utarrendering och uppsikten öfver deras skötsel icke kunna uppdragas åt den myndighet, som komme att handhafva svenska kyrkans gemensamma tillgångar, emedan förstnämnda förvaltning torde kräfvat andra personliga egenskaper än dem, som erfordrades för finansförvaltningen. Det syntes därför lämpligt, att de indragna prästboställena likställdes med kronans domäner, och att förvaltningen förlades antingen under domänstyrelsen eller under en för denna förvaltning nyupprättad styrelse med likartad befogenhet. I hvarje fall komme dock en ändrad förvaltning att medföra högst betydliga utgifter till förvaltningspersonal, hvilka utgifter, jämte kostnader för arrendevärderingar och landtmäteriförrättningar m. m., måste bäras af de gemensamma tillgångarne.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Göteborgs och Bohus län* anmärker, att det undantagsvis torde kunna visa sig nödigt att bibehålla boställe vid vederbörande kyrkoherde- eller komministersbeställning, hvarför frågan om bostälernas indragning borde göras till föremål för pröfning för hvarje boställe särskildt, i den ordning som kunde blifva fastställd. Hvad beträffade grunderna i öfrigt för genomförandet af den ifrågasatta anordningen, syntes bostälernas indragning icke kunna äga rum förrän,

efter det tiden för nu gällande lönereglering för prästerskapet i ett pastorat gått till ända, boställshafvare afginge från sin beställning och, efter åtnjuten fardagsrätt, lämnade bostället ifrån sig. Indragna boställen skulle väl utarrenderas mot visst penningarrende samt med förbehåll om vissa naturaförmåner åt vederbörande prästerskap och om skyldighet för arrendatorn att ansvara för nybyggnads- och underhållsskyldighet beträffande boställets hus, och för öfrigt i ungefärlig öfverensstämmelse med prästlöneregleringskommitténs förslag till förordning angående utarrendering af prästboställena, dock att arrendetiden borde bestämmas till 20 år, i stället för den af kommittén föreslagna tid af högst 10 år; och föreställde sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, att hinder icke skulle möta för arrendeafgifternas debitering, uppbörd och redovisning genom vederbörande kronofogde och häradsskrifvare eller magistrat, där bostället vore beläget inom stads område.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Skaraborgs* län påpekar, att med anledning af de väsentligen olika förhållanden, som gjorde sig gällande icke blott inom skilda orter utan äfven de särskilda boställena emellan inom samma ort, det icke torde vara möjligt uppställa allmänt giltiga regler för särskiljande af hvad som skulle upplåtas åt prästen till bostad med hvad därtill hörde och åt arrendatorn såsom jordbruksfastighet. Frågan därom måste därför i hvarje särskildt fall blifva föremål för pröfning och afgörande i sammanhang med löneregleringen. Hvad åter anginge bestyret med utarrenderingen och uppsikten öfver de utarrenderade jordbruksfastigheterna, måste väl dessa göromål bestridas af någon centralmyndighet med biträde af densamma och länsstyrelserna underordnade tjänstemän i orterna, i öfverensstämmelse med hvad som ägde rum beträffande statens domäner. Lämpligast vore måhända, att ifrågavarande bestyr inordnades under domänförvaltningen, samt att för sådant ändamål ökade arbetskrafter ställdes till domänstyrelsens förfogande och inom de län, där göromålen icke kunde medhinnas af domänintendenten, anställdes ytterligare en sådan tjänsteman med eget distrikt eller såsom biträde. De genom boställets utarrendering inflytande aflöningsmedlen torde böra förvaltas af statskontoret utan sammanblandning med statsmedel.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Gäflborgs* län yttrar, att de boställen, hvilka jämte afkastningen komme att ingå bland de gemensamma aflöningsstillgångarne, borde antingen utarrenderas eller möjligen, där sådant funnes lämpligare, å auktion försäljas, allt med de undantag till boställshafvarens förmån, hvartill omständigheterna kunde föranleda. I fråga om förfaringssättet i det ena eller andra fallet syntes hufvudsakligen samma bestämmelser böra meddelas, som gällde angående disposi-

tionen af kronans jordbruksdomäner. Det nya sättet för dispositionen af prästerskapets boställen torde påfordra myndigheter med erforderliga förutsättningar för denna domänförvaltning, hvilken med hänsyn till egenomarnes stora antal med sina åtminstone i de norrländska länen betydande skogstillgångar kunde befaras blifva ej oväsentligen vidlyftigare och arbetsammare än handhafvandet af de nuvarande kronodomänerna. Vid de under senare åren inom länet försiggångna afyttringar af mindre kronodomäner hade erhållits köpeskillingar, som vanligen uppgått till högst afsevärda, taxeringsvärdena betydligt öfverskjutande, belopp, hvartill hufvudsakligen medverkat de besparade skogstillgångarne. Det lede intet tvifvel, att äfven en stor del prästboställen kunde lämpa sig bättre för att afyttras än brukas af innehafvare eller upplåtas på arrende, hvarförutom genom försäljning skulle tillföras kyrkofonden betydande tillgångar. Såvidt för närvarande kunnat utrönas, torde emellertid lämpligare åtgärder för förvaltningen af de indragna boställena ej kunna vinnas, än att de i likhet med kronans domäner ställdes under domänstyrelsen samt i orterna under länsstyrelserna, jägeristaten och, i den mån så erfordrades, under fögderitjänstemännen, men att denna förvaltning bekostades af kyrkofonden.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Västernorrlands* län uttalar sig för att på en del orter prästen finge, jämte bostad, jord för att förskaffa för sitt hushåll erforderliga ladugårdsprodukter, där sådana eljest endast med svårighet kunde erhållas, äfvensom för att kunna hålla häst vid ämbetsresor. Då det väl icke kunde blifva fråga om prästboställenas försäljning, torde boställsjorden böra i författningssenlig ordning utarrenderas med rätt för boställshafvaren att erhålla större eller mindre del af arrendesumman, hvaremot återstoden borde tillföras prästerskapets löne-regleringsfond. Någon generell bestämmelse angående storleken af boställshafvarens andel torde icke kunna meddelas, utan borde frågan därom göras till föremål för pröfning i hvarje särskildt fall. Skulle åter hela arrendesumman tillföras de gemensamma aflöningstillgångarne, ville det synas som om för hvarje löne-regleringsperiod borde bestämmas, huru stort belopp från dessa tillgångar skulle lämnas en hvar innehafvare af prästerlig befattning.

Kollegii yttrande.

Enligt § 4 i nådiga förordningen angående allmänt ordnande af prästerskapets inkomster den 11 juli 1862 skall boställe, som afses att af löntagare bebos och brukas, till en dess verkliga värde, efter afdrag för byggnadskostnaden, motsvarande inkomst beräknas. Vid de löneregleringar, som på grund af samma förordning uppgjorts för prästerskapet i rikets territoriella församlingar, har alltså afkastningen af det med en tjänst förenade bostadsboställe upptagits såsom en förmån, hvilken tjänstens innehafvare är berättigad tillgodonjuta, intill dess löneregleringen, efter en femtioårig giltighetstid, upphör att vara tillämplig. *Tidpunkten för bostadsboställes indragning* kan fördenskull ej sättas tidigare än till det ecklesiastikår, som följer näst efter det, då femtioårsperioden gått till ända. Detsamma gäller naturligtvis äfven *löningsboställe*, som vid löneregleringen anslagits innehafvare af viss tjänst till förbättring i hans inkomster. I detta sammanhang tillåter sig kollegium erinra därom, att de flesta löneregleringar förfalla under åren 1914—20. Af 1,365 upphöra nämligen 963 då att äga gällande kraft. I hvilken mån löneregleringarna eljest utlöpa, framgår af en å sid. 46 i prästlöneregleringskommitténs betänkande angående reglering af prästerskapets aflöning m. m. intagen tablå.

Huru många boställen — under förutsättning att alla, som vid tillämpning af ny lönereglering blefve lediga, omedelbart afstodes — kunde antagas komma att under de olika åren indragas, är kollegium icke i tillfälle att uppgifva. Dock har kollegium af en i nyssnämnda kommittés betänkande angående utarrendering af prästerskapets med jordbruk förenade bostadsboställen, sid. 18, införd tabell inhämtat, att ecklesiastikåret 1896—97 antalet dylika boställen utgjorde: de åt kyrkoherdar upplåtna 1,299 samt de åt komministrar och med dem likställda präster anslagna 771; hvartill komma vid särskilda prästerliga beställningar fästade löningsboställen. Samtidigt uppgick — enligt bilagan till prästlöneregleringskommitténs tabeller, serien A, tab. 4 sid. 530—33 — antalet kyrkoherdar till 1,368 och komministrar m. fl. till 957. För öfrigt innehålla tab. 3 och 4 af nämnda serie detaljerade uppgifter angående såväl bostads- som löningsboställen.

Emellertid synes det kollegium, som om verkställigheten af bostälленas indragning i regel borde utsättas till en ännu senare tidpunkt än den ofvan antydda. Ett *bostadsboställe* lärer nämligen icke böra indragas förr än, efter *tillämpningen af ny lönereglering, ombyte af tjänsteinnehafvare* första gången äger rum samt tillika fardagsår åtnjutits af företrädarens

rättsägare, såvida icke den präst, som under den nuvarande löneregleringen innehåft bostället, *anmäler sig vilja dessförinnan afträda* detsamma. Ett upphäfvande af dennes — visserligen endast på den tidigare löneregleringen grundade — rätt att få under sin tjänstetid fortfarande behålla bostället skulle, enligt kollegii mening, icke tillgodose billighetens kraf. Ty om prästen själf brukar bostället, skulle ett åläggande för honom att med den nya löneregleringens tillämpning afstå från bostället mången gång verka en svår rubbning i hans ekonomiska anordningar, hvilken kunde för honom medföra afsevärda förluster. Är åter bostället utarrenderadt till en af prästen själf antagen arrendator, hafva ofta sådana förbehåll afslutats, som för löntagaren innebära förmåner, hvilka han icke frivilligt skulle frånträda. För den händelse bostället med vederbörligt tillstånd utarrenderats på viss tid, som går utöfver tidpunkten för nyutnämnd tjänsteinnehafvares tillträde till beställningen, kan uppenbarligen icke någon indragning ske, innan det angående bostället avslutade *arrendekontrakt gått till ända*. Sammanfaller den nya löneregleringens första tillämpningsår med ny tjänsteinnehafvares tillträdesår, finnes naturligtvis intet hinder för boställets *omedelbara indragning*, förutsatt att företräddaren ej efterlämnat sterbhus, hvars rätt till fardag naturligtvis måste bevaras.

Betydligt enklare ställer sig frågan om tidpunkten för de icke särskildt disponerade *löningsbostälernas* indragning. Med dessa boställen taga tjänsteinnehafvarne icke någon befattning — då ju boställena skola vara i författningens ordning utarrenderade —, och lär således intet hinder finnas för deras indragning, så snart vederbörande *lönereglering upphört att gälla*.

Med hänsyn till ofvan antydda förhållanden torde vid uppgörandet af lönereglering för prästerskapet i ett pastorat, bland hvars aflönings-tillgångar räknas ett eller flera bostadsboställen, böra iakttagas, att *alternativa löneregleringar* varda fastställda under de olika förutsättningarna, att boställsafkastningen kommer att någon tid åtnjutas af tjänsteinnehafvaren, eller att denna afkastning indrages till de gemensamma aflönings-tillgångarne. Förhållandena torde nämligen i allmänhet vara sådana, att det icke gör till fyllest, om endast bestämmelse meddelas, huru stort afdrag i den för en tjänst fastställda lön årligen skall göras under den tid tjänstens innehafvare uppbär afkastningen af bostadsbostället i dess helhet. Ty om, för att anföra blott ett exempel, lönen för en kyrkoherde anses böra utgöra 5,000 kronor, så länge han med egna hästar — hvilka ju i hufvudsak tagas i anspråk för jordbruket å bostället, då detta brukas af honom själf — ombesörjer all erforderlig skjuts såväl i tjänsteärenden som för enskilda angelägenheter, skall det för visso icke sällan visa sig behöfligt, att mer eller mindre höja nämnda belopp, såvida skjutsen skall

mot kontant ersättning fullgöras af annan person, sedan boställshafvaren upphört att vara jordbrukare.

Om det än befinnes lämpligt meddela en allmän föreskrift därom, att icke blott löningsboställen utan äfven bostadsboställen skola — när boställena af de olika slagen ej af menighet inköpts eller af enskilda för ändamålet donerats — indragas till en gemensam kyrklig lönefond, lär det dock med hänsyn till särskilda förhållanden vara nödvändigt att, hvad *bostadsboställena* angår, medgifva *undantag från regeln* om dessa boställens indragning.

Kollegium har redan här ofvan i principyttrandet anmärkt, hvilket inflytande de *lokala förhållandena* kunna utöfva på prästens ställning. Skall nämligen en präst — såsom ju af största vikt är — kunna undvika intrång i sin själfständighet från församlingsbornas sida och ställas utom beroende af andra personer vid fullgörande af sin ämbetsplikt, måste det tillses, att han på orter med ringa odling och med en gles befolkning kan med stöd af eget jordbruk förskaffa sig de oundgängligaste lifsförnödenheterna och bereda sig tillgång till nödig skjuts.

Äfven kan det till följd af ett *boställes beskaffenhet* vara lämpligt, att detsamma i sin helhet bibehålles för tjänsteinnehafvarens räkning. Många bostadsboställen — särskildt de som anslagits åt komministrar och med dem likställda präster — hafva nämligen så ringa areal eller erbjuda på grund af andra omständigheter så obetydliga fördelar för en arrendator, att det tvifvelsutan skulle för kyrkan i dess helhet medföra en ekonomisk förlust, om hvad af dessa boställen, efter behörigt undantagande af jord för tjänsteinnehafvarens räkning, kunde återstå blefve upplåtet på arrende, i stället för att af tjänsteinnehafvaren brukas tillsammans med den del af bostället, som i allt fall skulle förbehållas honom, och således fortfarande räknas såsom en uteslutande för pastoratets prästerskap afsedd lönetillgång.

Frågan om bostadsboställes undantagande från indragning bör naturligtvis läggas under Kungl. Maj:ts afgörande. Helt visst kan denna fråga ensamt för sig pröfvas, men lämpligast torde väl vara, att den förbindes med frågan om lönernas reglerande för prästerskapet i de särskilda pastoraten. I sådan händelse lär i sinom tid vederbörande löneregleringsnämnd böra efter en allsidig utredning af samtliga på frågan inverkan omständigheter hos Kungl. Maj:t göra framställning i ämnet.

De ecklesiastika boställenas indragning till svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar bör, enligt kollegii mening, försiggå *utan någon minskning i kyrkans rättigheter* i de olika afscenden, som kunna af en sådan åtgärd beröras, men också *utan någon ökning af de skattskyldigas förpliktelser*.

I förstnämnda hänseende tillåter sig kollegium framhålla, hurusom några myndigheter — nämligen domkapitlet i Visby samt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Södermanlands, Gotlands, Blekinge, Västmanlands och Gäfleborgs län — framkastat den tanken eller rent af föreslagit, att de indragna boställena eller åtminstone vissa af dem skulle för kyrkans räkning *försäljas*. Ehuru icke i nådiga brefvet af den 12 februari 1904 ens antydes, att ett afhändande från kyrkan af densamma tillhörig jord skulle med den i omförmälda bref ifrågasatta anordning åsyftas, anser sig dock kollegium böra på det bestämdaste afstyrka hvarje försäljning af dylik jord, alldenstund enligt århundradens erfarenhet jordvärdet, om ock med vissa afbrott, likväl i det stora hela alltjämt stiger. Vinsten af denna stegring bör icke komma andra till godo och gå förlorad för kyrkan, som ju måste vara beredd att med växande tillgångar möta stegrade anspråk på utvecklingen af dess verksamhet.

Såsom kollegium vid afhandlandet af frågan om lämpligheten af de ecklesiastika boställenas bibehållande eller af deras indragning erinrat, kan af det sätt, hvarpå vid kyrkoherdeboställena nybyggnads- och underhållsskyldigheten i allmänhet är fördelad mellan boställshafvaren och församlingen, följa, att vid indragningen till de gemensamma aflöningstillgångarne af ett bostadsboställe eller, måhända mera egentligt taladt, af boställets jord ett eller annat hus, beträffande hvilket byggnadsskyldigheten åligger församlingen — och hvilket, då indelningshafvaren upphör att vara jordbrukare, kan utan olägenhet undandragas dennes disposition —, varder ställdt till förfogande af boställsjordens blifvande brukare. Det kan i angifna fall icke anses vara med billighet och rättvisa öfverensstämmande, att församlingen skulle fortfarande vidkännas kostnad för fullgörande af en byggnadsskyldighet, däraf åtminstone ingen direkt fördel kunde tillskyndas dess egen präst. Men det kan icke heller rimligtvis begäras, att *kyrkan skulle afstå från det värde, samma byggnadsskyldighet representerar*. Denna konflikt mellan de skattskyldiga och kyrkan torde ej lätt finna sin lösning. I det fall att kyrkoherden har någon byggnadsskyldighet beträffande de hus, som skulle förblifva i hans besittning, kunde tilläfvantys den utväg anlitas, att församlingen, med befrielse från byggnadsskyldigheten vid de hus, som medfölja den indragna jorden, finge sig ålagdt att å de hus, som äfven hädanefter skulle nybyggas och underhållas af kyrkoherden, fullgöra nybyggnads- och reparationsarbeten i ett omfång, som enligt uppskattning vid syn ansåges motsvara den byggnadsskyldighet, hvarifrån församlingen skulle genom indragningen vinna befrielse — en anordning, hvilken synes desto lämpligare, som berörda arbeten torde, utan sammanhang med jordbruk, blifva för tjänsteinnehafvaren ganska betungande.

Men i de ingalunda sällsynta fall, då till följd af särskilda stadganden eller ingångna öfverenskommelser för hela landsorter eller vissa pastorat eller på grund af gammal häfd all byggnadsskyldighet å kyrkoherdebeställena åligger församlingarna, måste jämvikten på annat sätt återställas. Kollegium föreställer sig, att detta skulle kunna ske medelst förhöjning af vederbörande församlings bidrag till det egna prästerskapets aflöning, hvarigenom i många fall vunnnes besparing för lönefonden.

Hvad härefter beträffar de skattskyldigas ställning till boställsindragningen, hafva åtskilliga länsstyrelser velat förknippa denna åtgärd med en *ökad byggnadsskyldighet för församlingarna* i syfte att dymedelst underlätta indragningen. Helt visst skulle ock det uppställda problemet icke oväsentligen förenklas, om prästerskapet alldeles befriades från nu ifrågavarande onus, eller om blott en rationellare fördelning mellan församlingarna och prästerskapet af byggnadsskyldigheten blefve genomförd. Kollegium förmenar emellertid, att frågan om de ecklesiastika bostadsboställenas indragning ingalunda skulle vinna på en sammankoppling med den, trots upprepade utredningar och förslag, ännu olösta frågan om ordnandet af byggnadsskyldigheten å samma boställen. Den förra frågan lärer därför böra behandlas fristående, utan att hoplänkas med den senare, helst lösningen af byggnadsfrågan icke torde kunna anses såsom en nödvändig förutsättning för lösningen af frågan om boställenas indragning.

Värdet af de ecklesiastika fastigheter, hvilkas indragning ifrågasatts, är högst betydande. Enligt en å sid. CXLIX af prästlöneregleringskommitténs betänkande angående reglering af prästerskapets aflöning m. m. införd öfversiktstabell utgjorde ecklesiastikåret 1896—97 *taxeringsvärdet* för hela riket å bostadsboställen med jordbruk 45,514,800 kronor och å de med vissa prästerliga beställningar förenade löningsboställen 10,731,600 kronor eller således tillhopa 56,246,400 kronor.

Af största vikt är naturligtvis, att hvad af dessa fastigheter afskiljes från prästernas eget innehaf på lämpligaste sätt göres för hela kyrkan fruktbarande. Enligt kollegii nyss här ofvan uttalade mening böra de indragna boställena icke försäljas. Vid sådant förhållande finner sig kollegium ej kunna förorda annan åtgärd, än att boställena varda upplåtta på *arrende*. Härvid uppställer sig då till en början den frågan, hvilka *förbehåll och undantag* må vid utarrenderingen af bostadsboställena göras till förmån för olika intressenter, särskildt indelningshafvarne.

I anslutning till hvad kollegium i detta ämne förut anfört och under instämmande i denna del uti det yttrande, Eders Kungl. Maj:ts befallnings-

hafvande i Skaraborgs län afgifvit, anser kollegium, att med anledning af de väsentligen olika förhållanden, som göra sig gällande icke blott inom skilda orter utan äfven de särskilda boställena emellan inom samma ort, det icke torde vara möjligt uppställa allmänt giltiga regler för särskiljande af hvad som skall upplåtas åt prästen till *bostad med hvad därtill hörer* och åt arrendatorn såsom jordbruksfastighet. Frågan härom måste därför i hvarje särskildt fall blifva föremål för pröfning och afgörande, likasom huruvida bestämmelser böra meddelas eller andra åtgärder vidtagas i syfte att för indelningshafvaren trygga tillgång till *skjuts* och *andra viktigare prestationer* äfvensom *ladugårdsprodukter* m. m. Där å fastigheten finnes skog, bör naturligtvis tillses, att genom utarrenderingen boställshafvarens rätt till *husbehovsvirke* från skogen ej minskas, och att icke heller *församlingens* rätt till utsyning därifrån för fullgörande af byggnadsskyldighet vid kyrka och prästgård varder för nära träd. Största svårigheten vid utarrenderingen torde föranledas af behovet att söka förhindra intrång från arrendatorns sida i boställshafvarens enskilda lif. För detta ändamål kunna måhända å vissa platser mer än å andra verksamma medel erbjuda sig. Under alla förhållanden synes det dock vara oundgängligen nödvändigt, att prästen och arrendatorn erhålla åtminstone *särskilda bostäder*, belägna på behörigt afstånd från hvarandra. Det torde nämligen — såsom åtskilliga myndigheter i sina yttranden äfven framhållit — lätt kunna förutses, att eljest i vanliga fall prästens trefnad skulle blifva helt och hållet sköflad samt hans ställning öfverhufvud olidlig.

Då således fordran på särskilda bostäder för prästen och arrendatorn icke läser kunna eftergifvas, men åtskilliga boställen ej äro så bebyggda, att en arrendator med familj kan inrymmas i något där redan befintligt hus, torde *kostnaden för ny arrendatorsbostad och andra till äfventyrs behöfliga åbyggnader* eller för omflyttningar och förändringar af äldre hus mången gång komma att utgöra ett öfverstigligt hinder för en omedelbart skeende indragning särskildt af en del mindre boställen, såvida nämligen denna åtgärd icke skall ställa sig i ekonomiskt hänseende alltför ofördelaktig för kyrkan.

För öfrigt skall det nog äfven visa sig förenadt med svårighet att *tillvägabringa erforderliga medel* för bestridande af kostnaderna till och med för sådana nybyggnadsföretag, om hvilkas ekonomiska bärighet — synnerligast hvad de större boställena beträffar — någon tvekan icke råder. Gäller det ett mindre hus, skulle väl arrendatorn kunna åtaga sig att mot afdrag å arrendet uppföra detsamma. Men då fråga är om en mera omfattande nybyggnad, som ovillkorligen måste vara fullgjord, innan arren-

datorn tillträder bostället, måste uppenbarligen någon annan utväg beredas. Nu befintliga ecklesiastika fonder, hvilka tillkommit i helt annat syfte, lära emellertid icke kunna för ändamålet anlitas.

På de flesta kyrkoherdeboställen torde finnas så kallade *öfverloppshus*, hvarmed förstås alla, utöfver de laga husen, å en prästgård befintliga hus. Om dem heter det i 2 § af 26 kap. byggningsbalken, att »bygger präst flera hus, än prästgård tarfvar, till sin bekvämlighet, och vill ej den, som sedan i hans ställe kommer, dem behålla efter laga mätning, då må han, som byggt hafver, dem bortföra», dock med skyldighet att utgifva ersättning för timmer, som till dylikt hus är hämtadt från boställets skog. Ehuru tillträdaren alltså icke kan förpliktas att lösa ett öfverloppshus, utan afträdaren måste finna sig i att utan ersättning kvarlämna huset, för den händelse han, vid tillträdarens vägran att lösa, ej vill bortföra det samma, torde likväl billigheten fordra, att indragningen genomföres utan någon eller i allt fall med minsta möjliga förlust för tjänsteinnehafvaren. Kollegium är därför af den åsikt, att, så snart ett öfverloppshus finnes för bostället nyttigt, utan att dock kunna anses vara nödvändigt, det vid boställets indragning bör bibehållas mot den ersättning till afträdaren, som varder genom laga värdering bestämd. För öfrigt torde en dylik eftergifvenhet icke komma att medföra någon synnerligen stor uppoffring, då väl antagligt är, att ett högre arrendebelopp skall kunna betingas, om nyttiga öfverloppshus få kvarstå å egendomen. Utan någon egentlig olägenhet torde det kunna åläggas arrendatorn att utgifva ifrågavarande, i vanliga fall säkerligen icke betydande, ersättning.

Rörande byggnadsskyldigheten vid *kyrkoherdeboställena i Skåne* gäller såsom bekant en särskild lagstiftning. Inom denna provins åligger det kyrkoherdarne att utan församlingarnas deltagande nybygga och underhålla prästgårdarnes alla laga hus. För att bereda boställshafvare utväg att erhålla medel till de utgifter, han vid sitt tillträde och under sin besittningstid måste vidkännas för inlösen och uppförande af boställets åbyggnader, har inrättats en särskild kassa, den så kallade *skånska prästerskapets byggnadskassa*, hvilken för de lämnade försträckningarna skulle blifva ägare af de byggnader, som med dem blifvit inlösta. Boställshafvaren däremot borde för nyttjandet af byggnaderna årligen till kassan erlægga vissa afgifter. Dessa afgifter måste naturligtvis, vid indragningen af en prästgårdsjord jämte några af åbyggnaderna, i vanlig ordning till kassan inbetalas, på det att hon må kunna fullgöra sina egna förbindelser. En utskiftning af den skuld till kassan, som bör påhvila de hus, hvilka skola upplåtas till arrendatorn, måste därför, såsom Eders Kungl. Maj:ts befallningshaf-

vande i Kristianstads län jämväl påpekat, föregå indragningen. Härefter torde arrendatorn kunna förpliktas att direkt till boställshafvaren årligen utgifva det på arrendatorns hus belöpande belopp, så att boställshafvaren må kunna till kassan inleverera hela den afgiftssumma, som han författningsenligt har att erlægga.

Enligt § 21 i nådiga förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarne i riket den 26 januari 1894 skall hvad af den ordinarie virkesafkastningen å ecklesiastikt boställe, hvilket på grund af gällande författningar bör utarrenderas, öfverstiger gårdens behof mot årligt *skogsarrende* upplåtas till arrendator, för den händelse skogen icke ställes under skogsstatens omedelbara förvaltning. Dylika arrendeupplåtelser måste emellertid anses mindre fördelaktiga, betraktade från synpunkten af kyrkans ekonomiska intressen. I allmänhet torde nämligen arrendeafgiften sättas lägre än skäligt är, dels till följd däraf att arrendatorns husbehof beräknas för högt, dels ock emedan socknemännens författningsenliga rätt till utsyning å skogen för kyrko- och prästgårdsbyggnad måste, äfven vid skogens utarrendering, varda dem förbehållen. Härtill kommer att arrendatorn ofta försummar de till honom öfverlämnade byggnaders underhåll för att bereda sig desto större inkomst af skogen, äfvensom att den särskilda undersökning å skogen, som med hänsyn till blifvande utarrendering understundom finnes erforderlig, är förbunden med en viss kostnad. Lämpligast synes därför vara, att arrendatorn tillerkännes endast rätt att efter utsyning erhålla den kvantitet virke, som vid arrendeuppskattningen befinnes motsvara husbehofvet, samt att uppstående virkesöfverskott försäljes och behållningen af försäljningsmedlen direkt tillföres de gemensamma aflönings-tillgångarne.

Samtliga undantag och förbehåll vid utarrenderingen böra naturligtvis *noggrant bestämmas* till förekommande af tvister och slitningar mellan boställshafvaren och arrendatorn, men jämväl af den anledning att denne senare, om han icke äger fullständig kännedom om de förpliktelser, han i och med arrendet åtager sig, uppenbarligen icke kan bjuda så stor arrendeafgift, som när ingen tvekan råder beträffande arten och omfattningen af hans skyldigheter. Af vikt är således, att de hus, som skola förbehållas boställshafvaren, särskildt uppgifvas, samt att den mark, som skall åt honom afskiljas, varder å karta affattad och beskrifven. Beskaffenheten af de naturaprestationer — skjuts, mjölk- och smörleveranser m. m. — hvilka kunna påkallas, måste jämte grunden för ersättningsens utgörande äfven så tydligt som möjligt angifvas. Likaledes bör detaljeradt bestämmas den särskilda nybyggnad, som kan af arrendatorn fordras utöfver fullgö-

randet af nybyggnadsskyldigheten beträffande de af honom vid tillträdet mottagna hus.

Med afseende å *utarrendering af ecklesiastik egendom*, som är underkastad dylikt förfarande, gälla för närvarande förut åberopade nådiga skrivelserna till kammarkollegium angående utarrendering af prästerskapets annex- och mensalhemman i Skåne, Halland och Blekinge den 12 november 1858 samt angående utarrendering af prästerskapet anslagen jord, som icke utan olägenhet kan i förening med bostadsboställe brukas, den 11 juli 1862. De *stadganden*, som i dessa skrivelser meddelas, äro hufvudsakligen följande.

Egendomen skall upplåtas på arrende hvarje gång för så lång tid, som för utarrendering af kronans egendomar i allmänhet är eller varder bestämd. Det åligger kontraktsprosten att i samråd med den kyrkoherde, till hvars aflöning egendomen är anslagen — såvida den icke skiljes från den beställning, till hvilken den för närvarande hör, då nämnde kyrkoherdes befattning med utarrenderingen upphör — samt en af härads präster att uppgöra förslag till arrendeafgift äfvensom till minimibeloppet af den årliga penningafgift, hvilken såsom städja skall utöfver naturarrendet erläggas. Detta förslag pröfvas och fastställs af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet och vederbörande domkapitel. Därefter utbjudes arrendet på auktion, hvilken hålles på en och samma dag såväl å landskontoret som vid hemmanet eller annat lämpligt ställe i orten. Göres icke vid auktionen antagligt anbud, utsättes ny auktion, och om ej heller då antagligt anbud göres, blifver egendomen utarrenderad genom enskild öfverenskommelse, på längre eller kortare tid, på de mest förmånliga villkor som möjligen kunna betingas. Arrendatorn bör vid auktionen aflämna till vederhäftigheten styrkt borgen för erläggande af arrendeafgifterna och för uppfyllande af öfriga arrendeskyldigheter under de fem första arrendeåren; och skall borgen för fem år i sänder intill arrendetidens slut förnyas. Utan auktion kan arrenderätten öfverlåtas på den förra arrendatorn, dock att arrendeafgiften icke må understiga hvad under nästföregående arrendetid blifvit erlagdt. Tillsynen öfver den utarrenderade egendomen utöfvas på vanligt sätt genom ekonomiska besiktningar, i den ordning som för ecklesiastika boställen är stadgadt, äfvensom genom laga af- och tillträdes-syner.

Såvidt fråga är om utarrendering af indragna *löningsboställen*, synas nu omförmälda stadganden fortfarande böra i hufvudsak vinna tillämpning. I talrika fall, då Eders Kungl. Maj:ts gifvit tillstånd till utarrendering

på viss tid af *bostadsboställen*, hafva grunderna i 1858 och 1862 årens nådiga skrivelser jämväl skolat tillämpas. Det kan likväl ifrågasättas, om icke med afseende å den utarrendering af indragna bostadsboställen, som i en framtid må komma till stånd, ett i viss mån annat förfarande borde stadgas.

Kollegium tillåter sig i sådant hänseende erinra därom, huruledes kollegium i det föregående uttalat den mening, att åt vederbörande *löne-regleringsnämnd* borde uppdragas att i samband med afgifvande af förslag till lönereglering för prästerskapet i ett pastorat tillika yttra sig angående frågan om undantagande från utarrendering, där omständigheterna så påkalla, af pastoratets bostadsboställen. Lämpligast vore väl äfven, att nämnden — som, för att kunna framlägga ett tillfredsställande löneförslag, ju måste förskaffa sig en ingående kännedom om åtskilliga på prästens ställning och hans ekonomi inverkan förhållanden inom pastoratet — gjorde ett uttalande jämväl i fråga om den mark och de hus, som böra vid indragningen afskiljas för tjänsteinnehafvarens räkning, likasom beträffande de förbehåll, hvilka eljest kunna vara att uppställa.

Om löneregleringsnämndens egentliga uppdrag utvidgades på nu angifvet sätt, torde därunder kunna inbegripas framläggande af *förslag till arrendekontrakt* äfven i öfriga delar, enär dessa kräva blott en hufvudsakligen formell behandling. Åtminstone bör, enligt kollegii åsikt, så förfaras, när frågan om ett bostadsboställes indragning eller bibehållande skall företagas till afgörande. Varder löneregleringsperioden förkortad till tjugu år, på sätt prästlöneregleringskommittén i § 12 af sitt förslag till lag angående reglering af prästerskapets aflöning hemställt, synes det vara lämpligt, att arrendeperioden vid utarrendering af indragna bostadsboställen bestämmes till samma antal år, i hvilken händelse vederbörande löneregleringsnämnd kunde äfven i framtiden fungera såsom kommission för uppgörande af förslag till kontrakt angående utarrendering af nämnda boställen. En dylik anordning synes desto lämpligare, som före hvarje utarrendering helt visst skola framställa sig nya önskemål angående hvad som för tjänsteinnehafvarens räkning bör undantagas eller honom förbehållas eller med bostället — särskildt dess åbyggnader — åtgöras.

Sedan Kungl. Maj:ts meddelat föreskrift om indragning af bostadsboställe, torde det af löneregleringsnämnden uppgjorda förslag till arrendekontrakt böra af kontraktsprosten för *pröfning och fastställelse öfverlämnas till Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet*.

I fråga om *uppbörd och förvaltning af inflytande arrendemedel* synes

det i kammarkollegii och statskontorets cirkulär den 10 mars 1868 föreskrifna förfarandet kunna tillämpas.

De till ärendet hörande handlingar varda härmed öfverlämnade.

Stockholm den 20 januari 1905.

Underdånigst

GUSTAF MUNTHE.

Karl Rydin,
föredragande.

Edv. Åbergh.

Hj. Nehrman.

A. Björkman.

Wilhelm Dyberg.

A. W. Dufwa.

Albert Hagström.

Innehållsförteckning.

Inledning	sid.	1.
Tidigare förslag till reformering af det ecklesiastika boställsväsendet	»	3.
Lämpligheten af de ecklesiastika boställes bibehållande eller deras indragning med vissa undantag	»	11.
Domkapitlens yttranden	»	11.
Länsstyrelsernas yttranden	»	26.
Kollegii yttrande	»	51.
Förslag till grunder för de ecklesiastika boställes indragning till svenska kyrkans gemensamma aflöningstillgångar	»	61.
Domkapitlens yttranden	»	61.
Länsstyrelsernas yttranden	»	64.
Kollegii yttrande	»	73.
